

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Univerzita Hradec Králové
Ústav sociální práce

Právo sociálního zabezpečení

Jan Hloušek, Zuzana Hloušková

Gaudeamus 2014

Recenzovali:

JUDr. Olga Sovová, Ph.D.

JUDr. Miroslav Mitlohner, CSc.

Publikace neprošla jazykovou úpravou.

Edice texty k sociální práci

Řada: Právo v sociální práci

Studijní materiál vznikl za podpory projektu

Inovace studijních programů sociální politika a sociální práce na UHK s ohledem na potřeby trhu práce (CZ.1.07/2.2.00/28.0127), který je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

ISBN 978-80-7435-463-2

Obsah

1	Úvod	6
2	Sociální zabezpečení a základní lidská práva	7
2.1	Sociální zabezpečení z hlediska ochrany základních práv a svobod jednotlivce.....	7
3	Organizace a systém sociálního zabezpečení	9
3.1	Nejstarší instituty sociálního zabezpečení	9
3.1.1	Chudinská péče.....	9
3.1.2	Novodobé koncepce sociálního zabezpečení	10
3.1.3	Sociálního zabezpečení V ČR	11
3.2	Opuštění středoevropských tradic sociálního pojištění a nastolení sovětského modelu zabezpečení 13	
3.3	Základní pilíře sociálního zabezpečení v ČR:	14
3.4	Sociální zabezpečení uvnitř EU.....	16
3.4.1	Čtyři základní principy koordinace národních systémů sociálního zabezpečení uvnitř EU	16
3.4.2	Úprava vybraných oblastí sociálního zabezpečení v EU	17
4	Důchodové pojištění	19
4.1	Systém důchodového pojištění	19
4.2	Starobní důchod.....	20
4.2.1	Podmínky nároku na starobní důchod (§ 29 zákona o důchodovém pojištění)	20
4.2.2	Důchodový věk.....	21
4.2.3	Výše řádného starobního důchodu.....	21
4.2.4	Výše předčasného trvale kráceného starobního důchodu	22
4.2.5	Výše starobního důchodu v případě přeluhu a souběhu se zaměstnáním.....	23
4.3	Invalidní důchod	23
4.3.1	Výše invalidního důchodu	24
4.3.2	Minimální výše invalidního důchodu třetího stupně	25
4.3.3	Přeměna invalidního důchodu na důchod starobní	25
4.4	Vdovský a vdovecký důchod.....	26
4.4.1	Podmínky nároku na vdovský a vdovecký důchod.....	26
4.4.2	Výše vdovského a vdoveckého důchodu	27
4.5	Sirotčí důchod.....	27
4.5.1	Podmínky nároku na sirotčí důchod	27
4.5.2	Výše sirotčího důchodu	27
4.6	Žádosti o důchod	28
5	Nemocenské pojištění	29
5.1	Účel nemocenského pojištění	29
5.2	Nemocenské pojištění v Evropském kontextu.....	29

5.3	Nemocenské pojištění v ČR	32
5.4	Dávky systému nemocenského pojištění	33
5.4.1	Nemocenské	33
5.4.2	Ošetřovné.....	34
5.4.3	Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství	34
5.4.4	Peněžitá pomoc v mateřství (PPM):	35
5.4.5	Výpočet dávek nemocenského pojištění.....	36
6	Politika zaměstnanosti.....	38
6.1	Podpora v nezaměstnanosti	38
6.2	Rekvalifikace	39
6.3	Veřejná služba	40
6.4	Pracovní rehabilitace	41
6.5	Zprostředkování zaměstnání.....	41
7	Státní sociální podpora.....	42
7.1	Státní sociální podpora v systému sociálního zabezpečení.....	42
7.2	Přídavek na dítě	43
7.3	Příspěvek na bydlení.....	45
7.4	Rodičovský příspěvek.....	45
7.5	Porodné.....	47
7.6	Pohřebné	47
8	Pomoc v hmotné nouzi	48
8.1	Pomoc v hmotné nouzi v systému sociálního zabezpečení.....	48
8.2	Životní a existenční minimum	49
8.3	Příspěvek na živobytí.....	50
8.4	Doplatek na bydlení.....	51
8.5	Mimořádná okamžitá pomoc	52
9	Sociální služby a příspěvek na péči.....	55
9.1	Systém sociálních služeb v ČR.....	55
9.2	Služby sociální péče	56
9.3	Služby sociální prevence	59
9.4	Příspěvek na péči.....	63
10	Dávky a výhody pro osoby se zdravotním postižením	66
10.1	Účel právní úpravy podpory zdravotně postižených osob	66
10.2	Vývoj v ČR a ve vybraných evropských zemích.....	66
10.3	Platná právní úprava v ČR.....	68
10.3.1	Příspěvek na mobilitu	68
10.3.2	Příspěvek na zvláštní pomůcku	69

10.4	Průkazy osob se zdravotním postižením.....	71
10.4.1	Průkaz TP	71
10.4.2	Průkaz ZTP.....	72
10.4.3	Průkaz ZTP/P.....	72
11	Sociálně-právní ochrana dětí.....	74
11.1	Systém sociálně právní ochrany dětí	74
11.2	Subjekty sociálně právní ochrany dětí	76
11.3	Poradenská činnost a prevence	79
11.4	Výchovná opatření a opatření na ochranu dětí	81
11.5	Náhradní rodinná péče.....	85
11.6	Dávky pěstounské péče	89
11.7	Náhradní ústavní péče	92
11.8	Sociálně-právní ochrana dětí ve vztahu k cizině.....	96
12	Literatura	99
13	Rejstřík	103

1 Úvod

Vážené studentky a studenti,

dostáváte do rukou učební text, který obsahuje základní přehled institutů práva sociálního zabezpečení vč. jejich vývoje či evropského kontextu. Učební text je určen především studujícím humanitních oborů se zaměřením na sociální práci. Důraz je kladen zejména na hmotněprávní rovinu, přičemž tam, kde je to účelné, obsahuje také popis procesních pravidel. Tento učební text není zevrubným studijním pramenem, ale pouze pramenem doplňujícím k ostatní odborné literatuře a právním předpisům. Jejich znalost a schopnost porozumění a interpretace je klíčovou dovedností sociálního pracovníka.

2 Sociální zabezpečení a základní lidská práva

2.1 Sociální zabezpečení z hlediska ochrany základních práv a svobod jednotlivce

Historie ochrany základních lidských práv sahá už do antického Řecka a Říma. Ač se to může zdát divné, tak na sklonku imperiální doby měli tehdejší členové římské společnosti zahrnující v to otroky či ženy, práva srovnatelná s našimi. Tato tradice se však do dnešních dnů nezachovala a byla přetržena na téměř 600 let a nahrazena středověkým feudálním řádem. Proto počátek novodobé tradice vztahujeme až k Velké listině svobod z roku 1215 (Magna charta libertatis). Od této doby datujeme rozvoj tzv. první generace lidských práv spojených s rozvoje konstitucionalismu (ústavností). Tato první vlna představovala ochranu především práv politických. Nicméně tento vývoj však trval ještě dalších 550 let, než můžeme hovořit o tzv. **právním státu**, jehož základem jsou záruky, že bude právní řád dodržován nejen ze strany občanů státu, ale i ze strany orgánů veřejné moci. V Evropském kontextu o právním státu můžeme hovořit od poloviny 19. století. Současně právní stát poskytuje záruky, že stát nebude zasahovat do individuální sféry jednotlivce více, než toho účel státu nezbytně vyžaduje, a i v tomto případě pouze na základě norem stanovených právem. V aktuálním právním řádu najdeme vyjádření těchto zásad v ústavním pořádku ČR v čl. 2 odst. 3 Ústavy: *Státní moc slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon.*

Na opačné straně stojí možnost každého *činit, co není zákonem zakázáno* a zásada, že *nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá* (čl. 2 odst. 4 Ústavy). Tyto a další principy formují tzv. právní stát. Jeho ústavní podstata je vyjádřena v člancích 5 až 16 Listiny¹ jako **Základní lidská práva a svobody**. Tyto práva a svobody řadíme k tzv. první generaci lidských práv. Tvoří skutečný základ pomyslné pyramidy. Naproti tomu druhá generace lidských práv zaručuje demokratickou správu státu tvořící základ ústavnosti je obsažena v čl. 17 až čl. 23 Listiny. Pojistkou zneužívání demokracie, jakožto vlády většiny, je ochrana **práv národnostních a etnických menšin** upravená v čl. 24 a čl. 25 Listiny. Čtvrtou skupinou práv obsažených v Listině jsou **práva sociální, hospodářská a kulturní**. Sociální práva jsou v právním řádu ČR definována v Listině, konkrétně zejména v čl. 30 až čl. 32 Listiny. Zde nacházíme oporu pro celý systém práva sociálního zabezpečení a jeho jednotlivá odvětví. Český zákonodárce pochopitelně při koncipování

¹ 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod (v textu jen „Listina“).

sociálních práv vycházel i z mezinárodních závazků České republiky v této oblasti. Jedná se zejména o Pakt o sociálních, hospodářských a kulturních právech, který zahrnuje *právo na práci, právo na sociální zabezpečení, na přiměřenou minimální životní úroveň* (Tomeš, 2014, s. 29). Jedná se o nejmladší generaci lidských práv. Možná právě proto nejsou tato práva na stejné úrovni ochrany, jako předchozí zmiňovaná. *Zatímco práv občanských a politických se lze dovolávat vždy přímo na základě ústavního pořádku, konkrétní realizace práv sociálních závisí na provedení na úrovni běžného zákona* (Veselý, 2013, s. 10). Nutno zmínit, že ochrana sociálních, hospodářských a kulturních práv se tak relativizuje a její úroveň je závislá na ekonomických možnostech státu, úrovni společenského poznání, společenských tradicích apod.

Ústavní základ pro pojistné systémy důchodové a nemocenského pojištění nalezneme v Čl. 30. Systémem důchodového pojištění (starobní důchod) se naplňuje právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a na přiměřené hmotné zabezpečení při ztrátě živitele (vdovský a vdovecký důchod a sirotčí důchod) . Právo na přiměřené hmotné zabezpečení při nezpůsobilosti k práci je realizováno systémem důchodového pojištění v případě dlouhodobé nezpůsobilosti k práci (invalidní důchod) a systémem nemocenského pojištění v případě krátkodobé nezpůsobilosti k práci (nemocenské a ošetřovné) . Právo na pomoc při zajištění základních životních podmínek v hmotné nouzi je realizováno systémem pomoci v hmotné nouzi. Ve všech případech se požaduje, aby bližší podmínky stanovil zákon.

Druhý a třetí pilíř českého sociálního zabezpečení má svůj základ v čl. 32, který tvoří oporu pro systém státní sociální podpory a sociálněprávní ochrany dětí. Z hospodářských práv je potřebné zmínit zejména právo na práci a s ním související práva na zvýšenou ochranu některých skupin pracujících osob (čl. 28 a čl. 29 Listiny). V souvislosti s právem na práci v Listině nacházíme zmínku o zvláštní ochraně osob se zdravotním postižením. *V mezinárodním kontextu² má tato skupina osob právo nejen na zvláštní pracovní podmínky a ochranu při práci, ale rovněž při nezpůsobilosti k práci a při potřebě pomoci při zajištění péče o vlastní osobu.*(Veselý, 2013, tamtéž), což představuje základ pro systémy dávek pro osoby se zdravotním postižením a sociálních služeb.

² Např. Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením, podrobněji popsána v části o mezinárodních závazcích.

3 Organizace a systém sociálního zabezpečení

Sociální zabezpečení je definováno jako soubor institucí a institutů, který poskytuje ochranu a pomoc lidem v případech ohrožení zdraví, nemoci, zdravotního poškození a invalidity, pracovního úrazu a nemoci z povolání, nezaměstnanosti, stáří, těhotenství, mateřství, rodičovství a úmrtí živitele. (Matoušek, 2003, s. 218)

3.1 Nejstarší instituty sociálního zabezpečení

V antice existovala léčebná místa, kde se shromažďovali nemocní, lékaři i studenti medicíny – **asklépieia**. Léčba probíhala ve snu tak zvanou inkubací.

Kromě vyhlášených léčebných míst, kterých bylo ve starém Řecku a Římě jen několik, existovaly i jakési miniaturní kliniky nazývané **iatrie**, které si lékaři zřizovali přímo ve svých domech. V těchto klinikách lékaři na krátkou dobu hospitalizovali nemocné a pečovali o ně spolu se svými pomocníky a otroky. V pozdním období řeckého městského státu poskytovala prostředky na provoz těchto klinik obec.

Ve starém Římě zakládali řemeslníci tzv. **Collegia**, která jim měla zajišťovat podporu v případě nemoci či smrti. Zvláštním druhem byla **collegia funeralia**, jejichž členové si tímto způsobem zajišťovali prostředky na úhradu nákladů spojených s pohřbem. V dobách císařských pak byly zakládány císařské **alimentační nadace**, které poskytovali podporu sirotkům.

Propuštěné otroky musel zaopatřit výživou i ošacením jejich bývalý pán (**patron**). Manželka byla v případě ztráty manžela či rozvodu zajištěna věnem (**dos**).

V dobách raného středověku byla nejdůležitějším činitelem v oblasti sociálního zabezpečení **křesťanská církev**. Jednalo se o náhodnou neinstitucionalizovanou a dobrovolnou pomoc bližním. Od 8. století se začínají zakládat **kláštery** a náboženské **řády**, které se zabývají pomocí potřebným. Zavádí se institut **almužny**. Zakládají se první **hospitály**.

3.1.1 Chudinská péče

S rozvoje manufakturní výroby a změnou feudálních vztahů (a také náboženských válek) zapříčinil prohloubení chudoby. Mnoho lidí bylo zbaveno půdy, byly narušeny poddanské vztahy. Rozšiřuje se **žebrota**. Tímto problémem se zabývá šlechta i obce.

Postupně se regulace žebroty institucionalizovala (Kodex chudých Alžběty I. nebo Říšský policejní řád Ferdinanda I.) do tzv. **domovského práva**. Obec a později také okresy a země měly povinnost zajistit nezbytnou péči občanovi, který získal v obci domovské právo (udělením, narozením, sňatkem). Za tímto účelem obce zřizovaly a vydržovaly **stravovny, nemocnice, chorobince, starobince a sirotčince**.

Rozvoj institucí pro chudé nastal v období vlády Josefa II. Po zrušení nevolnictví bylo nutno zajistit potřebnou péči. Nařízením z roku 1785 byla přenesena odpovědnost péče o chudé z církve na vrchnostenskou správu. Vznikaly instituce **ratejny** jako společného ubytování a stravování chudých na statku, **farní chudinské ústavy**. Na vesnici se hojně užíval institut **výminku**.

Od roku 1864 začínají o chudé pečovat různé **spolky a nadace**. Institut domovského práva byl využíván ještě v období první Československé republiky.

3.1.2 Novodobé koncepce sociálního zabezpečení

V období feudalismu společnost do postavení práce schopných nijak nezasahovala, pokud nebyla nucena řešit mimořádné situace spojené s koncentrací chudiny a případně jejími sociálními bouřemi. Pokrok a vývoj v oblasti sociálního pojištění nastal teprve, až když společnost dosáhla zejména po stránce ekonomické určitého stupně vývoje v souvislosti s průmyslovou revolucí, tedy od konce 18. století. Tehdy se také projevila naléhavá potřeba organizovaně a hromadně zabezpečovat početné vrstvy obyvatelstva při nemoci, invaliditě, stáří a jiných sociálních událostech, které ohrožují zdraví nebo zbavují výdělků za práci.

V období konce 18. století bylo uzákoněno penzijní zaopatření státních a následně i jiných veřejných zaměstnanců. V letech 1771 a 1781 byly v rakouské monarchii vydány dva předpisy, tzv. penzijní normály, zakládající nárok na penze pro vdovy a sirotky po zaměstnancích, kteří „věrně sloužili“, a druhý pro zaměstnance, kteří se alespoň po deseti letech uspokojivé služby stali neschopnými práce.

Potůček (1995) uvádí, že první komplexní systém národního sociálního pojištění zavedl v 80. letech 19. století **Otto von Bismarck** v Prusku. Tento systém byl založen na povinném pojištění zaměstnanců zejména proti úrazu (invaliditě), nemoci a stáří. Jednalo se o zásluhový systém, kde výše dávky byla závislá na zaplaceném pojistném.

Dalším průlomem byl systémem sociálního zabezpečení navržený sirem Williamem Beveridgem ve Velké Británii v roce 1942. Tento návrh byl založen na rozsáhlé solidaritě,

komplexnosti a možnostech pojištění a dalších doplňkových systémů. Sociální zabezpečení bylo založeno na spolupráci mezi státem a individuem, přičemž se na pojištění finančně podílejí zaměstnanci, zaměstnavatelé a stát. Návrh se snažil chránit jedince v průběhu celého jeho života „od kolébky do hrobu“ před:

- chudobou (prostřednictvím zabezpečení existenčního minima)
- nemocemi (ustavením národní soustavy zdravotní péče)
- absencí přístřeší či neuspokojivým bydlením (příspěvky na bydlení)
- nevědomostí (rozvojem školství)
- nezaměstnaností (politikou plné zaměstnanosti, příspěvky v nezaměstnanosti).

Základní metodou návrhu je povinné sociální pojištění v kombinaci se sociální pomocí a dobrovolným pojištěním jako doplňkovými metodami. Povinné sociální pojištění je založeno na vymezení existenčního minima a na jeho zabezpečení, byť by důvody, pro něž se daná osoba dostane pod takto vymezenou hranici, byly jakékoliv. Návrh je založen na následujících principech:

- dávky zajišťující existenční minimum budou jednotné
- příspěvky na sociální pojištění budou jednotné
- bude sjednocena správa sociálního pojištění
- dávky budou odpovídat definované potřebě
- sociální pojištění bude obecně dostupné
- účastníci pojištění budou rozděleni do skupin podle svého sociálního postavení a životní situace.

Návrhem odvážné, všem dostupné, přiměřené a integrované soustavy sociálního pojištění Beveridge významně ovlivnil sociálněpolitické myšlení dvacátého století. Paradoxně více v zahraničí než ve své vlastní zemi (Potůček 1995, s. 22).

3.1.3 Sociálního zabezpečení V ČSR

První komplexní normou řešící sociální pojištění byl č. 221/1924 Sb. z. a n., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří. Jednalo se o velmi pokrokový právní předpis. Zákon zavedl dělnické pojištění pro případ invalidity a stáří a znamenal tak zásadní přelom v oblasti sociálního pojištění.

Pojištění se týkalo těch, kteří na území Československé republiky vykonávali práce nebo služby na základě pracovního, služebního nebo učňovského poměru a nevykonávali je příležitostně nebo jako vedlejší zaměstnání.

Sociální pojištění pro zaměstnance v dělnických povoláních bylo poprvé sjednoceno organizačně: vznikla Ústřední sociální pojišťovna. Spravovala invalidní a starobní pojištění a starala se také o nemocenské pokladny, které zákon nově označil za nemocenské pojišťovny. Spolu s novým jménem přibýly nemocenským pojišťovnám úkoly. Nově začaly obhospodařovat evidenci a příjmy z invalidního a starobního pojištění. Současně vybíraly pojistné pro invalidní, starobní a nemocenské pojištění. Velké organizační a administrativní soustředění přineslo nesporné ekonomické výhody a sociální systém se tak stabilizoval.

Zákon poprvé respektoval individuální potřeby pojištěnců. Každý měl svůj pojišťovací průkaz a evidenční číslo. Už v té době totiž panovalo přesvědčení, že bez individualizované informace nelze řádně spravovat sociální systém. Všichni pojištěnci platili pojistné podle třídy, do které byli zařazeni na základě výše mzdy. Tříd bylo původně deset. Lidé v dané třídě platili jednotné pojistné a pobírali stejný důchod. Zaměstnavatelé museli vést mzdové záznamy tři roky.

Před osmdesáti lety díky uvedenému zákonu vzniklo také zvláštní pojišťovací soudnictví. Zaměstnavatele a jejich odpovědné zaměstnance bylo možné potrestat za neplacení pojistného či za porušení povinností důležitých pro administrativní pořádek a fungování sociálního pojištění.

V letech 1930 až 1934, kdy se nemocenské pojišťovny dostaly do tíživé hospodářské situace, se v nemocenském pojištění začaly uplatňovat restriktivní tendence obsažené v novele zákona č. 221/1924 č. 112 z roku 1934. Nemocenské v pojišťovnách, v nichž pojistné přesáhlo určenou výši, bylo sníženo pro první období pracovní neschopnosti (14 dnů až 6 týdnů) a bylo odstupňováno podle mzdových tříd od 2,50 do 18 korun. Nemocenské náleželo až od čtvrtého dne pracovní neschopnosti. Rovněž byl omezen okruh rodinných příslušníků.

Za okupace se v dávkách upravovaly hlavně mzdové třídy s cílem vyrovnat se v dávkách s růstem cen a mezd. Po válce byly mzdové třídy opět nově upraveny a rozšířeny. Úprava byla jednotná pro všechna odvětví nemocenského pojištění. V platnosti však zůstaly dřívější předpisy, a to až do 30. září 1948. Jen od 1. 12. 1945 byly zavedeny přídavky na děti, které se postupně staly důležitou společenskou pomocí rodinám s nezaopatřenými dětmi.

Koncepce národního pojištění připravovaná v letech 1945 až 1948 vyústila v zákon č. 99/1948 Sb. o národním pojištění, který zrušil všechny předchozí zákony z této oblasti. Podle něj neměla být dávková soustava uzavřeným systémem, ale měla se rozvíjet,

zdokonalovat a rozšiřovat na další sociální události. Ve výhledové fázi dalšího vývoje se mělo národní pojištění stát obecným pro všechny občany při co nejširším rozsahu sociální události a při co nejvhodnějším způsobu zabezpečení. Zákonem č. 102/1951 bylo nemocenské pojištění svěřeno do přímé správy Revolučního odborového hnutí (zde zůstalo až do roku 1990) a jeho provádění převedeno do závodů. Stalo se to pod vlivem představ, že společenské organizace mají začít přebírat některé státní funkce. Rovněž se počítalo s tím, že pro nemocenské pojištění nebude třeba odborný ani věcný aparát, neboť pojištění budou moci obstarávat sami pracující a jejich funkcionářské orgány – komise národního pojištění.

3.2 Opuštění střeoevropských tradic sociálního pojištění a nastolení sovětského modelu zabezpečení

Významným momentem v nemocenském pojištění bylo přebudování dávkové soustavy nemocenského pojištění zákonem č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, účinným od 1. 1. 1957. Byly do ní vneseny některé prvky k podpoře cílů, které s podstatou dávek nesouvisely - zejména momenty protifluktuační a protiabsenční, podle níž se řídily sazby peněžitých dávek, event. nároky na přídavky na děti.

V zájmu politiky zatlačování soukromého sektoru, zejména v zemědělství, byla v padesátých letech také opuštěna zásada univerzality pro všechny pracovníky (přestalo se počítat se zavedením nemocenského pojištění pro samostatně hospodařící občany). Zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, změnil zejména stanovení výše denního nemocenského, které odstupňoval podle získané doby zaměstnání od 60 do 90 %, přičemž za první tři dny pracovní neschopnosti denní výše nemocenského činila 50 až 70 %.

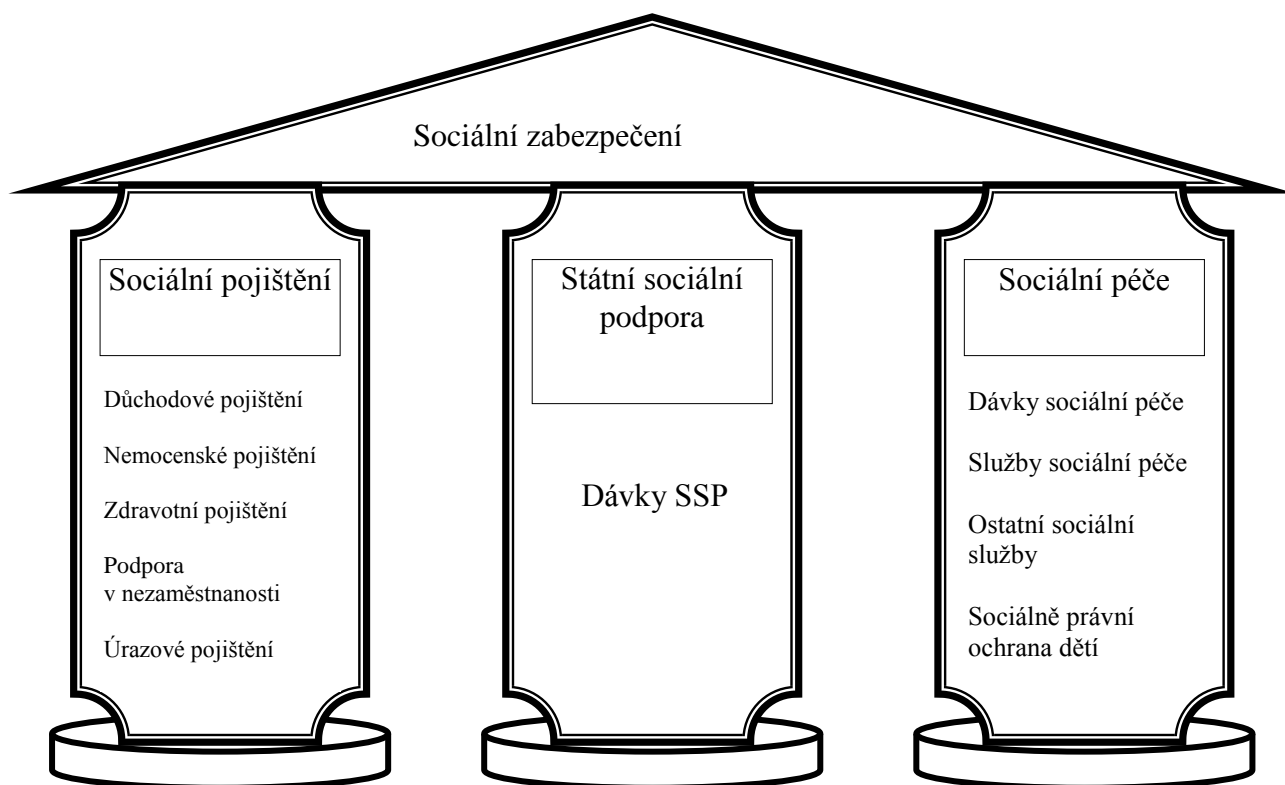
V pozdějších letech došlo k řadě změn a doplňků, dávky byly upravovány a zvyšovány nebo byly zavedeny dávky nové. Obecná ustanovení zákona č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, však platí dodnes, byť v jiných právních normách.

Složitým vývojem procházela rovněž organizační struktura orgánů nemocenského pojištění a nakonec se konstituovala v podobě okresních a krajských správ nemocenského pojištění, České správy nemocenského pojištění a Ústřední správy nemocenského pojištění, která zajišťovala výkon nemocenského pojištění tehdy z pohledu federace. Vrcholným orgánem nemocenského pojištění byla po celé období Ústřední rada odborů.

Po oddělení nemocenského a důchodového pojištění provedeného na základě výše zmíněného zákona č. 102/1951 Sb., o přebudování národního pojištění, byl pro provádění důchodového zabezpečení ustaven Státní úřad důchodového zabezpečení (SÚDZ). To se změnilo v roce 1957, kdy se orgánem sociálního zabezpečení a tedy i úřadem, který zajišťoval důchodové zabezpečení, stal Státní úřad sociálního zabezpečení (SÚSZ).

V roce 1968 vzniklo na základě zákona č. 53/1968 Sb., o změnách v organizaci a působnosti některých ústředních orgánů, Ministerstvo práce a sociálních věcí. Mělo vykonávat působnost v oblasti sociálního zabezpečení, kterou do té doby zajišťoval Státní úřad sociálního zabezpečení. O dávkách důchodového zabezpečení začala místo Státního úřadu sociálního zabezpečení rozhodovat jeho původně vnitřní organizační jednotka – Správa důchodů v Praze. Z ní v roce 1969 vznikl Úřad důchodového zabezpečení v Praze.

3.3 Základní pilíře sociálního zabezpečení v ČR:

Model tří pilířů převzat od Krebse (1997)

Pro účely členění systému sociálního zabezpečení můžeme využít řadu kritérií. Mezi základní patří členění z hlediska formy na **pojistné**, zaopatřovací a sociální pomoci (Veselý, 2013). Podle toho hlediska stojí systém sociálního zabezpečení na třech pilířích. První pilíř představuje sociální pojištění. Jedná se o nejrobustnější pilíř, kterým ročně proteče téměř 500 mld. Kč. Tento pilíř obsahuje formy zabezpečení povinného (důchodové, nemocenské, zdravotní) a dobrovolného (důchodové připojištění, nemocenské pojištění OSVČ).

Ústředním orgánem pro důchodové a nemocenské pojištění je Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, přičemž oba tyto systémy spravuje Česká správa sociálního zabezpečení (okresní správy sociálního zabezpečení jako orgány prvního stupně). Ve věcech osob ve služebním poměru vystupují jako nositelé důchodového a nemocenského pojištění Ministerstvo vnitra ČR, Ministerstvo obrany ČR a Ministerstvo spravedlnosti ČR. Zdravotní pojištění se od předchozích systémů se liší tím, že poskytované dávky mají věcnou formu zdravotní péče. Ústředním orgánem státní správy je Ministerstvo zdravotnictví ČR. Systém je pak spravován zdravotními pojišťovnami, které mají charakter veřejnoprávních (Všeobecná zdravotní pojišťovna) nebo soukromoprávních (ostatní zdravotní pojišťovny) korporací spravovaných na tripartitním systému (zástupci státu, pojištěnců a zaměstnavatelů) (Veselý, 2013).

Do druhého pilíře řadíme subsystémy využívající formy sociálního zaopatření, řadíme systém státní sociální podpory. Tento pilíř se zaměřuje na podporu rodin, a to zejména rodin s dětmi. Slouží tedy jako jeden z nástrojů státu k naplňování prorodinné politiky. Obsahuje právní úpravu dávek, které jsou nezávislé na výši příjmu rodiny (zde jde o zaopatřovací formu v čisté podobě) a dávky závislé na této skutečnosti (zde jde spíše již o formu sociální pomoci). Správa státní sociální podpory je v první instanci vykonáván Úřadem práce České republiky prostřednictvím krajských poboček, ve druhé instanci Ministerstvem práce a sociálních věcí.

Do třetího pilíře řadíme subsystémy využívající formy sociální pomoci. Jedná se o systémy pomoci v hmotné nouzi, sociálních služeb a dávek pro osoby se zdravotním postižením a také sociálně-právní ochranu dětí.

V české právní úpravě se jedná o roztržštěnou oblast s cílem zajištění sociálních práv osob na zajištění v hmotné nouzi a z důvodů zdravotního postižení nebo závislosti na péči

jiné osoby s důrazem kladeným především na sociální začleňování vyrovnání nerovností (Veselý 2013).

3.4 Sociální zabezpečení uvnitř EU

Sociální systémy států EU a Evropského hospodářského prostoru (tj. členské státy EU, Norsko, Island, Lichtenštejnsko a Švýcarsko) jsou značně odlišné. Řídí se různými principy a mají také rozdílné institucionální uspořádání. Cílem EU nyní není harmonizace práva sociálního zabezpečení, ale jeho vzájemná koordinace. Základním pravidlem pro sociální zabezpečení osob migrujících v rámci EU je rovnost nakládání. V praxi tento princip znamená, že není možné odmítat nároky migrujících pracovníků a jejich rodinných příslušníků na sociální dávky pouze z toho důvodu, že jsou občany jiného členského státu.

3.4.1 Čtyři základní principy koordinace národních systémů sociálního zabezpečení uvnitř EU

1. Podle principu rovného zacházení podléhají migrující **osoby na území členských států**, na které se vztahují ustanovení Nařízení, stejným povinnostem a užívají stejných výhod jako statní příslušníci dotyčného státu. Členské státy zacházejí s migrujícími pracovníky při přiznávání sociálních dávek **stejným způsobem** jako s vlastními občany.
2. Vždy se uplatňuje legislativa země, kde zaměstnaná osoba nebo osoba výdělečně činná **pracuje**, bez ohledu na místo jejího bydliště. Ve státě pracoviště pak může osoba požadovat dávky i v případě, že by jejich poskytování bylo podmíněno bydlištěm osob v tomto státě bez zřetele na zaměstnání.
3. Pokud pojištěnec stráví část svého pracovního života v jednom a část v jiném členském státě a přitom nesplní předepsanou dobu pro nárok na dávku v některé z těchto zemí, využívá se princip **sčítání dob pojištění**. Koordinační nařízení zakotvují ustanovení, že pro získání nároku na dávky je třeba tam, kde to připadá v úvahu, přihlídnout i k dobám pojištění získaným v jiných členských státech.

4. Podle Koordinačních nařízeních se státy vzdávají všech doložek vyžadujících trvalý pobyt pro poskytování dávek. Zajišťují tak výplatu dávek nejen do státu, kde osoba bydlí, ale do kteréhokoliv jiného členského státu. Instituce, které v EU provádějí sociální zabezpečení, si vzájemně poskytují informace o pojištěncích. Používají přitom jednotné formuláře pro všechny členské státy EU, tzv. e – formuláře.

3.4.2 Úprava vybraných oblastí sociálního zabezpečení v EU

Pokud se český občan rozhodne pracovat v některé členské zemi EU, bude tam i odvádět **sociální pojištění**. Bude podléhat výhradně právním předpisům tohoto členského státu. Významnou výjimkou jsou tzv. vyslaní pracovníci, kteří po určitou dobu (12 měsíců) podléhají pojištění ve státě, ze kterého byli vysláni.

Od státu, ve kterém bude pojištěn, bude také pobírat i **sociální dávky**, a to jak dávky založené na pojištění (např. důchody), tak dávky tzv. nepříspěvkové (např. dávky rodinné). Migrující pracovníci podléhají pojištění ve státě, kde vykonávají svou pracovní činnost. (Sociální zabezpečení osob migrujících v EU, 2009)

V případě, že se český pojištěnec přechodně nachází v jiném státě EU a potřebuje tam **zdravotní péči** (tzn. nejedná se o cestu do jiného členského státu za účelem vyhledání zdravotní péče), bude s ním z hlediska jak tamních poskytovatelů péče, tak institucí nakládáno stejně jako s jejich vlastním pojištěncem – bude mít stejná práva a povinnosti (např. pokud jde o úhrady v hotovosti i o spoluúčast pacienta). V některých zemích není ze zdravotního pojištění hrazena stomatologická akutní péče, i když je osoba jinak zdravotně postižena. V takových případech musí náš pojištěnec akceptovat podmínky navštívené země a taková poskytnutá péče mu nebude mateřskou zdravotní pojišťovnou zpětně uhrazena ani po návratu do ČR. V případě poskytnutí péče neakutní (např. konkrétní plánovaná operace nebo léčba, která se v ČR neprovádí) bude taková péče uhrazena ze zdravotního pojištění pouze po předchozím písemném souhlasu mateřské zdravotní pojišťovny pojištěnce.

Peněžitá pomoc v **mateřství** je v ČR vyplácena z nemocenského pojištění. Podle předpisů Evropského společenství platí u peněžitých dávek v nemoci a mateřství pro účely jejich poskytování tzv. princip „sčítání“ dob pojištění.

Každý stát, ve kterém český občan pracoval a byl pojištěn, poskytuje dotyčnému samostatný **důchod** odpovídající dobám pojištění v tomto státě. Penzista si může důchod

(respektive důchod od každého státu, ve kterém pracoval) nechat posílat na jakoukoli adresu v EU, na které zrovna pobývá.

Migrující osoby mají nárok na **dávky v nezaměstnanosti** od státu svého posledního zaměstnání (tedy od státu, ve kterém o zaměstnání přišly), a to ve výši, v jaké jsou podle předpisů toho státu poskytovány. Výjimku tvoří přeshraniční a sezónní pracovníci, kteří v případě ztráty zaměstnání pobírají za určitých okolností dávky od státu svého bydliště. Osoby pobírající dávky v nezaměstnanosti mají možnost odejít za účelem hledání práce do jiného členského státu. Podmínkou je nejprve po dobu 4 týdnů hledat práci ve státě, kde ji ztratily. Následně mohou odejít hledat práci do jiného členského státu, kde si zachovají nárok na dávky maximálně ještě po dobu 3 měsíců.

Rodinné dávky poskytuje migrujícím osobám stát, ve kterém jsou výdělečně činné, a to bez ohledu na to, kde (ve kterém státě) se nachází zbytek rodiny migrujícího pracovníka (např. pokud je živitel rodiny zaměstnán ve Velké Británii, obdrží britské, a nikoli české rodinné dávky, i když jeho děti pořád žijí v ČR). Pokud by vznikl nárok na rodinné dávky dle národních předpisů i v ČR a tyto dávky by byly v ČR vyšší než ty, které poskytuje stát místa výkonu práce živitele rodiny, poskytnou české instituce (orgány státní sociální podpory) doplatek ve výši rozdílu mezi dvěma zmíněnými dávkami.

Na základě komunitárního práva mají migrující pracovníci ve státě, ve kterém vykonávají svou výdělečnou činnost, nárok na stejné **sociální výhody** jako pracovníci domáci. Není možné, aby jim byl nárok na sociální dávky zamítán z důvodu občanství jiného členského státu EU. Ostatní podmínky pro nárok, např. nízký příjem apod., budou nadále používány. Nárok na stejné sociální výhody (dávky sociální pomoci, sleva na dopravní prostředky, zlevněné vstupné do muzeí apod.) se omezuje na území daného státu, tzn. že dávky tohoto typu se neposkytují do zahraničí.

4 Důchodové pojištění

4.1 Systém důchodového pojištění

Důchodové pojištění je spolu s nemocenským pojištěním nejdůležitější součástí system sociálního zabezpečení. Je určeno zaměstnancům a osobám samostatně výdělečně činným a nevyklučuje ani tzv. samoplátce. Ze systému důchodového pojištění se hradí dávky určené osobám, které ztratí pracovní schopnosti v důsledku stáří (Tomeš, 2014).

Systém důchodového pojištění je složen jak z povinného pojištění (důchodové pojištění zaměstnanců) tak nepovinného. Systém je založen na třech pilířích:

1. pilíř – jde o systém základní důchodový systém.
2. pilíř – důchodové spoření
3. pilíř – penzijní připojištění.

První pilíř je upraven zákonem č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění. Druhý pilíř se státním příspěvkem vykonávají penzijní fondy, doplňkové penzijní spoření penzijní společnosti.

Druhý a třetí pilíř důchodového systému slouží k doplňkovému zajištění potřeb pojištěnce, a to s ohledem na skutečnost, že základní pilíř vždy může poskytnout pouze zabezpečení důchodem, který nemůže dosahovat výše příjmů z předchozí výdělečné činnosti pojištěnce. (Veselý, 2013)

V rámci prvního a druhého pilíře systému důchodového pojištění se vyplácejí tyto dávky:

- starobní důchod
- invalidní důchod
- vdovský a vdovecký důchod
- sirotčí důchod.

Ve třetím pilíři se vyplácí pojistka dle podmínek individuální smlouvy pojistníka a pojistitele.

4.2 Starobní důchod

4.2.1 Podmínky nároku na starobní důchod (§ 29 zákona o důchodovém pojištění)

Pojištěnec má nárok na starobní důchod, jestliže získal dobu pojištění:

- a. nejméně 25 let a dosáhl aspoň věku potřebného pro vznik nároku na starobní důchod v roce 2010
- b. 26 let a dosáhl důchodového věku v roce 2010,
- c. 27 let a dosáhl důchodového věku v roce 2011,
- d. 28 let a dosáhl důchodového věku v roce 2012,
- e. 29 let a dosáhl důchodového věku v roce 2013,
- f. 30 let a dosáhl důchodového věku v roce 2014,
- g. 31 let a dosáhl důchodového věku v roce 2015,
- h. 32 let a dosáhl důchodového věku v roce 2016,
- i. 33 let a dosáhl důchodového věku v roce 2017,
- j. 34 let a dosáhl důchodového věku v roce 2018,
- k. 35 let a dosáhl důchodového věku po roce 2018.

Pojištěnec má nárok na starobní důchod, pokud nesplnil podmínky uvedené pod bodem 1., také tehdy, jestliže získal dobu pojištění nejméně:

- a. 15 let a dosáhl před rokem 2010 věku aspoň 65 let,
- b. 16 let a dosáhl v roce 2010 věku aspoň o 5 let vyššího, než je důchodový věk stanovený podle § 32 pro muže stejného data narození,
- c. 17 let a dosáhl v roce 2011 věku aspoň o 5 let vyššího, než je důchodový věk stanovený podle § 32 pro muže stejného data narození,
- d. 18 let a dosáhl v roce 2012 věku aspoň o 5 let vyššího, než je důchodový věk stanovený podle § 32 pro muže stejného data narození,
- e. 19 let a dosáhl v roce 2013 věku aspoň o 5 let vyššího, než je důchodový věk stanovený podle § 32 pro muže stejného data narození,
- f. 20 let a dosáhl po roce 2013 věku aspoň o 5 let vyššího, než je důchodový věk stanovený podle § 32 pro muže stejného data narození.

Pojištěnec, který nesplňuje výše uvedené podmínky, má nárok na starobní důchod též, jestliže dosáhl věku 65 let a splnil podmínky nároku na invalidní důchod.

V případě, že pojištěnec nesplní výše uvedení podmínky, avšak do dosažení důchodového věku mu chybí nejvýše:

- a. 3 roky, pokud jeho důchodový věk je nižší než 63 let,
- b. 5 roků, pokud jeho důchodový věk činí alespoň 63 let a dosáhl věku alespoň 60 let.

vzniká mu nárok na **předčasný trvale krácený starobní důchod** podle § 31 zákona o důchodovém pojištění. Přiznání tohoto důchodu vylučuje nárok na starobní důchod podle §29.

4.2.2 Důchodový věk

Podle předpisů platných před 1. lednem 1996 činila věková hranice pro nárok na starobní důchod:

- u mužů 60 let,
- u žen
 - 53 let, pokud vychovaly aspoň 5 dětí,
 - 54 let, pokud vychovaly 3 nebo 4 děti,
 - 55 let, pokud vychovaly 2 děti,
 - 56 let, pokud vychovaly 1 dítě, nebo
 - 57 let, pokud nevychovaly žádné dítě.

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění zavedl mj. postupné zvyšování věkové hranice pro nárok na starobní důchod. U pojištěnců narozených v letech 1936-1977 se důchodový věk stanovuje tabulkou postupně tak, že důchodový věk osob narozených v roce 1977 činí 67 let. U osob narozených po roce 1977 se důchodový věk stanoví tak, že se k věku 67 let přičte takový počet kalendářních měsíců, který odpovídá dvojnásobku rozdílu mezi rokem narození pojištěnce a rokem 1977.

4.2.3 Výše řádného starobního důchodu

Výši starobního důchodu upravuje § 33 a 34 zákona č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění. Výše důchodu se skládá ze dvou složek, a to ze základní výměry a z procentní výměry. Základní výměra představuje 9% z průměrné mzdy a v roce 2014 činí 2 340 Kč měsíčně. Výše procentní výměry důchodu činí za každý celý rok doby pojištění získané do vzniku nároku na tento důchod 1,5 % výpočtového základu. V případě, že je pojištěnec účasten důchodového spoření, činí výše důchodu 1,2 % výpočtového základu za dobu

získanou z titulu výdělečné činnosti, která se kryje s účastí na důchodovém spoření. Výše procentní výměry důchodu činí nejméně 770 Kč měsíčně.

Do doby pojištění se započítává i tzv. náhradní doba pojištění (§ 5 zákona o důchodovém pojištění), avšak pouze v rozsahu 80 %, pokud jde o dobu studia před 1. 1. 2010 (od roku 2010 se doba studia za náhradní dobu nepovažuje), dobu vedení v evidenci úřadu práce jako uchazeči o zaměstnání, jestliže náleží podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci a to nejvýše v rozsahu 1 rok a dále nejvýše v rozsahu tří let také doba, kdy uvedené dávky nenáleží, doby, po kterou jsou osoby se zdravotním postižením zařazené v teoretické a praktické přípravě pro zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost, doba výkonu civilní služby a doba pobírání plného invalidního důchodu; v plném rozsahu se započítávají náhradní doby pojištění, pokud jde o dobu výkonu základní vojenské služby, dobu péče o dítě do dosažení stanoveného věku a dobu péče o bezmocnou osobu.

Důchod se vypočítává z tzv. osobního vyměřovacího základu, který redukován představuje tzv. výpočtový základ. Výpočtový základ je klíčovým prvkem při výpočtu výše přímých důchodů., bez jeho stanovení nelze vypočítat výši procentní výměry starobního a invalidního důchodu. Výpočtový základ se stanoví prostřednictvím osobního vyměřovacího základu tak, že se stanoveným způsobem v pásmech mezi jednotlivými redukčními hranicemi omezuje.“ (Daněk, 2012) V období **po roce 2014** se výpočtový základ stanoví z osobního vyměřovacího základu tak, že do částky první redukční hranice se počítá 100 %, z částky nad první redukční hranici do druhé redukční hranice se počítá 26 % a k částce nad druhou redukční hranici se nepřihlíží.

4.2.4 Výše předčasného trvale kráceného starobního důchodu

Výše důchodu se stanoví § 36 zákona č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění obdobně jako v případě předčasného dočasně kráceného starobního důchodu s tím, že procentní sazba snížení procentní výměry činí 0,9 % výpočtového základu.

Výše procentní výměry důchodu se pojištěnci, který po vzniku nároku na tento důchod vykonával do dosažení důchodového věku výdělečnou činnost a nepobíral přitom důchod, přepočte, a to s přihlédnutím k nově získané době pojištění

Zákon č. 306/2008 Sb., kterým se mění zákon o důchodovém pojištění, změnil s účinností od 1. 1. 2010 v souvislosti s postupným prodlužováním období pro předčasný odchod do starobního důchodu (viz shora) i procentní sazbu snížení procentní výměry předčasného starobního důchodu v případech, kdy období od přiznání důchodu do dosažení

důchodového věku je delší než 720 kalendářních dnů. Pokud ode dne přiznání předčasného starobního důchodu chybí do dosažení důchodového věku nejvýše 720 kalendářních dnů, snižuje se procentní výměra důchodu za každých i započatých 90 kalendářních dnů stejně jako dosud o 0,9 % výpočtového základu. Pokud je období od přiznání důchodu do dosažení důchodového věku delší, snižuje se procentní výměra důchodu od 721. kalendářního dne za každých i započatých 90 kalendářních dnů o 1,5 % výpočtového základu (dosud o 0,9 % výpočtového základu). Výplata předčasného starobního důchodu nenáleží do dosažení důchodového věku, pokud je vykonávána výdělečná činnost nebo je poskytována podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci; ode dne dosažení důchodového věku platí stejná pravidla jako v případě řádného starobního důchodu.

4.2.5 Výše starobního důchodu v případě přesluhy a souběhu se zaměstnáním

Výše procentní výměry se zvyšuje za dobu výdělečné činnosti vykonávané po vzniku nároku na důchod, a to za každých celých 90 kalendářních dnů o 1,5 % výpočtového základu.

Kromě toho § 34 odst. 2,3,4 zákona o důchodovém pojištění umožňuje zvyšování procentní výměry starobního důchodu za dobu výdělečné činnosti vykonávané po vzniku nároku na tento důchod při jeho souběžném pobírání v plné výši, a to o 0,4 % výpočtového základu za každých 360 kalendářních dnů nebo při pobírání tohoto důchodu v poloviční výši, a to o 1,5 % výpočtového základu za každých 180 kalendářních dnů.

4.3 Invalidní důchod

Podmínky vzniku nároku na invalidní důchod upravuje § 38-40 zákona č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění. Zákon v letech 1995 – 2010 užíval členění invalidity na plnou a částečnou. Zákonem č. 306/2008 Sb., kterým byl novelizován zákon o důchodovém pojištění, se s účinností od 1. 1. 2010 vymezila invalidita odlišně od do té doby používaného členění a to jako třístupňová invalidita (**invalidita třetího, druhého a prvního stupně**).

Pojištěnec má nárok na invalidní důchod, jestliže nedosáhl věku 65 let a stal se

- a. invalidním a získal potřebnou dobu pojištění, pokud nesplnil ke dni vzniku invalidity podmínky nároku na starobní důchod, popřípadě, byl-li přiznán

předčasný trvale krácený starobní důchod, pokud nedosáhl důchodového věku, nebo

b. invalidním následkem pracovního úrazu.

Pojištěnec je invalidní, jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu nastal pokles jeho pracovní schopnosti nejméně o 35 %.

Jestliže pracovní schopnost pojištěnce poklesla

- a. nejméně o 35 %, avšak nejvíce o 49 %, jedná se o invaliditu prvního stupně,
- b. nejméně o 50 %, avšak nejvíce o 69 %, jedná se o invaliditu druhého stupně,
- c. nejméně o 70 %, jedná se o invaliditu třetího stupně.

Nárok se žadateli přiznává pouze, pokud splnil potřebnou dobu pojištění, která činí u pojištěnce ve věku:

- a. do 20 let méně než jeden rok,
- b. od 20 let do 22 let jeden rok,
- c. od 22 let do 24 let dva roky,
- d. od 24 let do 26 let tři roky,
- e. od 26 let do 28 let čtyři roky a
- f. nad 28 let pět roků.

Potřebná doba pojištění se zjišťuje z období před vznikem plné invalidity, a jde-li o pojištěnce ve věku nad 28 let, z posledních 10 let před vznikem plné invalidity. Podmínka potřebné doby pojištění se považuje za splněnou, byla-li získána v kterémkoliv období 10 roků po vzniku plné invalidity. Podmínka potřebné doby pojištění se považuje za splněnou, vznikla-li plná invalidita následkem pracovního úrazu (nemoci z povolání).

4.3.1 Výše invalidního důchodu

Výši invalidního důchodu upravuje § 41 zákona č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění a skládá se stejně jako u starobního důchodu ze dvou složek, a to ze základní výměry a z procentní výměry.

Výše základní výměry v roce 2014 činí 2 340 Kč měsíčně.

Výše procentní výměry invalidního důchodu činí za každý celý rok doby pojištění

- a. 0,5 % výpočtového základu měsíčně, jedná-li se o invalidní důchod pro invaliditu prvního stupně,
- b. 0,75 % výpočtového základu měsíčně, jedná-li se o invalidní důchod pro invaliditu druhého stupně,

- c. 1,5 % výpočtového základu měsíčně, jedná-li se o invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně.

Do doby pojištění se započítává i tzv. **dopočtená doba**, kterou je doba ode dne vzniku nároku na invalidní důchod do dosažení důchodového věku žen stanoveného pro bezdětné ženy – to platí i pro muže.

Do doby pojištění se započítává rovněž tzv. **náhradní doba pojištění** stejně jako v případě starobního důchodu.

4.3.2 Minimální výše invalidního důchodu třetího stupně

Na invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně má nárok též osoba, která dosáhla aspoň 18 let věku, má trvalý pobyt na území ČR a je invalidní pro invaliditu třetího stupně, jestliže tato invalidita vznikla před dosažením 18 let věku a tato osoba nebyla účastna pojištění po potřebnou dobu.

Procentní výměra invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně činí v těchto případech 45 % výpočtového základu. Pro účely stanovení výpočtového základu se za osobní vyměřovací základ považuje všeobecný vyměřovací základ, který o dva roky předchází roku přiznání tohoto invalidního důchodu, vynásobený příslušným koeficientem.

Takto stanovená výše procentní výměry je i minimální výší procentní výměry invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně osob, jejichž invalidita třetího stupně vznikla před dosažením věku 28 let, je-li tento důchod přiznán před dosažením věku 18 let nebo je-li období od 18 let věku do vzniku nároku na invalidní důchod kryto dobou pojištění nebo doba, která není kryta dobou pojištění, je kratší jednoho roku a dále pojištěnce, který ke dni vzniku nároku na tento důchod získal aspoň 15 roků pojištění bez náhradních dob pojištění; v případě invalidního důchodu pro invaliditu druhého stupně činí minimální výše procentní výměry polovinu takto stanovené částky a v případě invalidního důchodu pro invaliditu prvního stupně třetinu takto stanovené částky.

4.3.3 Přeměna invalidního důchodu na důchod starobní

Nárok na vyplácený invalidní důchod zaniká dnem, kterým jeho poživatel dosáhl věku 65 let, a tímto dnem zároveň vzniká nárok na starobní důchod ve výši, v jaké náležel dosavadní invalidní důchod, tj. neprovádí se výpočet starobního důchodu. Poživatel takového starobního důchodu však může požádat i o výpočet starobního důchodu podle

standardních pravidel, v takovém případě mu bude náležet starobní důchod, který bude vyšší.

4.4 Vdovský a vdovecký důchod

4.4.1 Podmínky nároku na vdovský a vdovecký důchod

Vdovský a vdovecký důchod upravuje § 49 a 50 zákona č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění. Vdova má nárok na vdovský důchod po zemřelém manželovi, který:

- a. byl poživatelem starobního, plného invalidního nebo částečného invalidního důchodu, nebo
- b. splnil ke dni smrti podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na plný invalidní důchod nebo podmínky nároku na starobní důchod anebo zemřel následkem pracovního úrazu (nemoci z povolání).

Vdovec má nárok na vdovecký důchod za stejných podmínek jako vdova na vdovský důchod.

Vdovský důchod náleží po dobu jednoho roku od smrti manžela. Po uplynutí této doby má vdova nárok na vdovský důchod, jestliže

- a. pečuje o nezaopatřené dítě,
- b. pečuje o dítě, které je závislé na péči jiné osoby ve stupni II až IV,
- c. pečuje o svého rodiče nebo rodiče zemřelého manžela, který s ní žije v domácnosti a je závislý na péči jiné osoby ve stupni II až IV,
- d. je invalidní ve třetím stupni,
- e. dosáhla alespoň věku o 4 roky nižšího, než činí důchodový věk pro muže stejného data narození nebo důchodového věku, je-li důchodový věk nižší.

Nárok na vdovský důchod vznikne znovu, jestliže se splní některá z uvedených podmínek do pěti roků po zániku dřívějšího nároku na vdovský důchod.

To platí obdobně i pro vdovecký důchod s tím, že věk pro další nárok na vdovecký důchod činí 58 let.

4.4.2 Výše vdovského a vdoveckého důchodu

Výši vdovského a vdoveckého důchodu upravuje § 51 zákona č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění a skládá se ze dvou složek, a to ze základní výměry a z procentní výměry.

Výše základní výměry důchodu v roce 2014 činí 2 340 Kč měsíčně.

Výše procentní výměry důchodu činí 50 % procentní výměry důchodu, na který měl nebo by měl nárok zemřelý v době smrti.

4.5 Sirotčí důchod

4.5.1 Podmínky nároku na sirotčí důchod

Nárok na sirotčí důchod má podle § 52 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění nezaopatřené dítě, zemřel-li jeho rodič (osvojitel), nebo osoba, která jej převzala do péče nahrazující péči rodičů, a toto dítě na ni bylo v době její smrti odkázáno výživou, kterou nemohli ze závažných důvodů zajistit jeho rodiče. Další podmínkou je, že rodič (osvojitel) nebo osoba nahrazující péči rodičů byli poživateli starobního nebo invalidního důchodu nebo ke dni smrti splnili podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na starobní či invalidní důchod nebo zemřeli následkem pracovního úrazu (nemoci z povolání).

Oboustranně osiřelé dítě má nárok na sirotčí důchod po každém ze zemřelých rodičů.

Nárok na sirotčí důchod nevzniká po pěstounovi nebo jeho manželovi.

Nárok na sirotčí důchod zaniká osvojením. Dojde-li ke zrušení osvojení, vznikne nárok na sirotčí důchod znovu.

4.5.2 Výše sirotčího důchodu

Výši sirotčího důchodu upravuje § 53 zákona č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění, a skládá se ze dvou složek, a to ze základní výměry a z procentní výměry.

Výše základní výměry důchodu v roce 2014 činí 2 340 Kč měsíčně; v případě oboustranného sirotka náleží základní výměra pouze jednou.

Výše procentní výměry důchodu činí 40 % procentní výměry důchodu, na který měl nebo by měl nárok zemřelý v době smrti.

4.6 Žádosti o důchod

Postup žádosti o přiznání některé dávky důchodového pojištění upravuje § 82 zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení. Žádosti přijímá okresní správa sociálního zabezpečení příslušná podle místa trvalého pobytu občana nebo místa hlášeného pobytu v ČR, je-li žadatel cizinec. Žádost si žadatel vyplní buď sám, nebo spolu s pracovníkem příslušné OSSZ. V případě, že žadatel kvůli svému zdravotnímu stavu nemůže žádost podat sám, mohou ji se souhlasem žadatele spolu s potvrzením lékaře o zdravotním stavu podat rodinní příslušníci. Žádost může být rovněž podána v zastoupení jakékoliv jiné fyzické osoby na základě plné moci.

Žádost může být podána i v předstihu (např. před dosažením důchodového věku), nejdříve však čtyři měsíce přede dnem, od kterého chce žadatel dávku přiznat.

Rozhodnutí o přiznání dávky důchodového pojištění je orgán sociálního zabezpečení povinen vydat nejpozději do 90 dnů ode dne zahájení řízení.

Proti rozhodnutí orgánu sociálního zabezpečení (ČSSZ, resp. Ministerstva obrany ČR, nebo Ministerstva vnitra ČR či Ministerstva spravedlnosti ČR) ve věcech důchodového pojištění lze jako řádný opravný prostředek podat písemné námitky do 30 dnů ode dne jeho oznámení účastníku řízení.

Námitky se podávají orgánu sociálního zabezpečení, který rozhodnutí vydal, a ten o nich také rozhoduje. Podání námitek je řádným opravným prostředkem ve správním řízení a absolvování námitkového řízení, ať již úspěšné nebo neúspěšné, je proto nezbytným předpokladem k tomu, aby se věci mohl zabývat soud v rámci případně později uplatněné správní žaloby. Proti pravomocnému rozhodnutí ČSSZ může ovšem oprávněný, který se domnívá, že byl ve svých právech zkrácen, podat do 2 měsíců ode dne doručení rozhodnutí žalobu. K řízení o žalobě je příslušný krajský (v Praze Městský) soud, v jehož obvodu má navrhovatel bydliště, popřípadě, v jehož obvodu se zdržuje.

5 Nemocenské pojištění

5.1 Účel nemocenského pojištění

Nemocenské pojištění je v ČR důležitou součástí sociálního zabezpečení zaměstnance. Spolu s důchodovým pojištěním, dávkami státní sociální podpory a dávkami pomoci v hmotné nouzi vytváří ucelený systém sociálního zabezpečení, který občany zajišťuje minimálně na takové úrovni, aby se nepropadli do chudoby.

Nemocenské pojištění umožňuje finanční zajištění potřeb ekonomicky aktivních osob v případě krátkodobé ztráty příjmu při nemoci, mateřství či ošetřování nemocného člena rodiny.

Účelem je tedy zabezpečit zaměstnance a další ekonomicky aktivní osoby krátkodobými dávkami pro případ nemoci (dočasné pracovní neschopnosti), nařízené karantény, těhotenství, mateřství a při potřebě ošetřování člena domácnosti nebo při péči o něj.

Z nemocenského pojištění se poskytuje:

- nemocenské,
- peněžité pomoci v mateřství,
- ošetřovné (dříve podpora při ošetřování člena rodiny) a
- vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství.

5.2 Nemocenské pojištění v Evropském kontextu

V Evropě je nemocenské pojištění tradiční součástí systému sociálního zabezpečení. Poskytuje zejména náhradu ušlého příjmu v případě nemoci a dávky v mateřství jsou řešeny spíše okrajově. Systémy a jejich organizace vycházejí z tradice v jednotlivých zemích a tím je následně ovlivněno jejich uspořádání. V některých zemích je systém nemocenského pojištění například organizačně propojen se zdravotním pojištěním.

V evropských zemích lze nalézt systémy nemocenského pojištění značně odlišné, s velkým množstvím výjimek pro jednotlivé kategorie pojištěnců, maximálních i minimálních limitů atd. Některé prvky však lze najít společné:

- dávkami nemocenského pojištění je pokryta většina výdělečných osob,
- výše dávek je většinou odvislá od předchozího příjmu, ale úroveň je značně odlišná, s rozptylem od 50 % až do 100 % předchozího příjmu,

- maximální doba pobírání je většinou limitována dobou 1 roku,
- ve většině zemí existuje karenční doba, po kterou nenáleží žádná náhrada ušlého příjmu,
- ve většině zemí se účastní na nemocenském zajištění zaměstnavatel, ovšem s rozdílnou mírou,
- dílčí podmínky jsou v některých zemích sjednávány prostřednictvím kolektivního vyjednávání.

Systémy sociálního pojištění jsou v evropských zemích velmi rozmanité. Podle přístupu k výpočtu náhrady mzdy či nemocenské můžeme země EU rozdělit do dvou skupin. První skupinu tvoří země, kde je výše nemocenského stanovena v paušální výši (Irsko, Řecko, Velká Británie), druhou skupinu tvoří země, kde je výše nemocenského závislá na výši dosahovaného příjmu před onemocněním. Po určitou dobu nemoci poskytuje ve většině zemí zaměstnavatel náhradu mzdy, často ve výši plného platu.

Například:

Belgie

Náhrada mzdy náleží po dobu až 1 měsíce. Manuální pracovníci dostávají 7 dní 100 % mzdy, od 8.-14. dne 60 % mzdy, „bílé límečky“ 100 % po celý první měsíc (hrazeno zaměstnavatelem).

Nemocenské se vyplácí ve výši 60 % průměrného příjmu (ale existuje strop), od 31. dne pak ve výši 55 %, jestliže pracovník žije ve společné domácnosti s dalšími osobami.

Dánsko

Po dobu 2 týdnů poskytuje zaměstnavatel náhradu mzdu ve výši 100 % průměrného příjmu za uplynulé čtvrtletí. Po té náleží nemocenské až po dobu 52 týdnů, maximální výše činí 458 euro týdně.

Německo

Po dobu 6 týdnů náleží plná mzda od zaměstnavatele. Poté dostává pracovník nemocenské od sociální instituce, a to ve výši 70 % průměrného příjmu za uplynulých 52 týdnů. Maximální podpůrná doba činí 78 týdnů (počítáno v průběhu 3 let).

Rakousko

Po dobu 6-12 týdnů (podle doby trvání zaměstnání) hradí zaměstnavatel plný plat, poté po dobu 4 týdnů pobírá náhradu mzdy ve výši poloviny průměrné mzdy pracovníka. Při delší nemoci dostávají nemocní nemocenské od sociální pojišťovny ve výši 50 % z vyměřovacího základu (nejvýše však z 3 840 euro měsíčně), od 43. dne potom 60 % tohoto základu. Podpůrčí doba pro nemocenské činí 1 rok, ve stanovených případech lze prodloužit až na 78 týdnů.

Mateřská dovolená v České republice a na Slovensku patří k nejdelším ze všech států Evropské unie (nejběžněji v rozsahu 28 týdnů), přičemž výše peněžitě podpory v mateřství, kterou maminka na mateřské dovolené pobírá, je v ČR podstatně vyšší než na Slovensku (v ČR se jedná o 70% tzv. denního vyměřovacího základu, na Slovensku pouze 55%).

Ve Velké Británii činí mateřská dovolená úctyhodných 52 týdnů, ovšem pouze v období prvních 39 týdnů přísluší ženě peněžitá dávka. Ta činí v prvních 6 týdnech mateřské 90% jejího průměrného denního výdělku, ve zbývajících 33 týdnech je pak vyplácena paušální částka ve výši zhruba 129 liber týdně. Po zbytek mateřské dovolené (13 týdnů) nemá žena nárok na žádnou peněžitou podporu v mateřství.

Nejkratší mateřská dovolená je ve Švédsku, Německu a na Maltě. Ve většině zemí Evropské unie se délka mateřské dovolené pohybuje v rozmezí od 16 do 18 týdnů. Mateřskou dovolenou v délce 14 týdnů mají maminky např. ve Švédsku (pobírají však dávku ve výši 90% předchozího výdělku), dále pak v Německu a na Maltě, kde ovšem výše dávky (tj. naší peněžitě podpory v mateřství) dosahuje 100% předchozího výdělku.

U našich sousedů v Polsku činí mateřská dovolená 18 týdnů, v jejímž průběhu žena pobírá dávky ve výši 100% průměrného výdělku dosaženého před nástupem na mateřskou dovolenou. V Rakousku mají ženy garantovánu mateřskou dovolenou v rozsahu 1 týdně taktéž s dávkou ve výši odpovídající 100% průměrného výdělku před nástupem na mateřskou dovolenou. Ve Francii pobírají ženy mateřské dovolené (16 týdnů) také dávku ve výši 100% průměrného výdělku před nástupem na mateřskou dovolenou, ovšem je zde dána maximální možná hranice.

Jednoznačně nejkomfortnější podmínky mají maminky v Norsku (to však není členem EU). Mateřská dovolená zde činí 42 až 52 týdnů, přičemž výše peněžitě podpory v mateřství se podle konkrétních podmínek pohybuje mezi 80 a 100% průměrného výdělku ženy před nástupem na mateřskou dovolenou. Naopak například v Austrálii, kde mateřská dovolená trvá 52 týdnů, nepobírá žena žádné dávky. Ve Spojených státech mají mateřskou

dovolenou pouze v délce 12 týdnů, ale ani zde ženě nepřísluší žádná peněžité pomoc v mateřství.

5.3 Nemocenské pojištění v ČR

Ze zákona jsou vždy automaticky nemocensky pojištěni zaměstnanci a osoby ve služebním poměru, avšak za předpokladu, že splňují tři základní podmínky:

- vykonávají zaměstnání na území ČR nebo přechodně mimo území ČR, pokud je místo výkonu práce trvale v ČR,
- zaměstnání trvalo nebo mělo trvat alespoň 15 kalendářních dnů a
- sjednaná mzda či plat ze zaměstnání za kalendářní měsíc dosahuje alespoň tzv. rozhodného příjmu (2 500 Kč).

Pro OSVČ je nemocenské pojištění dobrovolné. Pokud se OSVČ k pojištění rozhodne, písemně se přihlásí na předepsaném tiskopisu u příslušné okresní správy sociálního zabezpečení, v Praze Pražské a v Brně Městské správy sociálního zabezpečení (OSSZ/PSSZ/MSSZ).

K dobrovolnému nemocenskému pojištění se může přihlásit i zahraniční zaměstnanec (tj. člověk, který pracuje v ČR pro zaměstnavatele, který má sídlo ve státě, s nímž nemá ČR uzavřenou smlouvu o sociálním zabezpečení a ani nejde o stát EU). Nemocenského pojištění nejsou sami o sobě účastni studenti a žáci a důchodci, kteří nevykonávají výdělečnou činnost. Nejde totiž o osoby, které v době nemoci přicházejí o výdělek.

V Česku musí zaměstnavatelé v prvních dvou týdnech nemoci vyplácet nemocnému zaměstnanci **náhradu mzdy**. Náhrada mzdy však náleží až od čtvrtého dne nemoci. Teprve od 15. dne nemoci mají nemocní zaměstnanci nárok na nemocenské dávky, které vyplácí místně příslušná okresní správa sociálního zabezpečení (OSSZ). V případě péče o nemocné dítě vyplácí ošetřovné zaměstnanci také místně příslušná OSSZ.

Dávky nemocenského pojištění vypočítá a zpětně vyplácí místně příslušná správa sociálního zabezpečení nejpozději do jednoho měsíce po dni, ve kterém obdržela potřebné doklady. Způsob výplaty si určuje příjemce dávky. Peníze se vyplácejí buď na bankovní účet, nebo v hotovosti prostřednictvím pošty. V případě hotovostní výplaty hradí pojištěnec náklady za doručení.

5.4 Dávky systému nemocenského pojištění

5.4.1 Nemocenské

Nemocenské je peněžitá, nároková dávka nemocenského pojištění, poskytovaná při uznání dočasné pracovní neschopnosti nebo při nařízení karantény

Podmínky nároku:

- dočasná pracovní neschopnost (karanténa) v době účasti na nemocenském pojištění nebo v době pobírání dávek nemocenského pojištění nebo v ochranné lhůtě
- ztráta příjmu
- pracovní neschopnost nevznikla v úmyslu vylákat nemocenské, zaviněnou účastí ve rvačce, jako bezprostřední následek opilosti nebo zneužití omamných prostředků nebo při spáchání trestného činu, za který zákon stanoví trest odnětí svobody přesahující jeden rok
- u OSVČ zaplacení pojistného za dobu účasti na nemocenském pojištění min. po dobu 3 měsíců předcházejících dni vzniku pracovní neschopnosti

Doba poskytování:

Zaměstnanec, který je uznán ošetřujícím lékařem dočasně práce neschopným, má nárok na nemocenské od 15. kalendářního dne trvání jeho dočasné pracovní neschopnosti do konce dočasné pracovní neschopnosti, maximálně však 380 kalendářních dnů počítaných od vzniku dočasné pracovní neschopnosti (včetně zápočtů předchozí doby trvání dočasné pracovní neschopnosti).

Nemocenské náleží rovněž ve stanovených případech, jestliže ke vzniku dočasné pracovní neschopnosti došlo po skončení pojištěného zaměstnání v tzv. **ochranné lhůtě**. Účelem ochranné lhůty je zajistit bývalého zaměstnance po stanovenou dobu po skončení pojištění pro případ vzniku sociální události (pracovní neschopnosti) dříve, než opět nastoupí další zaměstnání. Ochranná lhůta v případě uplatňování nároku na nemocenské činí **7 kalendářních dnů** ode dne skončení zaměstnání, které zakládalo účast na nemocenském pojištění. U zaměstnání kratších než 7 kalendářních dnů činí ochranná lhůta pouze tolik dnů, kolik činilo toto poslední zaměstnání.

5.4.2 Ošetřovné

Ošetřovné je peněžitá, nároková dávka NP, poskytovaná při péči o nemocného člena rodiny nebo péči o dítě mladší než 10 let z vymezených důvodů

Podmínky vzniku nároku:

- zaměstnanec nemůže pracovat, protože musí:
- ošetřovat nemocné dítě mladší 10 let
- pečovat o dítě mladší 10 let proto, že:
- dětské výchovné zařízení nebo škola byly uzavřeny z nařízení přísl. orgánů
- dítě nemůže být pro nařízenou karanténu v péči výchovného zařízení nebo školy
- osoba, která jinak o dítě pečuje, onemocněla nebo jí byla nařízena karanténa
- ošetřovat jiného člena rodiny, jestliže jeho zdrav. stav vyžaduje nezbytně ošetřování jinou osobou
- nemocné dítě nebo člen rodiny žije se zaměstnancem ve společné domácnosti (nevyžaduje se, jde-li o ošetřování dítěte mladšího 10 let rodičem)
- v témže případě ošetřování náleží podpora jen jednou a jen jednomu oprávněnému
- nenáleží: domácím zaměstnancům, u dohody o pracovní činnosti, dobrovolných pracovníků pečovatelské služby, OSVČ a uchazečům o zaměstnání

Doba poskytování:

- poskytuje se od 4. kalendářního dne
- max. po dobu prvních 9 kalendářních dnů, osamělým zaměstnancům 16 dnů

Zaměstnanec nemůže uplatnit nárok na ošetřovné na dítě, na které již (zpravidla) druhý z rodičů uplatnil nárok na peněžitou pomoc v mateřství nebo rodičovský příspěvek. Nově se umožňuje přiznat při splnění stanovených podmínek při jedné potřebě ošetřování (péče) ošetřovné postupně dvěma osobám. Ochranná lhůta pro ošetřovné není stanovena

5.4.3 Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství

Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství je peněžitá, nároková dávka nemocenského pojištění, poskytovaná v těhotenství a mateřství v období do konce 9. měsíce po porodu

Podmínky nároku:

- dočasné převedení na jinou práci zaměstnankyně, která konala práci zakázanou těhotným ženám (matkám do konce 9. měsíce po porodu) nebo která podle lékařského posudku ohrožuje její těhotenství
- pokles započitatelného příjmu bez jejího zavinění (ne v důsledku kratšího pracovního úvazku či převedení za jinou práci)

Doba poskytování:

- po dobu převedení na jinou práci, nejdéle do nástupu na MD, po jejím ukončení nejdéle do konce 9. měsíce po porodu
- neposkytuje se: za kal. dny PN, OČR, omluvené nepřítomnosti v práci
- dávka nenáleží: zaměstnancům na nepravidelnou výpomoc, dobrovolným pracovníkům pečovatelské služby, OSVČ a uchazečům o zaměstnání

5.4.4 Peněžité pomoci v mateřství (PPM):

Peněžité pomoci v mateřství je peněžité, nároková dávka nemocenského pojištění (NP), poskytovaná po vymezené období těhotenství a mateřství

Podmínky nároku:

- účast na NP v posledních dvou letech před porodem alespoň 270 dnů. Do doby účasti na nemocenském pojištění (min. 270 kalendářních dnů) pro získání nároku na peněžitou pomoc v mateřství se od 1. 1. 2012 započítává doba studia na střední, vyšší odborné nebo vysoké škole či na konzervatoři, která je považována za soustavnou přípravu na budoucí povolání pro účely důchodového pojištění, pokud toto studium bylo úspěšně ukončeno
- nástup na MD v době trvání NP, případně v době trvání ochranné lhůty z dřívějšího NP
- těhotenství skončilo porodem (dítě bylo zapsáno do matriky narozených)
- ztráta příjmů ve vymezené době těhotenství a mateřství
- OSVČ v případě, že nevykonává samostatnou výdělečnou činnost, má zapláceno pojištění a účast na NP trvala alespoň po dobu 180 dnů v období 1 roku před porodem

Doba poskytování:

- *28 týdnů:* od počátku 6. týdne před očekávaným dnem porodu, nejdříve však od počátku 8. týdne před tímto dnem
- *37 týdnů:* při porodu dvou nebo více dětí, pokud se žena po uplynutí 28 týdnů stará alespoň o dvě z novorozených dětí
- osamělá žena, starající se o novorozené dítě
- *22 týdnů:* při převzetí 1 dítěte do trvalé péče, svěřeného ženě rozhodnutím příslušného orgánu, nebo jehož matka zemřela (od převzetí, max. do 8 měsíců věku dítěte)
- *31 týdnů:* osamělá žena, která převzala 2 a více dětí do trvalé péče (max. do dosažení 8 měsíců věku nejmladšího dítěte)
- v případě narození mrtvého dítěte: *14 týdnů*
- při úmrtí dítěte: po dobu *2 týdnů* ode dne úmrtí, ne však déle, než do vyčerpání celkového nároku doba poskytování PPM zaměstnankyni, která dítě porodila, nemůže být kratší než 14 týdnů a nemůže skončit před uplynutím 6 týdnů od porodu

Od roku 2012 zákon **umožňuje střídání matky dítěte s jejím manželem či otcem dítěte v péči o dítě**, přičemž každý z nich má při této péči o dítě nárok na výplatu peněžité pomoci v mateřství po dobu a za podmínek stanovených zákonem o nemocenském pojištění. Střídání se umožňuje od počátku 7. týdne ode dne porodu a četnost střídání omezena není. V případě střídání v péči o dítě se zastaví výplata peněžité pomoci v mateřství matce a začne se vyplácet tato dávka muži z jeho nemocenského pojištění, pokud splňuje podmínky nároku na její výplatu, a naopak.

Zákon umožňuje uplatňovat nárok na dávku z ochranné lhůty. U žen, jejichž pojištěné zaměstnání skončilo v době těhotenství, činí **ochranná lhůta** pro vznik nároku na peněžitou pomoc v mateřství tolik kalendářních dnů, kolik činilo toto jejich poslední zaměstnání, **maximálně však 180 kalendářních dnů**.

5.4.5 Výpočet dávek nemocenského pojištění

Výše dávky se vypočítává z denního vyměřovacího základu, který se zjistí tak, že se započitatelný příjem zúčtovaný zaměstnanci v rozhodném období (zpravidla období 12 kalendářních měsíců před kalendářním měsícem, ve kterém vznikla sociální událost) dělí

počtem „započitatelných“ kalendářních dnů připadajících na toto rozhodné období. Takto stanovený průměrný denní příjem podléhá redukci.

Redukce se provede tak, že se započte

- do první redukční hranice 90 % denního vyměřovacího základu,
- z části denního vyměřovacího základu mezi první a druhou redukční hranicí se započte 60%,
- z části mezi druhou a třetí redukční hranicí se započte 30 % a k části nad třetí redukční hranicí se nepřihlédne.

Výše nemocenského činí 60 % redukovaného denního vyměřovacího základu od 15. dne po celou dobu trvání nemoci.

Výše peněžité pomoci v mateřství činí 60 % redukovaného denního vyměřovacího základu.

Výše ošetrovného činí 60 % redukovaného denního vyměřovacího základu od 4. dne.

6 Politika zaměstnanosti

6.1 Podpora v nezaměstnanosti

Současný sociální stát chrání své občany v případě, že jim hrozí nějaké *sociální nebezpečí* (Tomeš a kol., 2014, s. 87). Takové nebezpečí představuje i ztráta příjmu v důsledku ztráty zaměstnání. Soudobá společnost je postavena na skutečnosti, že většina důchodů rodiny pochází právě z činnosti zaměstnání, proto je snaha státu o co největší stabilizaci zaměstnanosti logická. Zvláště dlouhodobá nezaměstnanost velkým sociálním problémem.

Problematiku zaměstnanosti upravuje komplexní právní norma zákon č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti. Ta upravuje povinnosti jednotlivých subjektů v rámci aktivní politiky zaměstnanosti, dále upravuje nástroje aktivní politiky zaměstnanosti, podporu v nezaměstnanosti, podporu při rekvalifikaci a zvláštní ochranu při zaměstnávání osob se zdravotním postižením. *Aktivní politika zaměstnanosti je souhrn opatření k zajištění maximálně možné úrovně zaměstnanosti, zatímco pasivní politika zaměstnanosti je souhrn opatření ke zmírnění následků nezaměstnanosti.* (Potůček, 1995 s 66)

Proti důsledkům krátkodobé nezaměstnanosti, kdy stačí člověka finančně podpořit, než si najde zaměstnání nové, chrání celkem dostatečně institutu podpory v nezaměstnanosti.

Úřad práce ČR (krajská pobočka) zapíše uchazeč o zaměstnání do evidence uchazečů o zaměstnání. Pokud úřad práce zprostředkuje člověku vhodné zaměstnání, ale on jej ukončí bez vážného důvodu sám nebo dohodou se zaměstnavatelem, bude moci být evidován na úřadu práce až po uplynutí 6 měsíců ode dne vzniku tohoto zaměstnání. Stejně tak bude moci být evidován na úřadu práce až po uplynutí 6 měsíců ode dne vzniku tohoto zaměstnání zaměstnanec, jemuž úřad práce zprostředkuje vhodné zaměstnání, ale zaměstnavatel s ním ukončí pracovní poměr z důvodu hrubého porušení pracovních povinností.

Nárok na podporu v nezaměstnanosti vznikne občanovi, jestliže je v evidenci uchazečů o zaměstnání a dále:

- má bydliště na území ČR,
- **v posledních dvou letech před zařazením do evidence uchazečů o zaměstnání získal alespoň 12 měsíců důchodového pojištění**

- potřebnou dobu pojištění je možné získat i prostřednictvím tzv. **náhradních dob**, což je třeba doba pobírání invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně, péče o dítě do čtyř let, doba výkonu veřejné služby či dlouhodobé dobrovolnické služby

Výše podpory

Výše podpory v nezaměstnanosti činí při výpočtu z průměrného měsíčního čistého výdělku z posledního ukončeného zaměstnání nebo z posledního vyměřovacího základu v rozhodném období přepočteného na jeden měsíc:

- první dva měsíce – **65 %**
- další dva měsíce – **50 %**
- po zbývajících podpůrčí dobu – **45 %**

Délka pobírání podpory v nezaměstnanosti:

- do 50 let věku uchazeče o zaměstnání - 5 měsíců
- od 50 do 55 let - 8 měsíců
- více než 55 let - 11 měsíců

Uchazeč, jenž ukončí zaměstnání bez vážného důvodu sám nebo dohodou se zaměstnavatelem:

- **podpora se snižuje na 45 procent** průměrného měsíčního čistého výdělku nebo vyměřovacího základu po celou podpůrčí dobu

Odstupné

Podpora nebude poskytována tomu uchazeči o zaměstnání, kterému náleží zákonné odstupné, odbytné nebo odchodné - podpůrčí doba pro poskytování podpory se v těchto případech nekrátí, pouze se posune její počátek o dobu, po kterou uchazeči o zaměstnání přísluší zákonné odstupné, odbytné nebo odchodné.

Pokud zaměstnavatel má zákonnou povinnost vyplatit zaměstnanci odstupné, ale neučiní tak, vyplatí uchazeči o zaměstnání kompenzaci ve výši 65 procent odstupného Úřad práce a poté ji bude vymáhat po zaměstnavateli.

6.2 Rekvalifikace

Uchazeč o zaměstnání si může od 1. 1. 2012 sám vybrat rekvalifikační kurz i rekvalifikační zařízení, které však musí mít akreditovaný vzdělávací program. Podle vlastního uvážení si tak uchazeč zvolí druh pracovní činnosti, v níž má zájem získat

kvalifikaci za účelem získání zaměstnání. Podmínkou však je, že úřad práce musí posoudit uplatnitelnost takto získané kvalifikace na trhu práce a zároveň posoudit, zda rekvalifikace vyhovuje zdravotnímu stavu uchazeče. Stanoven je maximální limit úhrady ceny za rekvalifikaci, pokud se překročí, rozdíl ceny hradí sám uchazeč.

Úřad práce zvolenou rekvalifikaci uhradí pouze v případě, když předem vydá zájemci o tuto rekvalifikaci potvrzení, že po doložení úspěšného absolvování kurzu rekvalifikační kurz uhradí.

V průběhu rekvalifikace má účastník nárok na podporu při rekvalifikaci, která se poskytuje po celou dobu rekvalifikace ve výši 65% z průměrného měsíčního základu získaného v předchozím zaměstnání.

6.3 Veřejná služba

Pro uchazeče o zaměstnání, kteří jsou vedeni v evidenci nepřetržitě déle než 6 měsíců a pro osoby, které pobírají dávky pomoci v hmotné nouzi. Úřady práce nabízí veřejnou službu³. Při organizování veřejné služby se posiluje spolupráce mezi krajskými pobočkami ÚP ČR a obcemi. Po přechodném zrušení se veřejná služba od roku 2014 opět vrací do právního řádu.

Cílem tohoto institutu je více motivovat uchazeče o zaměstnání k aktivnímu přístupu k řešení své situace a vytvořit podmínky pro zachování nebo získání pracovních návyků.

Veřejná služba neznamená jen úklid veřejných prostranství a komunikací, ale třeba i práci v nemocnicích a jiných veřejných budovách, ve školství, v oblasti životního prostředí a ochrany zvířat, v sociální, charitativní, sportovní oblasti apod. Činnosti veřejné služby nesmí být nahrazovány činnostmi vykonávanými kmenovými zaměstnanci.

V rámci zajištění organizace veřejné služby může Úřad práce ČR poskytnout příspěvek na mzdové náklady na koordinátora veřejné služby, který bude tuto službu zajišťovat.

Každý subjekt vykonávající veřejnou službu musí mít uzavřené pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou na majetku či zdraví, kterou osoba vykonávající veřejnou službu způsobí nebo jí bude způsobena. Toto pojištění si hradí každý subjekt sám, nebo jej může hradit Úřad práce ČR.

³ §18a zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi.

6.4 Pracovní rehabilitace

Pracovní rehabilitace slouží k získání a udržení vhodného pracovního místa. Nárok na pracovní rehabilitaci má každá osoba se zdravotním postižením. O její poskytnutí se, žádá na pobočce úřadu práce místně příslušnou podle bydliště.

Na pracovní rehabilitaci mohou být na základě doporučení ošetřujícího lékaře zařazeny i fyzické osoby, které jsou uznány za dočasně neschopné práce. Pracovníci ÚP pomohou žadateli sestavit **individuální plán pracovní rehabilitace**, tak aby pomoc byla cílená. Pracovní rehabilitace může mít např. formu poradenství, přípravu na budoucí povolání, přípravu k práci, specializované rekvalifikační kurzy apod. Příprava k práci může být prováděna i s podporou asistenta.

6.5 Zprostředkování zaměstnání

Zákon o zaměstnanosti ukládá Úřadu práce zajistit zprostředkování zaměstnání. To může dělat buď sám vlastními pracovníky, nebo prostřednictvím agentur. Agenty jsou soukromé subjekty, které pro svoji činnosti potřebují povolení Generálního ředitelství úřadu práce v ČR. Zprostředkování zaměstnání mohou agentury práce provádět bezplatně nebo za úhradu, včetně úhrady, při které je dosahován zisk. Při zprostředkování zaměstnání za úhradu nemůže být od fyzické osoby, které je zaměstnání zprostředkováváno, požadována úhrada.⁴

⁴ § 58, odst. 1 a 2, zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti

7 Státní sociální podpora

7.1 Státní sociální podpora v systému sociálního zabezpečení

Rodina je velmi chráněným institutem a to do té míry, že si stát vyhrazuje právo na intervenci v případě, že funkce rodiny nejsou zajištěné, nebo je ohrožen vývoj či zdraví dětí. *Veřejná sféra tedy intervenuje tehdy, když účastníci soukromoprávní vztahů selžou* (Tomeš a kol. 2014, s. 143). Kromě intervence stát poskytuje rodinná ochranu a podporu.

Po legislativním tápání v první polovině devadesátých let se hmotná podpora rodin přesunula do samostatného zákona č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře. Ten svého času zahrnoval až 9 dávek, do roku 2006 vázaných na životní minimum. Od roku 2006 se počet dávek začal postupně redukovat, přičemž jejich výše se stanovila pevnou částkou. V současné době státní sociální podpora zahrnuje 5 nepojistných dávek zaopatřovacího charakteru. Jedná se o dávky:

- Přídavek na dítě
- Příspěvek na bydlení
- Porodné
- Rodičovský příspěvek
- Pohřebné

První tři zmíněné dávky jsou dávky testované, zbývající dvě netestované, tj. jejich poskytnutí není závislé na výši příjmu. *Testováním se zde rozumí zjišťování výše příjmu jednotlivce nebo osob společně posuzovaných.* (VESELÝ a kol, 2013, s. 162). Pro účely zjišťování výše příjmu zákon odkazuje na zákon č. 110/2006 Sb. o životním a existenčním minimu. Rozhodným obdobím, za které se zjišťuje rozhodný příjem je u přídavku na dítě kalendářní rok a u příspěvku na bydlení a porodného období kalendářního čtvrtletí předcházejícího kalendářnímu čtvrtletí, na které se nárok na výplatu dávky prokazuje, popřípadě nárok na dávku uplatňuje⁵.

Samotný pojem rodina je v §7 definován jako *oprávněná osoba a společně s ní posuzované osoby*. Těmito osobami jsou nezaopatřené děti a jejich rodiče.

Nezaopatřeným dítětem je podle §11 zákona o SSP dítě do skončení povinné školní docházky, a poté, nejdéle však do 26. roku věku, jestliže se soustavně připravuje na budoucí povolání, nebo se pro nemoc či úraz nemůže soustavně připravovat na budoucí

⁵ §6 zákona č. 117/2006 Sb. o státní sociální podpoře

povolání nebo vykonávat výdělečnou činnost. Po skončení povinné školní docházky se do 18. roku věku považuje za nezaopatřené dítě také dítě, které je vedeno v evidenci krajské pobočky Úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání a nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci.

7.2 Přídavek na dítě

Přídavek na je základní dlouhodobou dávkou poskytovanou rodinám s dětmi určenou k finančnímu zabezpečení nezaopatřených dětí.

Poskytován rodinám s dětmi, pomáhá krýt náklady spojené s výchovou a výživou. Obdobná dávka se historicky zavádí už na konci roku 1945. V listopadu 1989 se tato dávka vyplácí společně se mzdou jednoho z rodičů (součást nemocenského pojištění). Od listopadu 1993 - do prosince 1995 se přídavky na děti vyplácely z nemocenského pojištění, plošně všem nezaopatřeným dětem, výše přídavku se odvíjela od věku dítěte, částka odpovídala přibližně 1/3 životního minima. Od ledna 1996 je přídavek na dítě dávkou státní sociální podpory a nově se používá pojem přídavek na dítě (dříve přídavky na děti). Při jeho nároku je testován příjem rodiny. V současné době je vytvořena jednotná hranice příjmu rodiny do 2,4násobku životního minima. Dosavadní zvýhodnění nízkopříjmových rodin bylo tedy odstraněno. Výše dávky byla určena absolutními částkami, které se liší podle věku dítěte⁶.

Do 6 let	500 Kč
6-15 let	610 Kč
15-26 let	700 Kč

Pro nárok na výplatu přídavku na dítě se prokazuje výše rozhodných příjmů vždy za předcházející kalendářní rok. Dá se tedy říci, že se přídavky na děti vyplácejí zpětně.

Rozhodným obdobím, za které se zjišťuje rozhodný příjem, je u přídavku na dítě kalendářní rok předcházející kalendářnímu roku, do něhož spadá počátek období od 1. října do 30. září následujícího kalendářního roku, v němž před počátkem uvedeného období je třeba prokázat rozhodný příjem.

⁶ §18 zákona č. 117/2006 Sb. o státní sociální podpoře

Rozhodné pro nárok na dávky státní sociální podpory zahrnují především příjmy ze závislé činnosti, příjmy z podnikání nebo jiné samostatné výdělečné činnosti a dále dávky nemocenského a důchodového pojištění a podporu v nezaměstnanosti včetně obdobných příjmů z ciziny. Do rozhodného příjmu se započítávají tzv. čisté příjmy.

V některých evropských zemích pobírají přídavky na děti všechny rodiny s dětmi. Nejvyšší přídavky na děti jsou v Lichtenštejnsku, Lucembursku a Německu. Nejdéle mohou přídavky na děti pobírat rodiče dětí v Lucembursku a Německu, až do 27 let v případě, že studují. Ve všech zemích platí, že čím více dětí, tím vyšší přídavky. Zajímavostí je, že ve Francii jsou přídavky na děti vypláceny rodinám, které mají dvě a více dětí. (GOLA 2012)

Tabulka 1 - Výše přídavků na děti v roce 2011 ve vybraných evropských zemích (v € měsíčně)

Země	Výše přídavků na 1 dítě	Výše přídavků na 2 děti
Belgie	87	248
Estonsko	10	20
Finsko	100	211
Francie	0	127
Irsko	140	280
Lotyšsko	11	22
Lichtenštejnsko	228	456
Lucembursko	186	441
Maďarsko	46	98
Malta	96	193
Německo	184	368

Řecko	8	25
Slovensko	22	44
Velká Británie	97	161

Pramen: MISSOC Database⁷

7.3 Příspěvek na bydlení

Touto dávkou stát přispívá na náklady na bydlení rodinám a jednotlivcům s nízkými příjmy, bez ohledu na to, zda jde o byt obecní, družstevní, v soukromém vlastnictví nebo bydlení ve vlastním domě. Nárok na příspěvek na bydlení má vlastník či nájemce bytu přihlášený v bytě k trvalému pobytu, jestliže 30 % (v Praze 35 %) příjmů rodiny nestačí k pokrytí nákladů na bydlení a zároveň těchto 30 % (v Praze 35 %) příjmů rodiny je nižší než příslušné normativní náklady stanovené zákonem. Příspěvek na bydlení se poskytuje nejdéle po dobu 84 měsíců v období 10 let⁸.

7.4 Rodičovský příspěvek

Nárok na rodičovský příspěvek má rodič, který má trvalé bydliště v ČR a po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině, a to až do vyčerpání celkové částky 220 000 Kč, nejdéle do 4 let věku tohoto dítěte. Pokud se v rodině narodí další dítě, nárok na rodičovský příspěvek na starší dítě zaniká.

Jestliže v rodině jeden z rodičů má z dávek nemocenského pojištění nárok na peněžitou pomoc v mateřství nebo nemocenské poskytované v souvislosti s porodem, rodičovský příspěvek náleží, pouze je-li vyšší než dávky nemocenského pojištění. V tomto případě je doplacen rozdíl mezi rodičovským příspěvkem a uvedenými dávkami.

Při stanovení výše rodičovského příspěvku se vychází z částky, kterou dosud rodič (matka) pobírala v rámci peněžité pomoci v mateřství nebo nemocenské. Jestliže alespoň jednomu z rodičů v rodině lze stanovit k datu narození nejmladšího dítěte 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu, rodič si může volit výši a tím i délku pobírání rodičovského příspěvku. V případě, že denní vyměřovací základ lze stanovit u obou

⁷ Dostupné na [www: \[online\]](http://www.finance.cz/zpravy/finance/336005-pridavky-na-deti-v-roce-2012/). Dostupné z: <http://www.finance.cz/zpravy/finance/336005-pridavky-na-deti-v-roce-2012/>

⁸ §27 a zákona 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře

rodičů, vychází se z toho, který je vyšší. Pokud v rodině dojde ke změně osob, které jsou posuzovány jako rodiče, stanoví se rodičovský příspěvek od následujícího kalendářního měsíce podle nově splněných podmínek.

Pokud je vypočtená částka 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu nižší nebo rovno 7 600 Kč, rodičovský příspěvek může činit nejvýše 7 600 Kč. Pokud 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu převyšuje 7 600 Kč, je výše rodičovského příspěvku omezena touto částkou, maximálně však výše rodičovského příspěvku může činit 11 500 Kč měsíčně.⁹

Rodič si může volit výši rodičovského příspěvku až do částky 7 600 Kč také v případě, když ke dni narození nejmladšího dítěte v rodině nelze stanovit denní vyměřovací základ jen proto, že během pobírání rodičovského příspěvku z titulu péče o dříve narozené dítě uplynula podpůrná doba pro nárok na peněžitou pomoc v mateřství a nárok na rodičovský příspěvek na nejmladší dítě v rodině vzniká bezprostředně po nároku na rodičovský příspěvek náležející na starší dítě.

Pokud ani jednomu z rodičů nelze uvedený vyměřovací základ stanovit, náleží rodičovský příspěvek v pevných měsíčních částkách 7 600 Kč do konce 9. měsíce věku a následně ve výši 3 800 Kč do 4 let věku dítěte.

Podmínka osobní celodenní péče se považuje za splněnou a rodičovský příspěvek náleží i v případech, kdy:

- dítě mladší 2 let navštěvuje jesle nebo jiné obdobné zařízení v rozsahu nepřevyšujícím 46 hodin v kalendářním měsíci,
- dítě pravidelně navštěvuje léčebně rehabilitační zařízení nebo mateřskou školu nebo její třídu zřízenou pro zdravotně postižené děti či jesle se zaměřením na vady zraku, sluchu, řeči a na děti tělesně postižené a mentálně retardované v rozsahu nepřevyšujícím 4 hodiny denně,
- zdravotně postižené dítě pravidelně navštěvuje předškolní zařízení v rozsahu nepřevyšujícím 6 hodin denně,
- dítě navštěvuje předškolní zařízení v rozsahu nepřevyšujícím 4 hodiny denně, pokud jeho oba rodiče nebo osamělý rodič jsou osobami závislými na pomoci jiné osoby ve stupni III a IV,
- rodič zajistí péči o dítě jinou zletilou osobou v době, kdy je výdělečně činný nebo studuje.

⁹ § 30 zákona č. 117/2006 Sb. o státní sociální podpoře

7.5 Porodné

Touto dávkou se matce jednorázově přispívá na náklady, související s narozením prvního dítěte. Nárok na porodné je vázán na hranici příjmů v rodině, která v kalendářním čtvrtletí předcházejícím kalendářnímu čtvrtletí, ve kterém se dítě narodilo, musí být nižší než 2,4násobek životního minima rodiny. Do rozhodného příjmu se nezapočítává rodičovský příspěvek a přídavek na dítě. Jestliže žena, která dítě porodila, zemřela a porodné jí nebo jiné osobě nebylo vyplaceno, má na něj nárok otec dítěte. Nárok na porodné má rovněž osoba, která převzala dítě do jednoho roku do trvalé péče nahrazující péči rodičů. Výše porodného činí 13 000 Kč na každé narozené dítě. Narodilo-li se s prvním živě narozeným dítětem další živě narozené dítě nebo děti, činí výše porodného 19 500 Kč¹⁰.

7.6 Pohřebné

Na pohřebné má nárok osoba, jež vypravila pohřeb nezaopatřenému dítěti, nebo osobě, která byla rodičem nezaopatřeného dítěte, a to za podmínky, že zemřelá osoba měla ke dni úmrtí trvalý pobyt na území ČR. Výše pohřebného je stanovena pevnou částkou 5 000 Kč.¹¹

¹⁰ §46 zákona č. 117/2006 Sb. o státní sociální podpoře

¹¹ §48 zákona č. 117/2006 Sb. o státní sociální podpoře

8 Pomoc v hmotné nouzi

8.1 Pomoc v hmotné nouzi v systému sociálního zabezpečení

Pomoc chudým a potřebným má v české kultuře velmi silnou tradici především v soukromoprávní sféře. Moderní státy se však snaží řešit chudobu systémově v rámci svých politik celé dvacáté století. Výsledkem tohoto vývoje je současný systém pomoci v hmotné nouzi, který v roce 2007 nahradil dřívější systém sociální potřeby. V systému pomoci v hmotné nouzi je nově posílen princip *větší podpory osob, které se do stavu hmotné nouze dostaly bez svého zavinění a které projevují snahu dostat se z tohoto stavu vlastním přičiněním* (Veselý 2013, s. 173). Je moderní formou pomoci osobám s nedostatečnými příjmy, motivující tyto osoby k aktivní snaze zajistit si prostředky k uspokojení životních potřeb. Je jedním z opatření, kterými Česká republika bojuje proti sociálnímu vyloučení. Vychází z principu, že každá osoba, která pracuje, se musí mít lépe než ta, která nepracuje, popřípadě se práci vyhýbá.

Účelem tohoto systému je pomoci osobám s nedostatečnými příjmy, tyto příjmy zvýšit nad hranici hmotné nouze, a tak zabránit jejich setrvání v situaci hmotné nouze a tedy i sociálnímu vyloučení. *Systém pomoci v hmotné nouzi obsahuje rovněž určité motivační prvky, jež vedou osobu, která se ocitla v hmotné nouzi, k aktivitě a snaze zvýšit si vlastní příjmy, především vlastní prací. Zároveň jsou v právní úpravě obsaženy nástroje chránící systém pomoci v hmotné nouzi před zneužitím* (TRÖSTER 2010, s. 292). Stav hmotné nouze se definuje jako nepříznivá sociální situace projevující se nedostatkem finančních prostředků k uspokojování potřeby výživy a ostatních osobních potřeb. Stát v rámci systému pomoci v hmotné nouzi poskytuje dávky **příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádnou okamžitou pomoc**.

Celý systém je upraven dvěma základními právními normami. Řídící normou je zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, která obsahuje procesně i hmotně právní úpravu pomoci v hmotné nouzi a navazuje na zákon č. 110/2006 Sb. o životním a existenčním minimu. K zákonu o pomoci v hmotné nouzi byla vydána ještě prováděcí vyhláška č. 389/2011 Sb., která obsahuje úpravu zvýšení částky živobytí osoby z důvodu dietního stravování.

Podobnou právní úpravu má např. Slovenská republika, kde je hmotná nouze upravena v zák. č. 599/2003 Z. z. o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů a

dále Nařízením vlády Slovenské republiky č. 324/2009 Z. z., kterým se upravuje výše dávky v hmotné nouzi a výše dávky příspěvku na bydlení. Jedná se celkem o čtyři dávky: 1) Aktivační příspěvek; 2) Příspěvek na bydlení ; 3) Příspěvek na zdravotní pomoc; 4) Ochranný příspěvek (MPSV SR. 2012).

Ve Francii je poskytovány tzv. dávky aktivní solidarity (Revenu De Slidarité aktive, RSA). V současné době (od 1. 1. 2012 činí 475 Euro pro jednotlivce (jedná-li se osamělou matku čekající první dítě, činí dávka 610 Euro). Náklady na bydlení se zohledňují samostatně, formou tzv. pomoci na bydlení (tzv. Aide de Logement), pro jednotlivce mohou dosáhnout až 418 Euro (PLZÁK. 2012).

V Rakousku je dávka pomoci odlišná v tom, že určena jak k náhradě nákladů na výživu a osobních potřeb, tak na bydlení, vytápění a energie, samostatně se poskytuje dávka – doplatek na bydlení (nájemné) a nyní činí 773 Euro pro jednotlivce (PLZÁK. 2012).

8.2 Životní a existenční minimum

Životní minimum je institut, který je využíván jednak v systému státní sociální podpory a jednak v systému pomoci v hmotné nouzi. Životní minimum je stanoveno jako minimální hranice peněžních příjmů fyzických osob k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb a existenční minimum jako minimální hranice příjmů osob, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití.¹²

Životní minimum se stanovuje zejména s ohledem na zajištění výživy, bez nákladů na bydlení. Samotná výše se odvíjí od počtu společně posuzovaných osob v domácnosti jako souhrn částek životního minima jednotlivých osob. Částka životního minima jednotlivce činí měsíčně 3 410 Kč. Je-li posuzováno více osoba částka životního minima osoby, která je posuzována jako první v pořadí, činí měsíčně 3 140 Kč. Částka životního minima osoby, která je posuzována jako druhá nebo další v pořadí, činí měsíčně:

- 2 830 Kč u osoby od 15 let věku, která není nezaopatřeným dítětem,
- 2 450 Kč u nezaopatřeného dítěte od 15 do 26 let věku,
- 2 140 Kč u nezaopatřeného dítěte od 6 do 15 let věku,
- 1 740 Kč u nezaopatřeného dítěte do 6 let věku.

¹² §1 zákona č. 110/2006 Sb. o životním a existenčním minimu

Nezaopatřenost dítěte se posuzuje podle zákona o státní sociální podpoře

Částka existenčního minima je pro všechny osoby stejná a činí měsíčně 2 200 Kč. Existenční minimum nelze použít u nezaopatřeného dítěte, u poživatele starobního důchodu, u osoby invalidní ve třetím stupni a u osoby starší 68 let.¹³

8.3 Příspěvek na živobytí

Příspěvek na živobytí je základní dávkou pomoci v hmotné nouzi, která pomáhá osobě či rodině při nedostatečném příjmu.

Žadatel o dávku musí být na území České republiky hlášena k trvalému pobytu, mít udělen azyl.¹⁴

Nárok na příspěvek na živobytí vzniká osobě či rodině, pokud po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje příjem této osoby či rodiny částky živobytí.

Částka živobytí je stanovena pro každou osobu individuálně, a to na základě hodnocení její snahy a možností. Pro stanovení živobytí rodiny se jednotlivé částky živobytí osob sčítají. Částka živobytí se odvíjí od částek existenčního a životního minima. Výše příspěvku na živobytí se stanovuje jako rozdíl mezi živobytím osoby či rodiny a jejich příjmem, od kterého se odečtou přiměřené náklady na bydlení. Přiměřené náklady na bydlení jsou odůvodněné náklady na bydlení, maximálně však do výše 30 %, v Praze 35 %, příjmu osoby či rodiny.

Při posuzování nároku na příspěvek na živobytí se zjišťuje, s výjimkami uvedenými v odstavcích 4 až 6, zda mají osoba a společně s ní posuzované osoby možnost zvýšit si příjem vlastním přičiněním, řádným uplatněním nároků a pohledávek či prodejem nebo jiným využitím majetku.¹⁵

Částka živobytí u osoby, která dluží na výživném pro nezletilé dítě částku vyšší než trojnásobek stanovené měsíční splátky, činí částku existenčního minima, případně zvýšenou z důvodu dietního stravování.

Částka živobytí u osoby, která je vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání a v posledních 6 kalendářních měsících před podáním žádosti o dávku pomoci v hmotné nouzi jí byl skončen základní pracovněprávní vztah z důvodu porušení povinnosti vyplývající z právních předpisů vztahujících se k jí vykonávané práci zvláště hrubým

¹³ §5 zákona č. 110/2006 Sb. o životním a existenčním minimu

¹⁴ § 5 odst. 1 zákona č. 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi

¹⁵ §11 1 zákona č. 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi

způsobem nebo s ní byl skončen jiný pracovní vztah z obdobného důvodu, činí částku existenčního minima, případně zvýšenou z důvodu dietního stravování.

Částka živobytí u osoby, které je poskytována zdravotní péče ve zdravotnickém zařízení po celý kalendářní měsíc, činí částku existenčního minima, případně zvýšenou z důvodu dietního stravování.

Výše příspěvku na živobytí se stanovuje jako rozdíl mezi živobytím osoby či rodiny a jejich příjmem, od kterého se odečtou přiměřené náklady na bydlení.

Nárok na příspěvek na živobytí vzniká dnem splnění podmínek a náleží osobě od prvního dne kalendářního měsíce, v němž bylo zahájeno řízení o přiznání dávky. Příspěvek na živobytí se vyplácí v kalendářním měsíci, na který náleží, a to v měsíčních lhůtách určených orgánem pomoci v hmotné nouzi.

Řízení o přiznání dávek je zahájeno na základě podání žádosti na předepsaném tiskopisu na krajské pobočce Úřadu práce ČR příslušné podle místa trvalého pobytu žadatele.

Postup řízení je upraven zákonem č. 111/2006 Sb., o hmotné nouzi v § 67 a násl. O přiznání či nepřiznání dávky rozhoduje Krajská pobočka Úřadu práce a o odvolání proti tomuto rozhodnutí rozhoduje ministerstvo (MPSV). Odvolání proti rozhodnutí vydanému podle tohoto zákona nemá odkladný účinek.

8.4 Doplatek na bydlení

Doplatek na bydlení navazuje na dávku příspěvek na bydlení ze systému státní sociální podpory. Jeho účelem je vyrovnat nedostatek příjmu k uhrazení nákladů na bydlení tam, kde nestačí vlastní příjmy osoby či rodiny včetně příspěvku na bydlení ze systému státní sociální podpory. Za nájemce bytu se považuje též nájemce obytné místnosti v zařízeních určených k trvalému bydlení. Za vlastníka bytu se považuje i vlastník nemovitosti, ve které je byt, který vlastník užívá, pokud je v něm hlášen k trvalému pobytu. Za nájemce bytu se považují oba manželé, jde-li o společný nájem bytu manžely.

Do odůvodněných nákladů na bydlení podle zákona o pomoci v hmotné nouzi se započítává **nájemné**, popřípadě obdobné náklady spojené s družstevní a vlastnickou formou bydlení, a pravidelné úhrady za **služby spojené s užíváním bytu** (ústřední vytápění, dodávka teplé vody, úklid společných prostor v domě, užívání výtahu, dodávka vody z vodovodů a vodáren, odvádění odpadních vod kanalizacemi, osvětlení společných prostor v domě, odvoz tuhého komunálního odpadu, vybavení bytu společnou televizní a

rozhlasovou anténou, popřípadě další prokazatelné a nezbytné služby související s bydlením). Do odůvodněných nákladů se dále započítává úhrada prokazatelné nezbytné **spotřeby energií** (elektrické energie, plynu, případně výdaje na další druhy paliv), a to ve výši, která je v místě obvyklá. V případech hodných zvláštního zřetele při užívání jiné než nájemní nebo vlastnické formy bydlení se do odůvodněných nákladů na bydlení počítá úhrada obdobných nákladů, maximálně však do výše normativních nákladů podle zákona o státní sociální podpoře.

Doplatek na bydlení se poskytuje nájemci nebo vlastníku bytu, který je v bytě hlášen k trvalému pobytu a má nárok na příspěvek na živobytí. Zákon umožňuje poskytnout doplatek na bydlení i ve výjimečných případech, kdy žadatel nemá nárok na příspěvek na živobytí, případně i žadateli, který využívá jinou než nájemní formu bydlení. Pro účely doplatku na bydlení je okruh společně posuzovaných osob shodný jako u příspěvku na bydlení, s výjimkou situace, kdy v případech hodných zvláštního zřetele orgán pomoci v hmotné nouzi určí, že za nájemce považuje pro účely doplatku na bydlení i osobu dlouhodobě užívající jinou než nájemní formu bydlení.

Výše doplatku na bydlení je stanovena tak, aby po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení (tj. nájmu, služeb s bydlením spojených a nákladů za dodávky energií) zůstala osobě či rodině částka živobytí.

Výplata doplatku na bydlení je časově omezena na 84 měsíce v období posledních 10 kalendářních let. Toto omezení neplatí pro domácnosti sestávající výlučně z osob starších 70 let a pro osoby se zdravotním postižením, které bydlí v pro ně postavených nebo upravených bytech.

8.5 Mimořádná okamžitá pomoc

Prostřednictvím mimořádné okamžité pomoci může být poskytnuta dávka v situacích nepříznivého a mimořádného charakteru, kdy je potřeba poskytnout pomoc bezprostředně.

Mimořádná okamžitá pomoc se vyplácí bezodkladně v jednorázové splátce. Lze ji poskytnout v peněžité nebo věcné formě.

V případě, že by hrozilo její zneužití, nebo by se poskytnutím dávky nedosáhlo účelu (závislost, omezení způsobilosti k právním úkonům apod.), může být využit institut zvláštního příjemce. Orgán pomoci v hmotné nouzi může ustanovit zvláštním příjemcem jen fyzickou nebo právnickou osobu, která s ustanovením musí souhlasit. Příjemce a

zvláštní příjemce jsou povinni dávku použít ve prospěch osoby nebo společně posuzovaných osob, kterým byla dávka přiznána.

Zákon stanoví šest situací, kdy se dávka mimořádná okamžitá pomoc poskytuje:

- Nejsou plněny podmínky pro poskytnutí opakovaných dávek, ale v případě neposkytnutí pomoci osobě hrozí vážná újma na zdraví. Dávku lze poskytnout v částce, která doplní příjem osoby do výše existenčního minima (v případě nezaopatřeného dítěte do životního minima).
- Postižení vážnou mimořádnou událostí (živelní pohroma, větrná pohroma, ekologická havárie, požár apod.) Dávku lze poskytnout až do výše 15násobku částky životního minima jednotlivce, tj. až do výše 51 150 Kč.
- Nedostatek prostředků k úhradě jednorázového výdaje spojeného např. se zaplacením poplatku za vystavení duplikátů osobních dokladů nebo v případě ztráty peněžních prostředků. Dávku lze poskytnout až do výše tohoto jednorázového výdaje.
- Nedostatek prostředků k nákupu nebo opravě předmětů dlouhodobé potřeby. Dávku lze poskytnout až do výše těchto výdajů, maximálně však v průběhu kalendářního roku do výše 10násobku částky životního minima jednotlivce, tj. až do částky 34 100 Kč.
- Nedostatek prostředků k uhrazení odůvodněných nákladů vznikajících v souvislosti se vzděláním nebo se zájmovou činností nezaopatřených dětí a na zajištění nezbytných činností souvisejících se sociálně-právní ochranou dětí. Dávku lze poskytnout až do výše těchto výdajů, maximálně však v průběhu kalendářního roku do výše 10násobku částky životního minima jednotlivce, tj. až do částky 34 100 Kč.
- Ohrožení sociálním vyloučením. Jde např. o situace osob vracejících se z vězení, z dětského domova a z pěstounské péče po dosažení zletilosti nebo po ukončení léčby chorobných závislostí. Dávku lze poskytnout až do výše 1000 Kč. V průběhu roku může být poskytnuta opakovaně, součet však nesmí překročit 4násobek částky životního minima jednotlivce, tj. maximálně částku 13 640 Kč.

Dávka se nevyplácí do ciziny a za čas, ve kterém osoba v hmotné nouzi nebo některá z fyzických osob, která se s osobou v hmotné nouzi společně posuzuje, pobývají v cizině. Orgánem pomoci v hmotné nouzi, u kterého se podávají žádosti o dávky, je místně příslušná krajská pobočka Úřadu práce České republiky.

Proti rozhodnutí o dávce a její výši je možné podat námitku do 15 dnů ode dne výplaty první splátky dávky po jejím přiznání nebo ode dne výplaty dávky po jejím přiznání.

9 Sociální služby a příspěvek na péči

9.1 Systém sociálních služeb v ČR

Právní úprava sociálních služeb má u nás poměrně dlouhou tradici vycházející z paternalistického přístupu socialistického státu. Vyvrcholením byl zákon č. 100/1988 Sb. o sociálním zabezpečení. Byla to na svoji dobu poměrně moderní norma, se kterou jsme si po různých novelizacích vystačili téměř 18 let. Přístup k poskytování péče se však v průběhu devadesátých let začal měnit od rigidního vymezení cílové skupiny příjemců péče (zdravotně postižený, rodina s dětmi apod.) k definování situace, ve které osoba pomoc skutečně potřebuje (Kahoun 2009, s 317). To si vyžádalo zcela nový zákon o sociálních službách, který vyšel ve sbírce zákonů pod číslem 108/2006 Sb.

Tato úprava vymezuje tři skupiny služeb:

- služby sociální péče
- služby sociální prevence
- sociální poradenství

Sociální poradenství je základní činností při poskytování všech druhů sociálních služeb a poskytovatelé sociálních služeb jsou vždy povinni tuto činnost zajistit. Sociální poradenství je rozděleno na základní sociální poradenství a odborné sociální poradenství. Základní sociální poradenství poskytuje osobám potřebné informace přispívající k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Odborné sociální poradenství je poskytováno se zaměřením na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin osob v občanských poradnách, manželských a rodinných poradnách, poradnách pro seniory, poradnách pro osoby se zdravotním postižením, poradnách pro oběti trestných činů a domácího násilí. Zahrnuje též sociální práci s osobami, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností.¹⁶

Změnilo se také výrazně financování sociálních služeb, zejména u služeb sociální péče. *Příspěvek na péči je hlavním nástrojem financování sociálních služeb. Jde o dávku poskytovanou ze státního rozpočtu, která je určena osobám, které potřebují pomoc jiné osoby při zvládnutí základních životních potřeb. Tato dávka je účelově vázána, tedy musí být využita na zajištění sociálních služeb. Podle intenzity potřeby pomoci se rozlišují čtyři tzv. stupně závislosti, podle nichž je odlišena výše dávky podle závažnosti potřeby péče. Dalším způsobem financování sociální péče jsou dotace poskytovatelům sociálních*

¹⁶ §37 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

služeb.(Veselý 2013, s. 195)

9.2 Služby sociální péče

Služby sociální péče napomáhají osobám zajistit jejich fyzickou a psychickou soběstačnost, s cílem umožnit jim v nejvyšší možné míře zapojení do běžného života společnosti, a v případech, kdy toto vylučuje jejich stav, zajistit jim důstojné prostředí a zacházení.¹⁷

Sociální rehabilitace

Jedná se o soubor specifických činností zaměřených na nácvik potřebných dovedností osoby se zdravotním postižením směřujících k dosažení samostatnosti a soběstačnosti v nejvyšší možné míře s ohledem na její dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav. Cílem je dosažení nalezení vhodného pracovního uplatnění.

Proces sociální rehabilitace je integrální součástí poskytování sociálních služeb.

Osobní asistence

poskytuje se v přirozeném sociálním prostředí osobám se zdravotním postižením a seniorům, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby, a to v předem dohodnutém rozsahu a čase. Služba obsahuje pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně, pomoc při zajištění chodu domácnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při prosazování práv a zájmů.

Služba se poskytuje za úplatu.

Pečovatelská služba

Pečovatelská služba se poskytuje dětem, osobám se zdravotním postižením a seniorům, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby, a to v přirozeném prostředí i ve specializovaných zařízeních. Služba obsahuje pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, pomoc při zajištění chodu domácnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při prosazování práv a zájmů.

Služba se poskytuje za úplatu.

¹⁷ §38 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Bezúplatně se poskytuje rodinám, ve kterých se narodily současně tři nebo více dětí, účastníkům odboje1) a pozůstalým manželům (manželkám) po účastnících odboje starším 70 let.

Průvodcovská, předčitatelská a tlumočnická služba

Průvodcovská, předčitatelská a tlumočnická služba se poskytuje osobám se zdravotním postižením a seniorům, jejichž schopnosti jsou sníženy v oblasti orientace nebo komunikace, a napomáhá jim osobně si vyřídit vlastní záležitosti. Služba obsahuje zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při prosazování práv a zájmů.

Služba je poskytována bez úhrady.

Služby rané péče

Služby rané péče se poskytují rodičům dítěte ve věku do 7 let, které je osobou se zdravotním postižením nebo jehož vývoj je ohrožen v důsledku nepříznivého sociálního prostředí. Služba je zaměřena na podporu rodiny a podporu vývoje dítěte s ohledem na jeho specifické potřeby. Služba je poskytována především v domácnosti. Služba obsahuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů.

Služba se poskytuje bezúplatně.

Podporované bydlení

Podporované bydlení je sociální služba poskytovaná osobám se zdravotním postižením, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby; služba se poskytuje v domácnosti osob. Služba obsahuje pomoc při zajištění chodu domácnosti, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů.

Služba se poskytuje za úplatu.

Odlehčovací služby

Odlehčovací služby jsou ambulantní nebo pobytové služby poskytované osobám se zdravotním postižením a seniorům, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby, o které jinak pečuje osoba blízká v domácnosti; cílem služby je umožnit pečující osobě nezbytný odpočinek. Služba obsahuje pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu,

pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů.

Služba se poskytuje za úplatu

Centra denních služeb

Centra denních služeb poskytují ambulantní služby ve specializovaném zařízení s cílem posílit samostatnost a soběstačnost osob se zdravotním postižením a seniorů v nepříznivé sociální situaci, která může vést k sociálnímu vyloučení. Služba obsahuje pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů.

Služba se poskytuje za úplatu.

Stacionáře denní a týdenní

Stacionáře denní poskytují ambulantní služby ve specializovaném zařízení seniorům, osobám se zdravotním postižením a osobám ohroženým užíváním návykových látek, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné osoby.

Stacionáře týdenní poskytují pobytové služby ve specializovaném zařízení seniorům, osobám se zdravotním postižením a osobám ohroženým užíváním návykových látek, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné osoby.

Služba obsahuje pomoc při zvládání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování nebo pomoc při zajištění bydlení a výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti, pomoc při prosazování práv a zájmů.

Služba se poskytuje za úplatu.

Domovy pro osoby se zdravotním postižením

Domovy pro osoby se zdravotním postižením poskytují dlouhodobé pobytové služby osobám se zdravotním postižením, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby. Služba obsahuje pomoc při zvládání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy, poskytnutí

ubytování, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti, pomoc při prosazování práv a zájmů.

Služba se poskytuje za úplatu.

Domovy pro seniory

Domovy pro seniory poskytují dlouhodobé pobytové služby seniorům, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby. Služba obsahuje pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy, poskytnutí ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, aktivizační činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů.

Služba se poskytuje za úplatu.

9.3 Služby sociální prevence

Služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.¹⁸

Azylové domy

Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Služba obsahuje poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování nebo pomoc při zajištění bydlení, pomoc při prosazování práv a zájmů, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti.

Služba se poskytuje za úplatu.

Domy na půl cesty

Domy na půl cesty poskytují pobytové služby na přechodnou dobu pro osoby do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež. Služba

¹⁸ §53 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

obsahuje činnosti poskytnutí ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů.

Služba se poskytuje za úplatu.

Chráněné bydlení

Chráněné bydlení je dlouhodobá pobytová služba poskytovaná osobám se zdravotním postižením, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby. Chráněné bydlení má formu individuálního nebo skupinového bydlení; osobě se poskytuje podle potřeby podpora osobního asistenta.

Služba obsahuje poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování, pomoc při zajištění chodu domácnosti, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti, pomoc při prosazování práv a zájmů.

Služba se poskytuje za úplatu.

Kontaktní centra

Kontaktní centra jsou nízkoprahová zařízení navazující kontakt s osobami ohroženými závislostí na návykových látkách. Cílem služby je minimalizovat sociální a zdravotní rizika spojená se zneužíváním návykových látek. Služba obsahuje terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů.

Služba se poskytuje bezúplatně.

Telefonická krizová intervence

Telefonická krizová intervence je soubor metod a technik krizové práce s klientem v situaci, kterou osobně prožívá jako zátěžovou, nepříznivou a ohrožující, založený na jednorázovém nebo opakovaném telefonickém kontaktu tohoto klienta s pracovištěm telefonické krizové intervence.

Služba se poskytuje bezúplatně

Krizová pomoc

Krizová pomoc je ambulantní nebo pobytová služba na přechodnou dobu poskytovaná osobám, které se nacházejí v situaci ohrožení zdraví nebo života, kdy přechodně nemohou řešit svojí nepříznivou situaci vlastními silami.

Služba obsahuje poskytnutí ubytování, poskytnutí stravy (nebo pomoc při zajištění stravy), terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů.

Služba se poskytuje bezúplatně.

Nízkoprahová denní centra

Nízkoprahová denní centra poskytují ambulantní služby pro osoby bez přístřeší. Služba obsahuje pomoc při osobní hygieně (nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu) poskytnutí stravy (nebo pomoc při zajištění stravy).

Služba se poskytuje bezúplatně

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní služby dětem a mládeži ohroženým sociálním vyloučením. Služba je určena rizikovým, neorganizovaným dětem a mládeži, kteří jsou ohroženi sociálně - patologickými jevy nebo mají vyhraněný životní styl neakceptovaný většinou společností. Základním prostředkem pro navázání kontaktu s cílovou skupinou je nabídka volnočasových aktivit.

Cílem je zlepšit kvalitu života cílové skupiny předcházením, snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících s jejich způsobem života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky, aby v případě zájmu mohli řešit svoji nepříznivou sociální situaci. Služba obsahuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při prosazování práv a zájmů.

Služba se poskytuje bezúplatně.

Služby následné péče a doléčovací

Služby následné péče a doléčovací jsou ambulantní služby poskytující následnou péči osobám s chronickou psychickou poruchou a osobám závislým na návykových látkách, které absolvovaly ambulantní nebo ústavní léčbu ve zdravotnickém zařízení nebo které abstínují. Služba obsahuje terapeutické činnosti, pomoc při prosazování práv a zájmů.

Služba se poskytuje bezúplatně.

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi jsou ambulantní služby poskytované rodině s dítětem, u kterého existují rizika ohrožení jeho vývoje nebo je jeho vývoj ohrožen

v důsledku dopadů dlouhodobě obtížné sociální situace, kterou rodiče nedokáží sami bez pomoci překonat.

Služba obsahuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů.

Služba se poskytuje bezúplatně.

Terapeutické komunity

Terapeutické komunity poskytují pobytové služby na přechodnou dobu pro osoby závislé na návykových látkách nebo osoby s chronickou psychickou poruchou, které mají zájem o začlenění do běžného života.

Služba obsahuje tyto činnosti: poskytnutí stravy, poskytnutí ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů.

Služba se poskytuje za úplatu.

Terénní programy

Terénní programy jsou služby poskytované osobám, které vedou nebo jsou ohroženy rizikovým způsobem života.

Služba je určena pro problémové skupiny dětí a mládeže, uživatele drog, osoby bez přístřeší, osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách a jiné sociálně ohrožené skupiny.

Cílem služby je tyto osoby vyhledávat a minimalizovat rizika jejich způsobu života.

Služba obsahuje zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při prosazování práv a zájmů.

Služba se poskytuje bezúplatně.

Intervenční centra

V intervenčních centrech je na základě vykázaní ze společného obydlí nabídnuta pomoc osobám ohroženým násilným chováním vykázané osoby nejpozději do 48 hodin od doručení kopie úředního záznamu o vykázaní. Pomoc intervenčního centra může být poskytnuta rovněž na základě žádosti osoby ohrožené násilným chováním jiné osoby obývající s ní společné obydlí nebo i bez takového podnětu, a to bezodkladně poté, co se intervenční centrum o ohrožení osoby násilným chováním dozví. Sociální služby v intervenčním centru jsou poskytovány jako služby ambulantní, terénní nebo pobytové.

Součástí služby je zajištění spolupráce a vzájemné informovanosti mezi intervenčními centry, poskytovateli jiných sociálních služeb, orgány sociálně-právní ochrany dětí, obcemi, útvary Policie České republiky a obecní policie, jakož i ostatními orgány veřejné správy.

Služby intervenčních center jsou poskytovány bezúplatně.

9.4 Příspěvek na péči

Cílem a smyslem této pravidelné a opakující se dávky je poskytnout pomoc a podporu lidem, kteří se zejména z důvodu nepříznivého zdravotního stavu a oslabení nebo ztráty schopností z důvodu věku, ocitli v nepříznivé sociální situaci. Je určen na úhradu za pomoc, která je osobě se zdravotním postižením poskytována osobou blízkou, asistentem sociální péče, registrovaným poskytovatelem sociálních služeb, dětským domovem nebo speciálním lůžkovým zařízením hospicového typu. Tuto dávku nelze považovat jako přílepek k rodinnému rozpočtu. Příjemce příspěvku na péči si sám rozhodne, jakou formu pomoci si z tohoto příspěvku zaplatí.

Příspěvek na péči je nepojistná opakující se dávka, která se na základě zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách vyplácí od 1. 1. 2007 a nahradila dosavadní zvýšení důchodu pro bezmocnost a příspěvek při péči o blízkou nebo jinou osobu.

Obdobný příspěvek je vyplácen v řadě zemí – Německu, Rakousku, Švédsku, Anglii a dalších. Má různé modifikace omezení či podmínky, ale systémově jsou příspěvky v těchto zemích stejné jako náš příspěvek na péči. Nejblíže té naší je patrně rakouská úprava. Na národní úrovni je příspěvek vymezen Spolkovým zákonem o příspěvku na péči. Dále jsou devíti analogickými zemskými zákony o příspěvku na péči upraveny podmínky v jednotlivých spolkových zemích. Podle rozsahu nutné péče je příspěvek na péči přiznán v sedmi stupních. Výše příspěvku je dána jednotně pro celé území Rakouska. Příspěvek je vyplácen 12 krát ročně a nepodléhá dani z příjmů.

Příspěvek na péči v České republice se poskytuje osobám závislým na pomoci jiné fyzické osoby. Tímto příspěvkem se stát podílí na zajištění sociálních služeb nebo jiných forem pomoci podle tohoto zákona při zvládání základních životních potřeb osob. Náklady na příspěvek se hradí ze státního rozpočtu.

Příjemce dávky je **oprávněná osoba** vymezená v § 4 odst. 1 z. č. 108/2006 Sb. Pokud se nejedná o oprávněnou osobu, je příjemcem dávky **zákonný zástupce** nebo **jiná fyzická osoba**, které byla nezletilá osoba svěřena do péče na základě rozhodnutí příslušného

orgánu. Pokud oprávněná osoba nebo zákonný zástupce nebo jiná fyzická osoba nemůže příspěvek přijímat nebo nevyužívá příspěvek k zajištění potřebné pomoci, je ustanoven **zvláštní příjemce** příspěvku (§20 zák. č. 108/2006 Sb.)

Nárok na příspěvek na péči má osoba, která z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu potřebuje pomoc jiné fyzické osoby při zvládnutí základních životních potřeb. Tyto základní životní potřeby jsou uvedeny v §9 odst. 1 zák. č. 108/2006 Sb. Na příspěvek na péči nemá nárok osoba mladší jednoho roku.

Osoby závislé na pomoci jiné fyzické osoby a od toho se odvíjející výši PNP dělíme na osoby mladší 18 let věku a osoby starší 18 let věku (§8 odst. 1 zák. č. 108/2006 Sb.)

Osoba do 18 let věku se považuje za závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve 4 stupních:

- Stupeň I (lehká závislost) – není schopna zvládat 3 základní životní potřeby,
- Stupeň II (středně těžká závislost) – není schopna zvládat 4–5 základních životních potřeb,
- Stupeň III (těžká závislost) – není schopna zvládat 6-7 základních životních potřeb,
- Stupeň IV (úplná závislost) – není schopna zvládat 8-9 základních životních potřeb.

Osoba starší 18 let věku se považuje za závislou na pomoci jiné fyzické osoby také ve 4 stupních:

- Stupeň I (lehká závislost) – není schopna zvládat 3-4 základní životní potřeby,
- Stupeň II (středně těžká závislost) – není schopna zvládat 5–6 základních životních potřeb,
- Stupeň III (těžká závislost) – není schopna zvládat 7-8 základních životních potřeb,
- Stupeň IV (úplná závislost) – není schopna zvládat 9-10 základních životních potřeb.

Výše příspěvku je závislá od posouzení stupně závislosti a věku (§11 odst. 1 a 2 zák. č. 108/2006 Sb.)

Výše příspěvku pro osoby do 18 let věku činí za kalendářní měsíc:

- 3.000,- Kč (stupeň I, lehká závislost)
- 6.000,- Kč (stupeň II, středně těžká závislost)
- 9.000,- Kč (stupeň III, těžká závislost)
- 12.000,- Kč (stupeň IV, úplná závislost)

Výše příspěvku pro osoby starší 18 let věku činí za kalendářní měsíc:

- 800,- Kč (stupeň I, lehká závislost)
- 4.000,- Kč (stupeň II, středně těžká závislost)
- 8.000,- Kč (stupeň III, těžká závislost)
- 12.000,- Kč (stupeň IV, úplná závislost)¹⁹

¹⁹ zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

10 Dávky a výhody pro osoby se zdravotním postižením

10.1 Účel právní úpravy podpory zdravotně postižených osob

Smyslem právní úpravy podpory osob se zdravotním postižením, je umožnit zdravotně postiženým občanům díky finančním příspěvkům zmírnit, odstranit nebo překonat následky zdravotního postižení. Dávky jsou poskytovány těm lidem, kterým potřebnou pomůcku neuhradí či nepůjčuje příslušná zdravotní pojišťovna z důvodu nedostatečné zdravotní indikace.

Podpora

- slouží k podpoře sociálního začleňování zdravotně postižených
- umožní osobě sebeobsluhu nebo ji potřebuje k pracovnímu uplatnění či přípravě na budoucí povolání, ke vzdělávání, ke styku s okolím.

10.2 Vývoj v ČR a ve vybraných evropských zemích

Podpora zdravotně postižených má u nás velmi dlouhou tradici, proto nikoho nepřekvapí, že už první polistopadová právní úprava věnovala podpoře osob se zdravotním postižením zvláštní pozornost. Zákon č. 100/1988 Sb. o sociálním zabezpečení prováděla vyhláška č. 182/1991, která až do 31. 12. 2011 upravovala systém materiální a nemateriální pomoci osobám se zdravotním postižením. Dle této právní úpravy poskytovaly obecní úřady obcí s rozšířenou působností tyto dávky:

- příspěvek na úpravu bytu,
- na úhradu za užívání bezbariérového bytu a garáže
- příspěvek úplně nebo prakticky nevidomým občanům (krmivo pro psa)
- příspěvek na zakoupení, celkovou opravu a zvláštní úpravu motorového vozidla
- příspěvek na provoz motorového vozidla – poskytován na celý kalendářní rok, výše dle přiznaného stupně mimořádných výhod i podle počtu příspěvků
- příspěvek na individuální dopravu (pro ty, kdo nejsou vlastníky či provozovateli motorového vozidla)

Od roku 2012 přešla zákonem č. 329/2011 Sb. o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením na Úřady práce a systém dávek se zjednodušil na pouhé dvě:

- příspěvek na mobilitu
- příspěvek na zvláštní kompenzační pomůcku.

Obdobou právní úpravu najdeme i v okolních zemích. Na Slovensku je tato vyplácena pověřenými obcemi, které v prvním stupni vykonávají státní správu. Výplata je prováděna v balíčku peněžitého příspěvku na kompenzaci – zákona č. 447/2008 Z.z. - O peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia a o zmene a doplnení niektorých zákonov alebo poskytovaním sociálnych služieb podľa osobitného predpisu. Příspěvky na mobilitu zahrnují tyto dávky:

- peněžitý příspěvek na koupi pomůcky,
- peněžitý příspěvek na výcvik a používání pomůcky,
- peněžitý příspěvek na úpravu pomůcky,
- peněžitý příspěvek na opravu pomůcky,
- peněžitý příspěvek na koupi zdvihacího zařízení,
- peněžitý příspěvek na koupi automobilu,
- peněžitý příspěvek na úpravu automobilu,
- peněžitý příspěvek na přepravu,
- peněžitý příspěvek na úpravu bytu,
- peněžitý příspěvek na úpravu rodinného domu,
- peněžitý příspěvek na úpravu garáže.

Příspěvek na nákup motorového vozidla je v okolních evropských zemích ze sociálních systémů vyplácen např. v Německu, Rakousku, Francii, Švédsku a Maďarsku. Ve Velké Británii se s tímto příspěvkem nesetkáme, ale lze si zde zvýhodněně pronajmout takové vozidlo. Velká Británie poskytuje pomocí programu „Motability“ určitou formou pronájmu skútru, invalidního vozíku či upraveného automobilu na tři roky. Může být požadována účast na úpravě zařízení, nebo odstranění jakýchkoli úprav. Program zahrnuje i pojištění, běžný servis, údržbu a havarijní asistenci. Po určité době užívání je možné uvedené zapůjčené předměty odkoupit.

Velkou mírou se ve Francii podílí na podpoře mobility zdravotně postižených Národní asociace pro správu fondu pro pracovní integraci zdravotně postižených osob „Agefiph“. Tato organizace se podílí na výdajích na zakoupení a na 50 % celkových nákladů na zvláštní úpravu motorového vozidla do celkové výše 9 150 €. Vozidlo musí být nezbytné pro získání, rozvoj a udržení určitého zaměstnání. V zemích jako Slovensko a Maďarsko je uvedena maximální výše úhrady úprav, která se odvíjí od ceny úprav a příjmů postižené

osoby. Příspěvek na zvláštní úpravu motorového vozidla dle potřeb zdravotního postižení žadatele je v České republice, Německu a Švédsku poskytován v plném rozsahu.

10.3 Platná právní úprava v ČR

V současné době je systém dávek upraven zákonem č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, dále pak vyhláškou 388/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, a dále pak vyhláškou 424/2011 Sb., vzoru, náležitostech a provedení karty sociálních systémů, vzoru, náležitostech a provedení potvrzení o ztrátě, odcizení, poškození nebo zničení karty sociálních systémů a vzoru Standardizovaného záznamu sociálního pracovníka.

Nárok na některou z dávek má osoba, která je na území ČR hlášena k trvalému pobytu nebo má trvalý pobyt podle jiného právního předpisu a splňuje zákonem předepsané podmínky.

O dávkách rozhoduje příslušné pracoviště úřadu práce, žádost se podává na předepsaném tiskopisu, žadatelem je osoba, které má být dávka poskytována (která je dopravována nebo žádá o zvláštní pomůcku). Za nezletilé dítě či osobu omezenou ve způsobilosti k právním úkonům žádá zákonný zástupce. Řízení je ukončeno vydáním rozhodnutí, popř. přerušením. Případné odvolání proti rozhodnutí Úřadu práce postupuje k vyřízení Ministerstvu práce a sociálních věcí, odbor odvolání a správních činností nepojistných dávek.

10.3.1 Příspěvek na mobilitu

Nárok na příspěvek na mobilitu má osoba starší 1 roku, která je držitelem průkazu osoby se zdravotním postižením ZTP nebo ZTP/P (přiznaným podle předpisů účinných od 1. ledna 2014), která je opakovaně v kalendářním měsíci dopravována (dokládá se čestným prohlášením, stačí část měsíce) a nejsou ji poskytovány pobytové sociální služby dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (domov pro osoby se zdravotním postižením, domov pro seniory, domov se zvláštním režimem, zdravotnické zařízení ústavní péče). Dávka také nenáleží po dobu hospitalizace ve zdravotnickém zařízení, která trvá celý kalendářní měsíc.

Posouzení schopností žadatele probíhá stejným způsobem, jako v případě posouzení pro účely příspěvku na péči. Aby osoby žádající o příspěvek na mobilitu nebyly zbytečně

zatěžovány opakovaným posuzováním zdravotního stavu, stanoví zákon rovněž, že jestliže byl zdravotní stav žadatele o příspěvek na mobilitu již posouzen pro účely příspěvku na péči podle zákona o sociálních službách, vychází se při rozhodování o příspěvku na mobilitu z tohoto posudku. V ostatních případech se provádí samostatné posouzení schopnosti zvládat základní životní potřeby v oblasti mobility nebo orientace. (Veselý 2013)

Správní řízení je zahájeno přijetím žádosti o příspěvek, které následuje sociální šetření a posouzení zdravotního stavu. Posuzování zdravotního stavu provádí lékařská posudková služba, která je součástí okresní správy sociálního zabezpečení.

Dávka je poskytována ve výši **400,-Kč měsíčně** a poskytuje se zpětně (za leden je vyplacena do konce měsíce února)

Příspěvek může být přiznán a vyplácen nejdříve od počátku kalendářního měsíce, ve kterém bylo zahájeno řízení o přiznání, takže dávka je vyplacena až po vydání rozhodnutí zpětně k datu podání.

10.3.2 Příspěvek na zvláštní pomůcku

Nárok na příspěvek na zvláštní pomůcku má dle §9 zákona č. 329/2011 Sb. osoba, která má těžkou vadu nosného nebo pohybového ústrojí nebo těžké sluchové postižení anebo těžké zrakové postižení charakteru dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu, pokud jejich zdravotní stav nevylučuje přiznání tohoto příspěvku.

Podmínkou je dlouhodobý nepříznivý zdravotní stav (který dle lékařů trvá déle než 1 rok) a zároveň je splněna minimální věkové hranic:

- 3let, jde-li o příspěvek na pořízení motorového vozidla nebo na úpravu bytu
- 15 let, jde-li o příspěvek na pořízení vodícího psa
- 1 roku v ostatních případech.

Další podmínkou je, aby zvláštní pomůcka umožnila osobě žadatele sebeobsluhu nebo ji potřebovala k realizaci pracovního uplatnění, k přípravě na budoucí povolání, k získávání informací, vzdělávání anebo ke styku s okolím. Pomůcka musí být použitelná v sociálním prostředí žadatele.

Seznam druhů a typů zvl. pomůcek určených osobám s těžkou vadou nosného nebo pohybového ústrojí, těžce sluchově postiženým osobám, těžce zrakově postiženým osobám a osobám s těžkou nebo hlubokou mentální retardací, na jejich pořízení se poskytuje příspěvek, stanoví prováděcí právní předpis (vyhláška 388/2011 Sb.)

Zvláštní kompenzační pomůckou je **motorové vozidlo**. Pokud je příspěvek poskytován na pořízení motorového vozidla, je podmínkou, že se osoba opakovaně dopravuje, je schopna řídit motorové vozidlo nebo je schopna jím být převážena. Další zvláštní druh pomůcky je **vodicí pes**. Příspěvek na zvláštní pomůcku, který je poskytován na pořízení vodicího psa, se poskytne jen na pořízení psa, který byl vycvičen a předán právníkem nebo fyzickou osobou, která je členem mezinárodní organizace sdružující výcvikové školy.

Příspěvek na zvláštní pomůcku **nelze poskytnout**, jestliže zvláštní pomůcka je zdravotnickým prostředkem, který je plně hrazen z veřejného zdravotního pojištění anebo je osobě zapůjčen příslušnou zdravotní pojišťovnou.

Zákon vyžaduje, aby pomůcka byla adekvátní s ohledem na zdravotní stav žadatele, dále, aby byla pomůcka ve verzi základního provedení, a aby se jednalo o řešení s nejmenší ekonomickou náročností.

Výše příspěvku se odvíjí od kategorie a ceny zvláštní kompenzační pomůcky a také od majetkových poměrů žadatele.

Při ceně pomůcky **nižší než 24.000,-Kč** se příspěvek poskytne, jestliže příjem osoby žadatele a osob společně posuzovaných dle zákona o životním a existenčním minimu (zák. č. 110/2006 Sb.) je nižší než 8násobek jejich životního minima. Žadatel je povinen poskytnout spoluúcast ve výši 10% z ceny, nejméně 1.000,-Kč.

Výše příspěvku na pořízení zvláštní pomůcky, jejíž cena je **vyšší než 24 000 Kč**, se stanoví tak, aby spoluúcast osoby činila 10 % z předpokládané nebo již zaplacené ceny zvláštní pomůcky. V případech hodných zřetele může být rozhodnuto o spoluúčasti nižší. Příjem se nezkoumá.

Maximální výše příspěvku na zvláštní pomůcku činí **350 000 Kč**, s výjimkou příspěvku na zvláštní pomůcku poskytovaného na pořízení schodišťové plošiny, jehož maximální výše činí 400 000 Kč.

Součet vyplacených příspěvků v období 5 let nesmí přesáhnout **800 000,-Kč** nebo 850 000 Kč v případě schodišťové plošiny.

Příspěvek na pořízení motorového vozidla se poskytne nejdříve po 10 letech (120 kalendářních měsíců po sobě jdoucích), **maximální výše 200 000,-Kč**.

10.4 Průkazy osob se zdravotním postižením

Občanům s těžkým tělesným, smyslovým nebo mentálním postižením, které podstatně omezuje jejich pohybovou nebo orientační schopnost, se poskytovaly do 31. 12. 2011 podle druhu a stupně postižení mimořádné výhody. Jednalo se o výhody zejména v dopravě nebo při potřebě průvodce a byly rozděleny do tří stupňů osvědčující vydaným průkazem:

- I. stupeň průkaz TP (těžké postižení),
- II. stupeň průkaz ZTP (zvláště těžké postižení) a
- III. stupeň průkaz ZTP/P (zvláště těžké postižení / průvodce).

V současné době je tento systém nahrazen úpravou §34 zákon ač. 329/2011 Sb., která upravuje průkazy osob se zdravotním postižením.

Dle výše zmíněné úpravy má nárok na průkaz osoby se zdravotním postižením osoba starší 1 roku s tělesným, smyslovým nebo duševním postižením charakteru dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu, které podstatně omezuje její schopnost pohyblivosti nebo orientace, včetně osob s poruchou autistického spektra.

10.4.1 Průkaz TP

Nárok na průkaz TP má osoba se středně těžkým funkčním postižením pohyblivosti nebo orientace, včetně osob s poruchou autistického spektra:

- kdy osoba je schopna samostatné pohyblivosti v domácím prostředí, v exteriéru je schopna chůze se sníženým dosahem a má problémy při chůzi okolo překážek a na nerovném terénu.
- kdy osoba je schopna spolehlivé orientace v domácím prostředí a zhoršenou schopnost orientace má jen v exteriéru

Osoba, která je držitelem průkazu TP, má nárok na:

- vyhrazené místo k sedění ve veřejných dopravních prostředcích pro pravidelnou hromadnou dopravu osob, s výjimkou dopravních prostředků, v nichž je místo k sedění vázáno na zakoupení místenky,
- přednost při osobním projednávání své záležitosti, vyžaduje-li toto jednání delší čekání, zejména stání; za osobní projednávání záležitostí se nepovažuje nákup v obchodech ani obstarávání placených služeb ani ošetření a vyšetření ve zdravotnických zařízeních.

10.4.2 Průkaz ZTP

Průkaz ZTP náleží osobám s těžkým funkčním postižením pohyblivosti nebo orientace, včetně osob s poruchou autistického spektra.

- kdy osoba je schopna samostatné pohyblivosti v domácím prostředí a v exteriéru je schopna chůze se značnými obtížemi a jen na krátké vzdálenosti.
- kdy osoba je schopna spolehlivé orientace v domácím prostředí a v exteriéru má značné obtíže.

Osoba, která je držitelem průkazu ZTP, má nárok na:

- vyhrazené místo k sedění ve veřejných dopravních prostředcích
- přednost při osobním projednávání své záležitosti, vyžaduje-li toto jednání delší čekání, zejména stání;
- bezplatnou dopravu pravidelnými spoji místní veřejné hromadné dopravy slevu 75 % jízdného ve druhé vozové třídě osobního vlaku a rychlíku ve vnitrostátní přepravě a slevu 75 % v pravidelných vnitrostátních spojích autobusové dopravy.

10.4.3 Průkaz ZTP/P

Průkaz ZTP/P náleží osobám se zvláště těžkým funkčním postižením nebo úplným postižením pohyblivosti nebo orientace s potřebou průvodce, včetně osob s poruchou autistického spektra.

- kdy osoba je schopna chůze v domácím prostředí se značnými obtížemi, popřípadě není schopna chůze, v exteriéru není schopna samostatné chůze a pohyb je možný zpravidla jen na invalidním vozíku.
- kdy osoba není schopna samostatné orientace v exteriéru.

Osoba, která je držitelem průkazu ZTP/P, má nárok na:

- vyhrazené místo k sedění ve veřejných dopravních prostředcích
- přednost při osobním projednávání své záležitosti,
- bezplatnou dopravu pravidelnými spoji místní veřejné hromadné dopravy slevu 75 % jízdného ve druhé vozové třídě osobního vlaku a rychlíku ve vnitrostátní přepravě a slevu 75 % v pravidelných vnitrostátních spojích autobusové dopravy

- bezplatnou dopravu průvodce veřejnými hromadnými dopravními prostředky
bezplatnou dopravu vodícího psa, je-li úplně nebo prakticky nevidomá, pokud ji
nedoprovází průvodce.

11 Sociálně-právní ochrana dětí

11.1 Systém sociálně právní ochrany dětí²⁰

Ochrana dětí ve společnosti existovala svým způsobem odjakživa, ale v úplně jiném duchu, než je tomu dnes. Dnes znamená ochrana dětí široký pojem, pod který lze zahrnout ochranu práv a oprávněných zájmů dětí spadající do různých oblastí práva, např. oblast práva školského, zdravotnického, občanského, trestního, daňového, ale zejména rodinného a sociálního. **Sociálně-právní ochrana dětí** je pojem podřazený pojmu ochrana dětí. Je definován v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění: „*Sociálně-právní ochranou dětí se rozumí zejména ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, a působení směřující k obnovení funkcí rodiny,*“ přičemž zůstávají nedotčeny další zvláštní právní předpisy, ve kterých je ochrana práv a oprávněných zájmů dětí rovněž zahrnuta. K takovému pojetí ochrany dětí však vedla dlouhá cesta.

V devadesátých letech 20. století po listopadové revoluci v roce 1989 došlo k rozsáhlým úpravám právních předpisů a samozřejmě se změnil také náhled na sociálně právní ochranu dětí. V září 1990 byla jménem České a Slovenské Federativní Republiky (ČSFR) podepsána Úmluva o právech dítěte z listopadu 1989 (v ČSFR vstoupila v platnost v únoru 1991 - Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.), která vychází mj. ze Všeobecné deklarace lidských práv z roku 1948, nebo Deklarace práv dítěte z roku 1959. Předchozí mezinárodní dokumenty měly především deklarativní charakter, zatímco ratifikací Úmluvy o právech dítěte (dále jen Úmluva) se státy zavázaly k zabezpečení zvláštní pomoci a péče dětem a rodinám a k ochraně přirozeného prostředí pro růst a blaho jejích členů. V článku 3 Úmluvy je zaveden pojem „*zájem dítěte*“ jako přední hledisko při jakékoliv činnosti týkající se dětí.

Základní právní rámec **sociálně-právní ochrany dětí** vymezuje tedy Ústava ČR, Listina základních práv a svobod. Základní právní normou je pak zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Ten nejen definuje sociálně-právní ochranu dětí, ale současně mj. definuje její základní zásady, určuje, kdo je orgánem sociálně-právní ochrany dětí a jaké má kompetence, upravuje některá opatření směřující k ochraně dětí - preventivní, výchovná a ochranná, postup orgánů sociálně-právní ochrany při svěřením dítěte do

²⁰ Tento text byl částečně publikován v rámci publikace VESELÝ, J. a kol: *Právo sociálního zabezpečení*. Praha: Linde Praha, 2013, s. 239. ISBN 978-80-7201-915-1.

výchovy jiných osob než rodičů – budoucích osvojitelů, budoucích pěstounů, nebo do péče fyzické osoby, udává výčet zařízení sociálně-právní ochrany a upravuje možnost poskytování sociálně-právní ochrany jinými osobami na základě pověření. Tento zákon upravuje mnohé procesní postupy uplatňované v rámci provádění sociálně-právní ochrany dětí.

Sociálně právní ochranu dětí dále upravují další právní předpisy hmotné i procesní povahy v platném znění, např. zákon č. 500/2004 Sb. Správní řád, zákon č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, zákon č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže, zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní a ochranné výchovy, zákon č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území ČR, zákon č. 273/2008 Sb. o Policii ČR, a další právní normy. Nelze opomenout ani nálezy Ústavního soudu nebo judikatury Evropského soudu pro lidská práva.

Z uvedených norem můžeme odvodit hlavní principy sociálně-právní ochrany dětí:

- sociálně-právní ochrana je poskytována **bezplatně všem dětem** do 18 let věku (pokud zletilosti nenabyly dříve) bez rozdílu, **bez jakékoliv diskriminace** z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu,
- předním hlediskem je nejlepší zájem dítěte, jeho prospěch a jeho blaho a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči
- je-li dítě s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost schopné samo vyjádřit svůj názor a poznatky, **je třeba na jeho názor a poznatky brát zřetel**,
- **stát je garantem** ochrany dětí před jakýmkoliv druhem týrání, odpovídá za ochranu jejich zdravého vývoje, avšak právo zasáhnout má pouze tam, kde selhává péče osob majících rodičovskou zodpovědnost,
- stát může některými z činností sociálně-právní ochrany **pověřit další fyzické nebo právnické osoby**, ale vždy s vymezením pověřených činností
- největší důraz je kladen na **preventivní působení** na rodiny jako celky a ochranu dětí před sociálně patologickými jevy
- všichni zaměstnanci orgánů sociálně-právní ochrany, zaměstnanci obcí, krajů i zaměstnanci dalších osob pověřených výkonem sociálně-právní ochrany nebo zařízení sociálně-právní ochrany jsou povinni **zachovávat mlčenlivost** o skutečnostech, o kterých se v souvislosti s výkonem sociálně-právní ochrany seznámili; mlčenlivost se vztahuje i na údaje o osobě, které na možné ohrožení dítěte

upozornila, nebo údaje o osobách, kterým bylo dítě svěřeno do péče, a mlčenlivost musí být zachována i o místě pobytu rodiče, který se stal obětí domácího násilí v rodině s dítětem.

11.2 Subjekty sociálně právní ochrany dětí

Dítětem se pro účely sociálně-právní ochrany rozumí osoba nezletilá (článek 1 Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb. Úmluva o právech dítěte). Zletilost dle §30, odst. 2 zákona č. 89/2012, občanského zákoníku dosáhne fyzická osoba dovršením 18. roku věku, před dovršením 18. roku věku může nabýt osoba zletilosti pouze uzavřením manželství, avšak nejdříve ve věku 16 let.

Sociálně-právní ochrana dětí **se zaměřuje zejména na děti**, jejichž rodiče zemřeli, nebo neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti §858 zákona č. 89/2012 Sb. občanského zákoníku, nebo nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti. Ochrana se dále zaměřuje na děti, které:

- byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, pokud tato **osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy**.
- **vedou zahálčivý nebo nemravný život** tím, že zejména zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, živí se prostitucí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití.
- se opakovaně dopouští útěků od rodičů
- **byly obětí trestný čin** ohrožující život, zdraví, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu;
- jsou na **základě žádostí rodičů** nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte **opakovaně umíst'ovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči** o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců;
- jsou **ohrožovány násilím mezi rodiči** nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami;
- **jsou žadateli o azyl odloučenými od svých rodičů**, popřípadě jiných osob odpovědných za jejich výchovu.

Výše uvedené skutečnosti by měly trvat po takovou dobu nebo být takové intenzity, že nepříznivě ovlivní vývoj dětí nebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí.

Sociálně-právní ochrana je **poskytována všem dětem**, které se nacházejí na území České republiky. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí v ustanovení § 2 ale rozlišuje rozsah, v jakém je sociálně-právní ochrana dětí poskytována. V souladu s Úmluvou (článek 2) je sociálně-právní ochrana poskytována **v plném rozsahu** všem dětem, které se nacházejí pod jurisdikcí daného státu. V ČR jsou to nejen děti s trvalým pobytem na území ČR, ale také děti mající povolení k trvalému pobytu nebo je hlášeno k pobytu na území ČR po dobu nejméně 90 dnů nebo děti oprávněné na území ČR trvale pobývat (podle zákona o pobytu cizinců), děti, které podaly návrh na zahájení řízení o udělení mezinárodní ochrany (podle zákona o azylu), a nakonec děti, které pobývají na území ČR s rodičem, který podal žádost o udělení oprávnění pobytu za účelem poskytnutí dočasné ochrany na území ČR nebo který již takové oprávnění má uděleno (podle zákona o dočasné ochraně cizinců). Dětem, které tyto podmínky nesplňují, náleží podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí ochrana v **nezbytném rozsahu** (§ 37 SPOD), tj. přijetí opatření k ochraně života a zdraví a zajištění uspokojování základních potřeb v nejnutnějším rozsahu včetně zdravotní péče.

K zajištění poskytování sociálně-právní ochrany dětí jsou příslušné zejména **soudy a orgány sociálně-právní ochrany** určené zákonem o sociálně-právní ochraně dětí (§ 4 odst. 1), tj. krajské úřady (v Praze Magistrát hl. m. Prahy), obecní úřady obcí s rozšířenou působností (v Praze pověřené úřady městských částí, ve statutárních městech magistráty a úřady městských obvodů), obecní úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Zákon umožňuje výkon sociálně-právní ochrany také obcím a krajům v samostatné působnosti, komisi pro sociálně-právní ochranu dětí a dalším fyzickým nebo právnickým osobám (§4 odst. 2), ale ty už nejsou orgány sociálně-právní ochrany.

Logicky nejširší okruh povinností mají **obecní úřady obcí s rozšířenou působností a obecní úřady**, protože mají nejbliže k těm, kterým je sociálně-právní ochrana určena, nejlépe znají místní podmínky a mohou nejrychleji reagovat v případě potřeby ochrany nebo pomoci. Tyto orgány sociálně-právní ochrany mj. poskytují nebo zprostředkovávají rodinám poradenství, poskytují pomoc v případě potřeby, vyhledávají ohrožené děti a jsou povinny sledovat nepříznivé vlivy působící na děti, zjišťovat příčiny jejich vzniku a činit opatření k omezování působení nepříznivých vlivů na děti. Obecní úřady obcí s rozšířenou působností předkládají soudu návrhy na rozhodnutí o splnění podmínky osvojení spočívající v tom, že rodiče neprojevují zájem o své dítě, o omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo pozastavení jejího výkonu, o nařízení ústavní výchovy (popř. jejího prodloužení nebo zrušení) nebo na svěření dítěte do zařízení pro děti

vyžadující okamžitou pomoc. Obecní úřady obcí s rozšířenou působností mají povinnost vést spisovou evidenci dětí, kterým je poskytována sociálně-právní ochrana nebo kterým byl ustanoven opatrovníkem nebo poručníkem. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí obecním úřadům a obecním úřadům s rozšířenou působností ukládá ještě další povinnosti a přiznává práva určitých zásahů do rodiny (např. uložit rodičům povinnost využít pomoc odborného poradenského zařízení apod.).

Krajské úřady mají v kompetenci zejména proces zprostředkování náhradní rodinné péče a rozhodování o udělení pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí dalším fyzickým a právnickým osobám. Krajské úřady rozhodují o nároku na státní příspěvek pro zřizovatele zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Ve vztahu k obecním úřadům a obecním úřadům obcí s rozšířenou působností jsou v postavení odvolacího a kontrolního orgánu, do jejich kompetence spadá i metodická činnost.

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR je řídicím orgánem výkonu sociálně-právní ochrany v rámci právní úpravy této oblasti, předkládá návrhy novel právních předpisů a podává jejich výklad. Ministerstvo je odvolacím a kontrolním orgánem ve vztahu ke krajským úřadům, zajišťuje ve druhém stupni agendu zprostředkování náhradní rodinné péče a vede veřejnou celostátní evidenci fyzických a právnických osob pověřených k výkonu sociálně-právní výchovy.

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně (dále jen Úřad) řeší sociálně-právní ochranu dětí v případech s mezinárodním prvkem. Má celostátní působnost, což znamená, že kterýkoliv orgán sociálně-právní ochrany dětí v ČR např. poskytuje ochranu dítěti cizinců nebo vede evidenci dítěte, u kterého je možnost zprostředkování náhradní rodinné péče v zahraničí, vždy spolupracuje s Úřadem. Úřad je podřízen Ministerstvu práce a sociálních věcí ČR.

Obce a kraje v samostatné působnosti především vytvářejí předpoklady pro kulturní, sportovní, jinou zájmovou a vzdělávací činnost dětí (§ 10 odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí).

Komisi pro sociálně-právní ochranu dětí zřizují starostové obcí s rozšířenou působností jako zvláštní orgán obce podle ustanovení § 106 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, v platném znění. Jejím úkolem je výkon pouze přenesené působnosti na úseku sociálně-právní ochrany dětí rozhoduje o vydání pověření ke zřízení výchovně rekreačních táborů, koordinuje výkon ochrany v příslušném správním obvodu, posuzuje preventivní programy, projednává jednotlivé případy a vydává k nim stanoviska.

Krajský úřad je oprávněn vydávat pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí **dalším fyzickým nebo právníkům osobám**. Řízení o vydání pověření je upraveno opět zákonem o sociálně-právní ochraně dětí v ustanoveních §§ 49 – 50 (pouze v případech výchovně rekreačních táborů pro děti je k vydání pověření příslušná komise pro sociálně-právní ochranu dětí). Pověřené osoby mohou vykonávat sociálně-právní ochranu pouze v rozsahu, ve kterém bylo pověření vydáno.

Nesmíme zapomínat také na další subjekty, které se podílejí na výchově dětí, a to jsou **školy**, které hrají v sociálně právní ochraně dětí významnou roli. Školy spolupracují s ostatními orgány SPOD, mají informační povinnost a mohou ukládat některá výchovná opatření v situaci, kdy žáci zanedbávají školní docházku, chovají se agresivně apod. Dalšími subjekty jsou **poskytovatelé zdravotních služeb**, kteří jsou povinni neprodleně oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnost, že matka po narození dítěte dítě opustila a zanechala je v jeho zdravotnickém zařízení, jakož i podezření, že dítě v jejich péči vyžaduje sociálně-právní ochranu. Zejména v souvislosti s ošetřením úrazu dítěte v případě podezření z týrání dítěte, zneužívání dítěte nebo ze zanedbávání péče o ně zajistit zaznamenání úrazu a toto podezření oznámit orgánu SPOD.

11.3 Poradenská činnost a prevence

Poradenskou činnost chápe zákon o sociálně-právní ochraně dětí jako **pomoc rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů** souvisejících s péčí o dítě (§11, odst. 1, písm. b o SPOD). Tato poradenská činnost je **svěřena do pravomoci obcím s rozšířenou působností a krajským úřadům**. Minimální rozsah poradenství poskytovaného pečujícími osobám při zajištění osobní péče o dítě svěřené do péče stanoví vyhláškou MPSV ČR (§58b, odst. 2, písm. d SPOD).

Obce s rozšířenou působností poskytují buď vlastními silami, nebo zprostředkovává rodičům poradenství při výchově a vzdělávání dítěte a při péči o dítě zdravotně postižené, **pořádají přednášky a kurzy** zaměřené na řešení výchovných, sociálních a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě a jeho výchovou (§11, odst. 1 SPOD). Další oblastí, na kterou se poradenství zaměřuje je pomoc související s **osvojením dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče**, a také pomoc při **uplatňování nároku dítěte na výživné** a při vymáhání plnění vyživovací povinnosti k dítěti, včetně pomoci při podávání návrhu soudu. Právě při nezvládnutých sporech rodičů o podíl na výchově a výživě může obecní úřad obce s rozšířenou působností **uložit rodičům využít odbornou poradenskou pomoc**,

stejně tak, jako v případech, kdy rodiče nezvládají řešit problémy při výchově dětí. V případě, že dítě bylo umístěno do zařízení pro výkon ústavní výchovy, nebo do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, je obecní úřad takovou pomoc poskytnout povinen, aby se uspořádaly rodinné poměry, které by umožnily návrat dítěte do rodiny (§12 SPOD).

Krajský úřad se v rámci poradenských činností zaměřuje na přípravu fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny a poskytuje těmto osobám poradenskou **pomoc související s osvojením dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče**, včetně speciální přípravy k přijetí dítěte pěstounem na přechodnou dobu (§11, odst. 2 SPOD). Kromě toho zajišťuje krajský úřad přípravu dětí žijících v rodině osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny, popř. v rodinách poručníků pokud o dítě osobně pečují, či v případech svěřením dítěte do výchovy podle § 45 zákona o rodině.

Sociální kuratela pro děti a mládež zabezpečována obecním úřadem obce s rozšířenou působností se zaměřuje na děti, které vedou zahálčivý nebo nemravný život, či opakovaně utíkají z domova apod. Sociální kuratela provádí zejména analyzování situace v oblasti sociálně patologických jevů u dětí a mládeže a navrhování preventivních opatření, dále se podílí na přestupkovém řízení a trestním řízení vedeném proti mladistvému, provádí návštěvy dětí s nařízenou ústavní výchovou a dětí s uloženou ochrannou výchovou, dětí vzatých do vazby a ve výkonu trestního opatření odnětí svobody a pomáhá jim i po propuštění s cílem působit k obnovení jejich narušených sociálních vztahů, jejich začlenění do rodinného a sociálního prostředí a k zamezení opakování protiprávní činnosti.

Vedle výše uvedeného se v České republice úspěšně poskytuje **preventivně-výchovná péče**, která propojuje speciálně-pedagogické a psychologické přístupy a služby dětem s rizikem poruch chování nebo s již rozvinutými projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji, u nichž nebyla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova (§ 16 a 17 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních).

Poskytují ji **střediska výchovné péče**. Péče může mít formou ambulantní služby, celodenní služby nebo internátní služby (zpravidla po dobu 8 týdnů). Přijetí do služby probíhá na základě žádosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dětí starších 15 let. Celodenní a internátní pobyt musí být doporučen ambulantní péčí. Poskytnutou stravu a ubytování hradí rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu.

11.4 Výchovná opatření a opatření na ochranu dětí

Výchovná opatření jsou součástí preventivních činností a mají vést k nápravě závadného stavu. Ukládají se vždy, když to **vyžaduje zájem dítěte**. Důležité je uvědomit si, kdo se podílí na výchově dítěte a podle toho můžeme rozčlenit výchovná opatření podle toho, kdo je ukládá.

Kromě rodičů se na výchově dětí podílí **škola**. Podle ustanovení § 31 odst. 1 zákona č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání může škola ukládat **výchovná opatření**, kterými se rozumí pochvaly nebo jiná ocenění a kázeňská opatření. Kázeňským opatřením je **podmíněné vyloučení** žáka nebo studenta ze školy nebo školského zařízení, **vyloučení žáka** nebo studenta ze školy nebo školského zařízení, a další kázeňská opatření, která nemají právní důsledky pro žáka nebo studenta. O vyloučení či podmíněném vyloučení žáka či studenta ze školy či školského zařízení může rozhodnout pouze ředitel školy nebo školského zařízení za podmínky, že:

- žák splnil povinnou školní docházku
- žák nebo student porušil povinnost stanovenou školským zákonem nebo školním nebo vnitřním řádem
- výše uvedené porušení povinnosti musí být závažné
- výše uvedené porušení povinnosti musí být zaviněné (např. zvláště hrubé slovní a úmyslné fyzické útoky žáka nebo studenta vůči pracovníkům školy nebo školského zařízení). Viz také §17 vyhlášky č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a o některých náležitostech plnění povinné školní docházky a § 10 vyhlášky č. 13/2005 Sb., o středním vzdělávání a vzdělávání v konzervatoři.

Dalším orgánem je již zmíněný **obecní úřad**, který po té co zjistí nedostatky, je s rodiči nebo osobami, kterým je dítě svěřeno do péče projedná (§10, odst. 1, písm. b) - d) SPOD). Jestliže projednání nevede k nápravě, oznámí tuto skutečnost **obecnímu úřadu s rozšířenou působností**, který může uložit některé z výchovných opatření:

- napomenutí (napomenout může vhodným způsobem dítě, rodiče, jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, popřípadě toho, kdo narušuje řádnou péči o dítě)
- dohled (stanoví nad dítětem dohled a provádí jej za součinnosti orgánu sociálně-právní ochrany, školy, popřípadě dalších institucí a osob, které působí zejména v místě bydliště nebo pracoviště dítěte)
- výchovná omezení (uloží dítěti, rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte omezení bránící působení škodlivých vlivů na výchovu dítěte,

zejména zákaz určitých činností, návštěv určitých míst, akcí nebo zařízení nevhodných vzhledem k osobě dítěte a jeho vývoji)²¹

- nařízená odborná pomoc (uloží dítěti, rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte povinnost využít odbornou poradenskou pomoc nebo uloží povinnost účastnit se prvního setkání se zapsaným mediátorem dle zákona č. 202/2012 Sb., o mediaci v rozsahu 3 hodin nebo terapie)

Jestliže ani výše uvedená opatření nevedou k nápravě, může **soud dočasně odejmout dítě z péče rodičů** nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte a nařídí nejdéle na 3 měsíce pobyt ve středisku výchovné péče nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, nebo v zařízení poskytovatele zdravotních služeb nebo v domově pro osoby se zdravotním postižením dle §48 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. V odůvodněných případech, kdy není možné zajistit dítěti potřebnou ochranu a pomoc jiným výchovným opatřeními a zároveň není možné zajistit péči o dítě náhradní rodinnou péčí, může soud rozhodnout o svěřeni dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Jde o případy, kdy se dítě ocitlo bez jakékoliv péče nebo jeho život či zdraví jsou vážně ohroženy, dítě, které se ocitlo bez péče přiměřené jeho věku, dítě tělesně nebo duševně týrané nebo zneužívané, nebo které se ocitlo v prostředí nebo situaci, které závažným způsobem ohrožuje jeho základní práva (§13a SPOD). Celková doba nepřetržitého trvání tohoto výchovného opatření nesmí přesáhnout 6 měsíců.

Dalším orgánem, který může ukládat výchovná opatření je **soud pro mládež**. Jestliže dítě spáchá čin, který naplňuje znaky trestního činu, postupuje se podle zákona č. 218/2002 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, který ukládá orgánům činným v trestním řízení, aby na mladistvého pachatele užili opatření, které účinně přispěje k nápravě a aby si pachatel našel společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy. V souladu s tím má soud pro mládež (v přípravném řízení také státní zástupce) možnost uložit pachateli provinění výchovné opatření – výchovnou povinnost a výchovné omezení.

Výchovná povinnost je upravena v § 18 zákona o soudnictví a jedná se zejména o povinnost:

- bydlet s rodičem nebo jiným dospělým, který je odpovědný za jeho výchovu,

²¹ Pozn. Fyzická osoba se podle § 59 odst. 1 písm. i) SPOD může dopustit přestupku, pokud úmyslně ztěžuje nebo maří výkon rozhodnutí obecního úřadu podle § 13, kterým byl nad dítětem stanoven dohled nebo kterým byla dítěti uložena omezení.

- jednorázově nebo ve splátkách zaplatil přiměřenou peněžitou částku (pokud má vlastní příjem či prostředky, se kterými může nakládat)
- vykonal bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost určitého druhu (pokud to nenaruší přípravu na budoucí povolání),
- usiloval o vyrovnání s poškozeným,
- nahradil podle svých sil škodu způsobenou proviněním anebo jinak přispěl k odstranění následku provinění,
- podrobil se léčení závislosti na návykových látkách (není ochranným léčením nebo zabezpečovací detencí podle trestního zákoníku)
- podrobil se ve svém volném čase vhodnému programu sociálního výcviku, psychologickému poradenství, terapeutickému programu, vzdělávacímu, doškolovacímu, rekvalifikačnímu nebo jinému vhodnému programu k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého (není probačním programem)

Výchovná omezení může soud nebo státní zástupce uložit za stejných podmínek, jako výchovnou povinnost. Výchovným omezením se mladistvému s ohledem na zdravotní stav a na přípravu na budoucí zaměstnání stanoví, aby zejména:

- nenavštěvoval určité akce, zařízení nebo jiné pro mladistvého nevhodné prostředí,
- nestýkal se s určitými osobami,
- nezdržoval se na určitém místě,
- nepřechovával předměty, které by mohly sloužit k páchání dalších provinění,
- neužíval návykové látky,
- neúčastnil se hazardních her, sázek a hraní na výherních hracích přístrojích,
- neměnil bez předchozího ohlášení probačnímu úředníkovi místo svého pobytu,
- neměnil bez předchozího oznámení probačnímu úředníkovi bezdůvodně svoje zaměstnání.

Opatření na ochranu dětí definovaná zákonem o sociálně-právní ochraně dětí můžeme rozdělit na opatření **neodkladná** a opatření **ostatní**.

Neodkladná opatření na ochranu dětí činí obecní úřad v situaci, kdy se **dítě ocitne bez péče** přiměřené jeho věku, zejména v důsledku úmrtí rodičů nebo jejich hospitalizace. Obecní úřad povinen zajistit takovému dítěti neodkladnou péči. Při tom zpravidla dá přednost příbuznému dítěti. O uvedeném opatření obecní úřad neprodleně uvědomí obecní úřad obce s rozšířenou působností, který posoudí, zda jsou dostatečně zajištěna práva dítěte

a uspokojovány jeho odůvodněné potřeby, nebo zda je potřebné učinit další opatření směřující k ochraně dítěte (§15 SPOD).

Pokud se dítě ocitne **bez jakékoliv péče** nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny, je obecní úřad povinen učinit opatření k ochraně života a zdraví a zajistit uspokojování základních potřeb v nejnútnejším rozsahu včetně zdravotních služeb, přičemž je povinen informovat obecní úřad obce s rozšířenou působností, který je povinen učinit další nezbytná opatření směřující k ochraně dítěte. Neodkladnými opatřeními, která obecní úřad obce s rozšířenou působností činí, jsou zejména

- podání návrhu na nařízení předběžného opatření,
- podání návrhu na ustanovení poručníka nebo opatrovníka dítěte,
- podání návrhu na ústavní výchovu dítěte,
- zprostředkování umístění dítěte v azylovém zařízení. (§37, odst. 3 SPOD)

Zákon zvláště ošetřuje situaci, kdy je dítě předáno se souhlasem rodiče, ale bez rozhodnutí příslušného orgánu, do péče jiné osoby. Pokud tato osoba přijme dítě do své trvalé nebo dlouhodobé péče, měla by neprodleně podat příslušnému orgánu návrh na osvojení dítěte či na svěření dítěte do pěstounské péče, nebo do péče fyzické osoby, která má zájem stát se pěstounem, na svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče nebo na jinou právní úpravu svého vztahu k dítěti. Neučiní-li tak, musí obecní úřad obce s rozšířenou působností posoudit, zda není nutné učinit opatření směřující k ochraně dítěte.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností sleduje vývoj dětí, které byly svěřeny do výchovy jiných fyzických osob než rodičů; přitom jsou pracovníci úřadu povinni navštěvovat rodinu, kde dítě žije, popřípadě jiné prostředí, kde se dítě zdržuje, nejméně jednou za 3 měsíce v období prvních 6 měsíců péče nahrazující péči rodičů, a poté v souladu se zájmy dítěte podle potřeby, nejméně však jednou za 6 měsíců vykonávat (§19, odst. 6 SPOD).

O ostatních opatřeních rozhoduje místně příslušný soud na návrh obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Ten podává návrhy na:

- rozhodnutí o splnění podmínky osvojení spočívající v tom, že rodiče neprojevují zájem o své dítě,
- omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo pozastavení jejího výkonu,
- nařízení ústavní výchovy,
- prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy,

- svěření dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, na prodloužení doby trvání tohoto svěření a na zrušení rozhodnutí o svěření dítěte do tohoto zařízení.
- svěření dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu a jeho zrušení,
- nařízení výchovného opatření podle § 13a, na prodloužení doby trvání tohoto výchovného opatření nebo na jeho zrušení (pokud přijatá opatření vedla k nápravě).

Před samotným podáním návrhu obecní úřad obce s rozšířenou působností musí **projednat** (je-li to možné) s rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte důvody, pro které má dojít nebo došlo k podání návrhu soudu, poučit je srozumitelně a prokazatelně o jejich právech a povinnostech vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti a důsledcích neplnění těchto povinností. Kromě toho musí (je-li to účelné) v rámci případové konference předem projednat důvody podání návrhu a zabývat se možnými způsoby jejich řešení, zejména zvážit uložení výchovných opatření s hodnocením výsledků jejich využití. Neuspokojivé bytové a majetkové poměry, pokud je jinak řádná výchova zabezpečena, nejsou dostatečným důvodem.

Současně s opatřením na ochranu dětí musí obecní úřad s rozšířenou působností poskytnout či zprostředkovat poradenství a pomoc při výchově rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte, popřípadě uložit povinnost využít odborné pomoci podle § 12 SPOD.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností vykonává funkci opatrovníka a poručníka a činí neodkladné úkony v zájmu dítěte a v jeho zastoupení v době, kdy poruční dítěti ustanoven není nebo dokud se ustanovený poručník neujme své funkce.

Samotný **výkon soudního rozhodnutí** by měl být prováděn tak, aby se povinný soudnímu rozhodnutí podrobil dobrovolně. Obecní úřad obce s rozšířenou působností nebo osoby, které se účastní provádění výkonu rozhodnutí, musí postupovat s maximální možnou rychlostí a při tom jsou povinny dítěti poskytnout potřebné vysvětlení nastalé situace, a to způsobem odpovídajícím jeho věku a rozumové vyspělosti, pokud to okolnosti případu nevyklučují (§14 SPOD).

11.5 Náhradní rodinná péče

Nemůže-li nebo nedokáže-li se biologická rodina postarat o své děti, je stát povinen zajistit těmto dětem potřebnou ochranu a péči. Náhradní péče se dá rozdělit dle Smutkové (2007) na **náhradní rodinnou péči** a **náhradní ústavní péči**. Pod pojem **náhradní**

rodinná péče obvykle zahrnujeme osvojení, pěstounskou péči a do jisté míry i opatrovnictví a poručenkou péči. Všechny druhy náhradní rodinné péče jsou upraveny zákonem o rodině a má přednost před náhradní ústavní péčí. **Poručník** je dítěti stanoven v zákonem vymezených případech a je povinen nezletilého vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo jeho rodičů. Rozsah práv a povinností **opatrovníka** vždy stanoví soud podle účelu, pro který byl opatrovník nezletilému určen.

Osvojení dělíme na zrušitelné, nezrušitelné, nebo osvojení s mezinárodním prvkem. Osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojencem poměr jako mezi rodičem a jeho dítětem. Osvojitelé přebírají za osvojence rodičovskou odpovědnost.

Pěstounská péče může být individuální, skupinová (dříve poskytovaná v zařízeních pro výkon pěstounské péče nebo SOS vesničkách), nebo pěstounská péče na přechodnou dobu. Pěstoun na rozdíl od osvojitele rodičovskou zodpovědnost za svěřené dítě nepřebírá, ale je povinen o něj osobně pečovat a přiměřeně vykonává práva a povinnosti rodičů. Zastupovat dítě může jen v běžných záležitostech.

Samotnou hmotně právní úpravu pěstounské péče nalezneme jednak v § 45a-§45c zákona o rodině a jednak v § 27a, §47a-§47c SPOD. O **svěření dítěte do pěstounské péče** fyzické osoby (pěstouna) rozhoduje soud v případě, jestliže zájem dítěte vyžaduje svěření do takové péče a osoba pěstouna poskytuje záruku řádné výchovy dítěte. Dítě může být svěřeno též do společné pěstounské péče manželů. Ujala-li se osobní péče o dítě osoba příbuzná nebo dítěti blízká, dá jí soud přednost. Kromě toho soud může dítě svěřit též do **pěstounské péče na přechodnou dobu**. Zavedením institutu svěření do péče na přechodnou dobu byl do systému zaveden prvek „profesionálních pěstounů“, kteří mohou dítě převzít ve velmi krátkém čase a to na dobu, než se pro dítě naleznou vhodní osvojitelé, vhodnější pěstouni či poměry v rodině dítěte neumožní návrat do péče rodičů (variant může být celá řada).

O svěření dítěte do **pěstounské péče na přechodnou dobu** rozhoduje soud na návrh orgánu sociálně-právní ochrany. Doba, po kterou se dítě svěřuje do péče, je omezena na dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat, nebo na dobu, po jejímž uplynutí lze dát souhlas rodiče s osvojením, nebo dobu do nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tom, že souhlasu rodičů k osvojení není třeba. Soud musí trvání výše uvedených důvodů přezkoumávat nejméně jednou za 3 měsíce. Pěstounská péče na přechodnou dobu může trvat nejdéle 1 rok. To neplatí, pokud jsou do pěstounské péče téhož pěstouna svěřeni sourozenci dítěte, kteří byli do této péče svěřeni později.

Stát zajišťuje **zprostředkování osvojení a pěstounské péče**, které spočívá jednak ve vyhledávání vhodných dětí, kterým je třeba zajistit péči v náhradním rodinném prostředí formou pěstounské péče nebo osvojení. Jednak ve vyhledávání fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny. Tyto osoby jsou odborně připravovány pro výkon péče a jim poskytována podpora. Příslušný orgán sociálně-právní ochrany provede výběr vhodné osoby a zajistí osobní seznámení se dítětem. Osvojení a svěření dítěte do pěstounské péče v České republice zajišťují krajské úřady, osvojení dětí z České republiky do ciziny nebo dětí z ciziny do České republiky zajišťuje Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí (§20 SPOD).

Osvojení nebo pěstounská péče se zprostředkuje jen **na žádost** fyzické osoby, která má zájem osvojit dítě nebo přijmout dítě do pěstounské péče. Žádost se podává u obecního úřadu obce s rozšířenou působností, který údaje prověří, doplní a postoupí krajskému úřadu, který zároveň vede evidenci dětí, evidenci žadatelů vhodných stát se osvojiteli a evidenci fyzických osob vhodných stát se osvojiteli.

Odborné posouzení pro zprostředkování osvojení a pěstounské péče zahrnuje charakteristiku osobnosti, psychický stav, zdravotní stav (zda stav žadatele z hlediska duševního, tělesného a smyslového nebrání dlouhodobé péči o dítě), předpoklad vychovávat dítě, motivace, která vedla k žádosti o osvojení dítěte nebo k jeho svěření do pěstounské péče, stabilita manželského vztahu a prostředí v rodině, popřípadě další rozhodné skutečnosti. Dále se posuzuje zhodnocení přípravy k přijetí dítěte do rodiny, včetně speciální přípravy k přijetí dítěte pěstounem na přechodnou dobu (§ 11 odst. 2 SPOD), vyjádření dětí žadatele k přijetí osvojovaného dítěte nebo dítěte svěřovaného do pěstounské péče do rodiny, jsou-li takového vyjádření schopny s ohledem na jejich věk a rozumovou vyspělost a posouzení schopnosti dětí žijících v domácnosti žadatele přijmout dítě do rodiny. Dále se posuzuje bezúhonnost žadatele, jeho manžela, druha, dítěte a jiné osoby tvořící s žadatelem společnou domácnost (za bezúhonného se nepovažuje ten, kdo byl pravomocně odsouzen pro trestný čin, který směřoval proti životu, zdraví, svobodě, lidské důstojnosti, mravnímu vývoji nebo jmění dítěte, nebo pro jiný trestný čin, jehož spáchání může mít vliv na způsobilost žadatele k řádné výchově dítěte). Zájemci o pěstounskou péči **na přechodnou dobu** jsou posuzováni, zda splňují předpoklady pro výkon takové péče, a to zejména z hlediska krátkodobosti takové péče a péče o dítě krátce po jeho narození, dále se posuzuje schopnost pečovat o děti vyžadující speciální péči a schopnost spolupráce s rodiči těchto dětí.

Jakmile krajský úřad najde vhodnou osobu pro osvojení nebo pro svěřeni dítěte do pěstounské péče (využívá přitom evidence ostatních krajských úřadů), sdělí tuto skutečnost žadateli a ten má možnost se s dítětem osobně seznámit a podat žádost o svěřeni dítěte do péče budoucích osvojitelů nebo do péče budoucích pěstounů nejpozději do 30 dnů. Úřad obce s rozšířenou působností (popř. krajský úřad) následně navrhne uzavření **dohody o výkonu pěstounské péče**, která upraví podrobnosti ohledně výkonu práv a povinností (dohodu může uzavřít také jiný obecní úřad, krajský úřad nebo osoba pověřená výkonem sociálně-právní ochrany dětí). Dohoda se uzavírá na dobu, po kterou:

- trvá pěstounská péče,
- trvá péče fyzické osoby, které bylo dítě dočasně svěřeno do péče osoby, která má zájem stát se pěstounem,
- je osoba rozhodnutím krajského úřadu vedena v evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu,
- je fyzická osoba poručníkem, jestliže o dítě osobně pečuje, nebo
- probíhá soudní řízení o ustanovení fyzické osoby poručníkem dítěte, k němuž nemá vyživovací povinnost.

Osvojením dítěte nebo svěřením do pěstounské péče, krajský úřad dítě z evidence dětí vyřadí a stejně tak vyřadí i žadatele, pokud nežádal o svěřeni dalšího dítěte.

Česká republika poskytuje pečujícím osobám trvalou nebo dočasnou pomoc při zajištění osobní péče o svěřené dítě. Tato pomoc spočívá zejména v zajištění krátkodobé péče:

- po dobu, kdy je osoba pečující nebo osoba v evidenci uznána dočasně práce neschopnou nebo při ošetřování osoby blízké,
- při narození dítěte,
- při vyřizování nezbytných osobních záležitostí,
- při úmrtí osoby blízké.

Kromě toho má pečující osoba **právo** na poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče o svěřené dítě nebo děti, která je přiměřená věku dítěte, v rozsahu alespoň 14 kalendářních dnů v kalendářním roce, jestliže svěřené dítě dosáhlo alespoň věku 2 let. Samozřejmostí je zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci alespoň jednou za 6 měsíců.

Povinností osoby pečující a osoby v evidenci je zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě v rozsahu 24 hodin v době 12 kalendářních měsíců po sobě

jdoucích. Pečující osoba musí v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami dítěti blízkými, zejména s rodiči a umožnit dítěti s nimi styk, pokud soud rozhodnutím nestanoví jinak.

11.6 Dávky pěstounské péče

Dávky pěstounské péče byly až do roku 2012 součástí systému dávek státní sociální pomoci. Od ledna 2013 je upravuje samostatně zákon sociálně-právní ochraně dětí.

Dávkami pěstounské péče jsou:

- a) příspěvek na úhradu potřeb dítěte,
- b) odměna pěstouna,
- c) příspěvek při převzetí dítěte,
- d) příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla,
- e) příspěvek při ukončení pěstounské péče.

ad a) **Příspěvek na úhradu potřeb** dítěte náleží nezletilému nezaopatřenému dítěti svěřenému do pěstounské péče (§47f SPOD) a to po dobu, kdy s pečující osobou pobývá ve společné domácnosti. To znamená, že příspěvek nenáleží po dobu, kdy je v plném přímém zaopatření zařízení pro péči o děti nebo mládež nebo v péči jiné osoby na základě rozhodnutí soudu nebo jiného příslušného orgánu o svěřením dítěte do péče nahrazující péči rodičů.

Pokud je toto dítě **nezaopatřeným dítětem** podle zákon č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře i po dosažení zletilosti, zůstává nárok na výplatu zachován, avšak nejdéle do 26 let věku.

V případě, že je dítě poživitelem dávky důchodového pojištění (pobírá např. sirotčí důchod), náleží mu příspěvek na úhradu potřeb pouze v případě, že by byl příspěvek vyšší, než tento důchod a to ve výši rozdílu mezi příspěvkem a důchodem.

Měsíční výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte je odstupňována podle věku dítěte a také podle případného stupně závislosti na péči jiné osoby ve smyslu §8 zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách.

Tabulka 2 - Přehled výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte.

	Pro dítě bez závislosti	Pro dítě v I. stupni závislosti.	Pro dítě v II. stupni závislosti	Pro dítě v III. stupni závislosti	Po dítě ve IV. stupni závislosti
Pro dítě ve věku do 6 let	4 500 Kč	4 650 Kč	5 550 Kč	5 900 Kč	6 400 Kč
Pro dítě ve věku od 6 do 12 let	5 550 Kč	5 650 Kč	6 800 Kč	7 250 Kč	7 850 Kč
Pro dítě ve věku od 12 do 18 let	6 350 Kč	6 450 Kč	7 800 Kč	8 300 Kč	8 700 Kč
Pro dítě ve věku od 18 do 26 let	6 600 Kč	6 750 Kč	8 100 Kč	8 600 Kč	9 000 Kč

Zdroj: vlastní

ad b) Nárok na **odměnu pěstouna** má jednak osoba pečující a to po dobu, po kterou o dítě pečuje a jednak osoba v evidenci. Jsou-li to oba manželé, pak náleží odměna pěstouna jen jednomu z nich (§ 47i SPOD). To znamená, že pokud je dítě svěřené do pěstounské péče plně přímo zaopatřeno v zařízení pro péči o děti nebo mládež nebo v péči jiné osoby na základě rozhodnutí příslušného orgánu o svěřením dítěte do péče nahrazující péči rodičů, odměna pěstouna nenáleží. Stejně tak nenáleží odměna osobě v evidenci, je-li zprostředkování pěstounské péče na přechodnou dobu přerušeno podle § 24b odst. 1 písm. a) a d) SPOD.

Odměna pěstouna se **poskytuje i po dobu dočasné pracovní neschopnosti** nebo nařízené karantény a to až do konce kalendářního měsíce následujícího po kalendářním měsíci, v němž dočasná pracovní neschopnost vznikla nebo v němž byla nařízena karanténa. Je technicky sociální dávkou, ale pro účely daně z příjmu, sociálního či zdravotního pojištění se na ni pohlíží jako na příjem ze závislé činnosti (§ 47k SPOD).

Výše odměny závisí na počtu dětí, o které pěstoun pečuje a také na náročnosti péče (§ 47j SPOD).

Tabulka 3 - Přehled výše odměn pěstouna.

Podmínky	Výše odměny pěstouna
Péče o jedno dítě	8 000 Kč
Péče o dvě děti	12 000 Kč
Péče alespoň o 3 děti	20 000 Kč
Péče alespoň o 1 dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost)	20 000 Kč
Každé další dítě svěřené do péče	+ 4 000 Kč
Osoba v evidenci (a to i když nepečuje o žádné dítě)	20 000 Kč
Péče na přechodnou dobu alespoň o 1 dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost)	24 000 Kč
Každé další dítě, které je osobě v evidenci svěřeno do jiné péče, než je pěstounská péče na přechodnou dobu	+ 4 000 Kč

Zdroj: vlastní

Zvláštní situace nastává v okamžiku, kdy je pěstoun pečující o jedno či dvě děti zároveň jejich prarodičem či praprarodičem. V takovém případě má nárok na odměnu pěstouna pouze v případech hodných zvláštního zřetele, zejména s ohledem na sociální a majetkové poměry a s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu dítěte. Úřad práce si pro toto rozhodnutí musí vyžádat vyjádření příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností.

ad c) **Příspěvek při převzetí dítěte** náleží pečující osobě, která převzala dítě do pěstounské péče (§ 471 SPOD). Na totéž dítě, náleží příspěvek jen jednou a vyplácí se jednorázově.

Výše příspěvku při převzetí dítěte závisí na věku dítěte

Tabulka 4 - Přehled výše příspěvků při převzetí dítěte.

Věk dítěte	Výše příspěvku při převzetí dítěte
do 6 let	8 000 Kč
od 6 let do 12	9 000 Kč
od 12 let do 18 let	10 000 Kč

Zdroj: vlastní

ad d) Nárok na **příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla** má osoba pečující, která má v pěstounské péči nejméně 3 děti, resp. má nárok na odměnu pěstouna z důvodu péče o 3 děti, včetně zletilých nezaopatřených dětí, pokud zakoupila osobní motorové vozidlo nebo zajistila nezbytnou celkovou opravu motorového vozidla a toto vozidlo nepoužívá pro výdělečnou činnost (§ 47m SPOD).

Výše příspěvku na zakoupení motorového vozidla činí 70 % pořizovací ceny motorového vozidla nebo prokázaných výdajů na opravy, nejvýše však 100 000 Kč. Součet těchto příspěvků poskytnutých osobě pečující v období posledních 10 kalendářních let přede dnem podání žádosti nesmí přesáhnout 200 000 Kč.

Příspěvek může být poskytnut v bezhotovostní formě i před zakoupením motorového vozidla. Jeho použití na zakoupení motorového vozidla je osoba pečující povinna prokázat do 6 měsíců od jeho poskytnutí; pokud tohoto příspěvku nepoužila k zakoupení motorového vozidla, je povinna příspěvek vrátit.

Pokud osoba pečující do 5 let ode dne, kdy jí byl příspěvek poskytnut, motorové vozidlo, na jehož zakoupení nebo opravu byl příspěvek poskytnut, prodala, darovala, započala je používat pro výdělečnou činnost nebo přestala vykonávat pěstounskou péči, je povinna vrátit poměrnou část příspěvku odpovídající době z 5 let, kdy uvedené podmínky nesplňovala.

Výjimkou je případ, kdy osoba pečující přestala vykonávat pěstounskou péči z vážných zdravotních důvodů.

ad e) **Příspěvek při ukončení pěstounské péče** náleží fyzické osobě, která byla ke dni dosažení zletilosti v pěstounské péči, a to ke dni zániku nároku této osoby na příspěvek na úhradu potřeb dítěte podle § 47f. Fakticky tak může nárok vzniknout až do 26 let věku dítěte, pokud splní podmínky nezaopatřenosti. **Výše jednorázového příspěvku činí 25 000 Kč** a lze ho vyplatit pouze jednou (§ 47h SPOD).

11.7 Náhradní ústavní péče

Jestliže se dítě nachází v nevhodném prostředí, které mu umožňuje páchaní trestné činnosti či jinak nevhodného způsobu života a rodina není schopna, nebo nemá zájem mu

pomoci, je povinností státu dítě před takovým chováním ochránit (např. čl. 20 Úmluvy o právech dítěte)

Náhradní ústavní péče zahrnuje **ústavní výchovu, ochrannou výchovu a preventivně – výchovnou činnost**. Náhradní ústavní péče je zajišťována **školskými zařízeními**, tj. diagnostickými ústavu, dětskými domovy, dětskými domovy se školou a výchovnými ústavu. Zahrnujeme sem také dětské domovy pro děti do 3 let (dříve kojenecké ústavu), které jsou zdravotnickými zařízeními ve smyslu §43 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotnických službách, střediska výchovné péče a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, která jsou obvykle nevládními neziskovými organizacemi či domovy pro osoby se zdravotním postižením, která jsou registrovanými sociálními službami. Výkon ústavní péče ve školských zařízeních je upraven zákonem o výkonu ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních, který přinesl změnu spočívající v přechodu od klasických ústavů zajišťujících kolektivní péči k péči v tzv. skupinách (výchovná skupina v diagnostickém a výchovném ústavu, rodinná skupina v dětském domově) tak, aby se co nejvíce přiblížila péči rodinné, jak stanoví §4, odst. 2 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních.

Účelem těchto zařízení je zajišťovat nezletilým osobám, a to zpravidla ve věku od 3 do 18 let (případně zletilé osobě do 19 let) na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově nebo ochranné výchově nebo o předběžném opatření náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání.

Dětský domov pro děti do 3 let (dříve kojenecký ústav) poskytuje komplexní péči dětem od narození do 3 let, které nemohou vyrůstat v rodinném prostředí, zejména dětem týraným, zanedbávaným, zneužívaným a ohroženým ve vývoji nevhodným sociálním prostředím nebo dětem zdravotně postiženým. Výjimečně mohou poskytovat též ubytování ženám v průběhu těhotenství, je-li z důvodů nepříznivé životní situace ohroženo jejich zdraví.

Dětský domov je určen dětem zpravidla od 3 do 18 let bez závažných výchovných problémů, kterým byla soudně nařízena ústavní výchova ze sociálních důvodů nebo v případě, nemůže-li být jejich výchova realizována ve vlastní rodině či v jiné formě náhradní rodinné péče. Do dětského domova mohou být umístěny i nezletilé matky spolu se svými dětmi. Dětský domov plní funkce výchovné, vzdělávací a sociální. Děti se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí domova. Dětské domovy se dělí na **dětské domovy rodinného typu** (základní jednotkou je rodinná buňka o osmi až deseti dětech),

dětské domovy internátního typu (základní jednotkou je výchovná skupina do patnácti dětí).

Dětský domov se školou poskytuje péči dětem s nařízenou ústavní (popř. ochrannou) výchovou, které mají závažné poruchy chování, nebo které trpí duševní poruchou. Poskytuje též péči nezletilým matkám s dětmi, které splňují předchozí podmínky. Děti jsou v tomto zařízení umístěny zpravidla od šesti let do ukončení povinné školní docházky. Po jejím ukončení se dítě buď přeřadí do dětského domova, nebo pokud to není možné, protože poruchy chování u dítěte pokračují, přeřadí se do výchovného ústavu.

Diagnostický ústav je v souladu s §5 zákona č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních vstupním zařízením, které poskytuje celkovou diagnostiku dítěte (psychologickou, pedagogickou, sociální a zdravotní). Děti s poruchami chování jsou přijímány na základě žádosti rodičů nebo rozhodnutí soudu. Na základě rozhodnutí soudu o předběžném opatření jsou přijímány děti na útěku z domova, popř. na útěku z ústavní výchovy. Délka pobytu v diagnostickém ústavu dosahuje maximálně 8 týdnů. Poté musí být rozhodnuto o jiné formě péče. Podle věku dětí dělíme diagnostické ústavy na **dětské diagnostické ústavy** (od 6 do 15 let) a **diagnostické ústavy pro mládež** (15-18 let). Mohou se též členit podle pohlaví dětí.

Výchovné ústavy pečují o děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova, popř. nezletilým matkám a jejich dětem, popř. dětí, které vyžadují výchovně léčebnou péči. Výjimečně může být zařazeno i dítě starší 12 let, pokud má uloženu ochrannou výchovu, a v jeho chování se projevují tak závažné poruchy, že nemůže být umístěno v dětském domově se školou. Pro každou z výše uvedených skupin se zřizuje obvykle samostatná výchovná skupina. Výchovné ústavy se dále dělí na **výchovný ústav se zvýšenou výchovnou péčí** (pro děti s antisociálním chováním ve věku 10-15 let, výchovná skupina v počtu dvanácti dětí), **výchovný ústav s výchovně léčebným režimem** (zařízení výchovné a léčebné péče pro děti se zjištěnou přechodnou či trvalou duševní chorobou, pro kterou nemohou být vychovávány v jiných zařízeních pro výkon ústavní či ochranné péče). Ústavy se mohou též členit podle věku dětí.

Domov pro osoby se zdravotním postižením je specializované zařízení poskytující sociální služby dětem a mládeži s tělesným postižením či přidruženým mentálním postižením (§48, odst. 4 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.). Zákon o sociálních službách dovoluje také v tomto zařízení nařídit ústavní výchovu.

Středisko výchovné péče je zařízením poskytujícím preventivně-výchovnou péči. Zařadili jsme ho do této kapitoly proto, že tato péče může mít i formu internátní (rezidenční). Péče propojuje speciálně-pedagogické a psychologické přístupy a služby a je určena dětem s rizikem poruch chování nebo s již rozvinutými projevy poruch chování a negativních jevů v sociálním vývoji, u nichž **nebyla** nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova (§ 16 a 17 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních). Péče je poskytována dítěti staršímu 15 let na základě žádosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu (v případě internátní služby zpravidla po dobu 8 týdnů).

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc je posledním institutem náhradní ústavní péče v našem výčtu, byť s určitými výhradami. Podle zákona o sociálně právní ochraně dětí se jedná o pobytové zařízení poskytující dětem náhradní péči v případě, že jsou jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo se ocitlo bez přiměřené péče.

Ústavní výchova má za úkol zabezpečit každému dítěti právo na výchovu a vzdělání, podporovat jeho sebedůvěru, rozvíjet jeho citové prožívání, harmonický rozvoj osobnosti a umožnit mu zapojit se v co největší míře do života společnosti. Účelem ústavní výchovy je předcházení vzniku a rozvoji negativních projevů chování dítěte, prevence narušení jeho zdravého vývoje, zmírnění nebo odstranění příčin a důsledků již vzniklých poruch chování a zdravý rozvoj osobnosti dítěte.

V souladu s §45 zákona o rodině může ústavní výchovu nařídit soud v případě, že je výchova dítěte vážně **ohrožena** nebo vážně **narušena** a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo jestliže z jiných závažných důvodů **nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit**. Ústavní výchovu lze nařídit nejdéle na dobu 3 let (s možností prodloužení), nejdéle do dosažení zletilosti, avšak v odůvodněných případech může soud prodloužit ústavní výchovu až na jeden rok po dosažení zletilosti, tj. do 19 let.

Ochranná výchova může být uložena osobám mladším 18 let, jestliže se dopustili protiprávního jednání, které naplňuje znaky trestného činu. Osobám od 12 do 15 let se ukládá ochranná výchova, jestliže se dopustily činu, za který by mohl být uložen výjimečný trest nebo se dopustili jiného trestného činu a je to nutné k zajištění její řádné výchovy.

Cílem ochranné výchovy je prevence, izolace a resocializace dítěte, které se dopustilo společensky nebezpečného činu. Soud pro mládež uloží ochrannou výchovu, jestliže není o

výchovu mladistvého náležitě postaráno a tento nedostatek nelze odstranit v jeho vlastní rodině, či prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy a uložení výchovných opatření není dostačující. Ochranná výchova se nařizuje, dokud je to účelné, nejdéle však do dovršení osmnáctého roku věku mladistvého; vyžaduje-li to zájem mladistvého, může soud pro mládež ochrannou výchovu prodloužit do dovršení jeho devatenáctého roku (§22, 23 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže).

Kontrolou dodržování práv dítěte v zařízeních ústavní náhradní péče se zabývá obecní úřad s rozšířenou pravomocí. Sleduje zejména rozvoj duševních a tělesných schopností dětí, zda trvají důvody pro pobyt dítěte v ústavním zařízení, zjišťuje, jak se vyvíjejí vztahy mezi dětmi a jejich rodiči. Dbá při tom na to, aby byli v ústavním zařízení sourozenci umístěni společně. Děti, kterým byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova, jakož i jejich rodiče, navštěvuje nejméně jednou za 3 měsíce.

11.8 Sociálně-právní ochrana dětí ve vztahu k cizině

Spolu s odstraňováním bariér mezi zeměmi dochází stále častěji k případům, kdy rodiče dítěte nejsou občany jednoho státu, popř. dítě se svými rodiči či rodičem má trvalý pobyt v zahraničí. Zároveň se stále častěji setkáváme s případy, kdy se Česká republika stává tranzitní, ale také cílovou zemí cizích státních příslušníků rodičů a jejich dětí. V mimořádných situacích se tak na vztahy těchto rodičů a jejich dětí mohou aplikovat dva i více národních právních řádů a dochází tak ke kolizím, které mají zásadní dopad na osobní status i na rodinné vztahy, které přímo ovlivňují podmínky, ve kterých děti vyrůstají. Sociálně-právní ochranu těmto dětem zajišťuje Česká republika prostřednictvím **Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí**, který má sídlo v Brně.

Případů, na které se ochrana vztahuje celá řada. Jedná se o děti, které mají na území České republiky trvalý pobyt nebo jsou zde hlášené k pobytu po dobu nejméně 90 dnů²². Děti, které podaly žádost o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky, nebo tu pobývají s rodičem, který tuto žádost podal, či mu bylo uděleno oprávnění k pobytu za účelem dočasné ochrany. Dále děti pobývající s rodičem, který je azylantem či na území pobývá na základě víza k pobytu nad 90 dní za účelem strpění pobytu na území²³ a dětem, které jsou samy azylanty. Druhou skupinou dětí, kterým úřad poskytuje ochranu, jsou děti, které jsou občany České republiky a nemají na jejím území trvalý pobyt (např. se zdržují se

²² podle §96 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky

²³ podle zákona č. 325/1999 Sb., o azylu

svým rodičem v zahraničí), nebo děti, které nejsou ani občany České republiky a ani se na jejím území nezdržují, jestliže jejich rodiče nebo jiné fyzické osoby mající vůči těmto dětem vyživovací povinnost se zdržují v České republice. Třetí skupinou jsou děti, které se nachází na území České republiky bez doprovodu osoby starší 18 let, která za dítě zodpovídá podle právního řádu platného na území státu, jehož občanství dítě má, nebo v případě, že je dítě osobou bez státního občanství, ve státě svého posledního bydliště.

Úřad mezinárodněprávní ochrany dětí vykonává ve vztahu k cizině funkci přijímacího a odesílajícího orgánu a **funkci ústředního orgánu** při provádění mezinárodních smluv a pro účely prohlášení o vzájemnosti²⁴ a plní další povinnosti vyplývající pro Českou republiku z mezinárodních smluv²⁵. Vykonává zejména **funkci opatrovníka dítěte**, zprostředkuje **zaslání osobních dokladů** a jiných listin do ciziny a opatřuje doklady a jiné listiny z ciziny, pomáhá **pátrat po rodičích dítěte**, resp. **dalších rodinných příslušnících**, pokud žijí v cizině apod. Spolupracuje ve věcech rodičovské zodpovědnosti podle předpisu Evropské unie²⁶

Z výše uvedeného se dá dovodit, že zákon o sociálně-právní ochraně dětí²⁷ vymezuje 4 hlavní agendy úřadu:

- vymáhání výživného s mezinárodním prvkem (pomáhá zjišťovat majetkové a výdělkové poměry pro stanovení výživného, zprostředkovává podávání návrhů, a to zejména návrhů na úpravu vyživovací povinnosti, výchovy a určení otcovství)
- vedení agendy mezinárodních adopcí (pro účely osvojení v cizině a pro účely osvojení dítěte z ciziny zjišťuje, v jakém sociálním prostředí a v jakých rodinných poměrech dítě žije a dává souhlas k osvojení dítěte do ciziny)
- řešení protiprávního přemístění nebo zadržení dětí (tzv. "mezinárodní únosy dětí")
- ochrana nezletilým osobám (např. vystupování úřadu v pozici kolizního opatrovníka) a v některých specifických případech i osobám zletilým.

Návrat dětí nacházejících se v cizině bez doprovodu do České republiky, zajišťuje **zastupitelský úřad** spolu s obecním úřadem obce s rozšířenou působností, nebo

²⁴ § 54 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním

²⁵ Například vyhláška č. 33/1959 Sb., o Úmluvě o vymáhání výživného v cizině, vyhláška č. 14/1974 Sb., o Úmluvě o uznání a vykonatelnosti rozhodnutí o vyživovací povinnosti k dětem, vyhláška č. 132/1976 Sb., o Úmluvě o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti, sdělení č. 34/1998 Sb., Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.

²⁶ Čl. 53 až 58 nařízení Rady č. 2201/2003 o soudní příslušnosti, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a věcech rodičovské zodpovědnosti.

²⁷ § 35 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

ministerstvem (není-li místo trvalého pobytu dítěte na území ČR známo). Obecní úřad obce s rozšířenou působností je povinen učinit opatření potřebná pro převzetí dítěte a současně sdělit zastupitelskému úřadu, kým bude dítě na území České republiky při návratu převzato; může též dohodnout, že dítě bude převzato v cizině. Převzít dítě při jeho návratu je povinen rodič dítěte nebo jiná fyzická osoba odpovědná za výchovu dítěte. Jestliže nejsou schopni nebo ochotni dítě převzít, převezme je obecní úřad obce s rozšířenou působností. Pokud byla dítěti nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova, přebírá dítě příslušné ústavní zařízení.

12 Literatura

- ARNOLDOVÁ, Anna. Vybrané kapitoly ze sociálního zabezpečení. 3., přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2007-2011. 2 sv. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 978-80-246-1393-2.
- BALÁŽ, Roman. Sociálně-právní ochrana je především o hledání cesty. *Sociální práce*. 2011, roč. 2011, č. 2, s. 19-21. ISSN 1213-6204
- BAŠTECKÁ, Bohumila, a kol., *Terénní krizová práce – psychosociální intervenční týmy*, Praha, Grada Publishing 2005, 300 s, ISBN 80-247-0708-X
- BUBLEOVÁ, Věduna, et al., *Průvodce náhradní rodinnou péčí*, 5. přepracované vydání, Praha, Středisko náhradní rodinné péče, 2010, 42 s
- ČERNÁ, Jana a Antonín VACÍK. *Právo sociálního zabezpečení v rámci Evropské unie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, 222 s. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-868-9814-8
- DANĚK, Antonín. Průvodce: důchodovou reformou, nemocenským pojištěním, sociálním pojištěním, zdravotní reformou, změnami zákona o DPH, výpočtem mezd, cestovními náhradami, úpravami zákoníku práce, sociálními dávkami : v roce 2012. Praha: BMSS-Start, 2012, 159 s. Průvodce extra (BMSS-Start). ISBN 978-80-86140-74-2
- DUNOVSKÝ, Jiří; DYTRYCH, Zdeněk, MATĚJČEK, Zdeněk, *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*, Praha, Grada Publishing, 1995, 248 s, ISBN 80-7169-192-5
- HALÁSKOVÁ, Renáta. Systémy sociálního zabezpečení. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2005. 138 s. ISBN 80-7368-115-3.
- HALÍŘOVÁ, Gabriela a Petra MELOTÍKOVÁ. *Praktikum z práva sociálního zabezpečení*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010, 171 s. Student. ISBN 978-808-7212-288
- HEJKAL, Tomáš et al. Nemocenské, důchodové a zdravotní pojištění: s komentářem a příklady. 4., dopl. a aktualiz. vyd. Praha: Polygon, 2004. 348 s. ISBN 80-7273-093-2.
- JANEBOVÁ, Radka. Spolupráce organizací v oblasti sanace rodiny. *Sociální práce*. 2011, roč. 2011, č. 2, s. 17-19. ISSN 1213-6204,
- KAHOUN, Vilém a kol. *Sociální zabezpečení: vybrané kapitoly*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2009. 445 s. ISBN 978-80-7387-346-2.
- KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. Vydání 1. Praha : Codex Bohemia, 1997. 327 s. ISBN 80-85963-33-7.
- KREBS, Vojtěch a PRŮŠA, Ladislav. *Státní sociální podpora*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002. 136 s. Právo pro každého. ISBN 80-247-0065-4.
- MATOUŠEK, Oldřich. Slovník sociální práce. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008. 271 s. ISBN 978-80-7367-368-0.
- MATOUŠEK, Oldřich; PAZLAROVÁ, Hana, *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*, Praha, Portál, 2010, 184 s, ISBN 978-80-7367-739-8
- NAVRÁTIL, Pavel, ŠEVČÍKOVÁ, Stanislava, Editorial, *Sociální práce/Sociálna práca*, 1/2006, s. 1-2, ISSN 1213-6204

- NOVOTNÁ, Věra a FEJT, Vladimír. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009. 256 s. ISBN 978-80-86723-77-8.
- PEMOVÁ Terezie, PTÁČEK Radek, *Sociálně-právní ochrana dětí*, Praha, Grada Publishing, 2012, 187s, ISBN 978-80-247-4317-2
- POTŮČEK, M.: *Sociální politika*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, ISBN 80-85850-01-X
- SLAVÍČKOVÁ, Pavla. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, ©2012. 338 s. ISBN 978-80-7422-220-7.
- SMUTKOVÁ, Lucie, *Sociální práce s rodinou*, Hradec Králové, Gaudeamus, 2007, 107 s, ISBN 978-80-7041-069-1
- TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost*. Vyd. 1. Praha : Sociopress, 1996. 213 s. Edice Sešity pro sociální politiku. ISBN 80-902260-0-0.
- TOMEŠ, I. a kol. *Sociální právo České republiky*, 1. vydání, Praha : Linde Praha a. s., 2014, 320 s., ISBN: 978-80-7201-938-0
- TOMEŠ, Igor a kol. *Sociální správa: úvod do teorie a praxe*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2009. s 195 – 282. ISBN 978-80-7367-483-0.
- TRÖSTER, Petr a kolektiv. 2010. Právo sociálního zabezpečení. Praha: C. H. Beck. 2010. ISBN 978-80-7400.322-6
- TRUHLÁŘOVÁ, Zuzana, Jana LEVICKÁ a Jana MACHOVÁ. Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc - původní záměr a současná praxe. *Speciální pedagogika*. 2011, roč. 21, č. 3. ISSN 1211-2720
- VESELÝ, Jiří. *Právo sociálního zabezpečení*. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, 2009. 201 s. ISBN 978-80-86775-23-4.
- Sociální zabezpečení osob migrujících v rámci Evropské unie: výběr textů vztahujících se k základním předpisům: Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 883/2004 o koordinaci systému sociálního zabezpečení a Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 987/2009, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení č. 883/2004*. Vyd. 1. Praha: MPSV, 2009. 279 s. ISBN 978-80-7421-009-9.

právní předpisy:

[sdělení č. 104/1991 Sb.](#), o Úmluvě o právech dítěte

Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením.

Evropská sociální charta

[usnesení Předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb.](#), o vyhlášení Listiny základních práv a svobod

ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení

Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření.

Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

Zákon č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti

Zákon č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře

Zákon č. 110/2006 Sb. o životním a existenčním minimu

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

Zákon č. 110/2006 Sb. o životním a existenčním minimu

Vyhláška č. 389/2011 Sb.

Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením

Vyhláška č. 388/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením

Vyhláška č. 424/2011 Sb., o vzoru, náležitostech a provedení karty sociálních systémů, vzoru a náležitostech a provedení potvrzení o ztrátě, poškození nebo zničení karty sociálních systémů a vzoru Standardizovaného záznamu sociálního pracovníka

Vyhláška 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení.

Zákon Slovenské republiky č. 447/2008 Z.z. - O peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia a o zmene a doplnení niektorých zákonov alebo poskytovaním sociálnych služieb podľa osobitného predpisu

internet:

Analýza současného stavu institucionálního zajištění péče o ohrožené děti z roku 2010 [online], [cit. 12. 12. 2010], Dostupné z

<http://www.mpsv.cz/files/clanky/9619/Analyza.pdf>

GOLA P. *Přídavky na děti v roce 2012*. Dostupné na www: [online]. Dostupné z: <http://www.finance.cz/zpravy/finance/336005-pridavky-na-deti-v-roce-2012/>

Mateřská a rodičovská dovolená ve státech EU: Občanská společnost informační server <http://www.obcan.ecn.cz/text.shtml?x=139537>

Mateřská dovolená a dávky v evropském srovnání : <http://www.mimi-klub.cz/radce-mimiklubu/finance-a-paragrafy/materska-dovolena-a-davky-v-evropskem-srovnani>

MISSOC (Mutual information system on social protection):

http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/missoc_tables_en.htm

MPSV: Vláda schválila Národní strategii ochrany práv dětí - „Právo na dětství“ [online], [cit. 25. 5. 2012], Dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/11901>

MPSV SR. 2014. [online]. [cit. 2013-10-27]. Dostupné z WWW:

<http://www.employment.gov.sk/hmotna-nudza.html>

Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011 [online], [cit. 4. 10. 2010], Dostupný z

http://www.mpsv.cz/files/clanky/9555/Narodni_akcni_plan.pdfwww.psp.cz

Nový občanský zákoník [online], [cit. 26. 5. 2012], Dostupné z

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/rodinne-pravo/koncepcni-zmeny.html>

PLZÁK, V. 2012. Occupy Czech. Občanské obsazení České republiky. [online]. [cit. 2013-10-01]. Dostupné z WWW:

<http://www.occupyczech.cz/index.php/2012/10/01/davky-pomoci-v-hmotne-nouzi-v-mezinarodnim-srovnani/>

Sněmovní tisk č. 564/7 [online], [cit. 25. 5. 2012], Dostupné z

<http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=94810>

Tisková zpráva MPSV ze dne 13. 4. 2012 [online], [cit. 18. 5. 2012], Dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/12776/tz_130412a.pdf

www.mpsv.cz

13 Rejstřík

D

dávky pěstounské péče, 89
dítě, 21, 22, 26, 27, 32, 34, 35, 36, 39, 42, 43, 45, 46,
49, 50, 53, 57, 61, 68, 74, 76, 77, 79, 81, 83, 84, 86,
87, 88, 90, 91, 92, 94, 95, 96, 97, 98
doplatek na bydlení, 48, 49, 51, 52
důchodové pojištění, 14, 19

E

existenční minimum, 11, 49, 50

I

invalidní důchod, 8, 19, 20, 23, 24, 25, 27

M

mimořádná okamžitá pomoc, 52

N

náhradní rodinná péče, 86
náhradní ústavní péče, 93, 95
nemocenské, 8, 12, 13, 29, 30, 31, 33, 37, 45
nemocenské pojištění, 12, 13, 14, 15, 29, 32

O

osvojení, 27, 84, 86, 87, 88, 97
ošetřovné, 34, 37

P

peněžitá pomoc v mateřství, 17, 29, 32, 35
pěstounská péče, 86, 88
podpora, 14, 38
podpora při rekvalifikaci, 22, 23
podpora v nezaměstnanosti, 22, 23

pohřebné, 42, 47
porodné, 42, 47
průkaz TP, 71
průkaz ZTP, 71, 72
průkaz ZTP/P, 71, 72
přídavek na dítě, 42, 43, 47
příspěvek na bydlení, 45, 49, 51
příspěvek na mobilitu, 68, 69
příspěvek na péči, 55, 63, 64
příspěvek na zvláštní kompenzační pomůcku, 66, 69,
70
příspěvek na živobytí, 48, 50, 51, 52

R

rodičovský příspěvek, 34, 42, 45, 46, 47

S

sirotčí důchod, 8, 19, 27, 89
sociálně-právní ochrana dětí, 74, 76, 77, 96
sociální péče, 14
sociální pojištění, 11, 14, 17
sociální zabezpečení, 7, 8, 9, 11, 16, 17
starobní důchod, 8, 20, 21, 23, 25
státní sociální podpora, 14, 42

U

ústavní výchova, 80, 93, 95, 96, 98

V

vdovský a vdovecký důchod, 8, 19, 26
výchovná opatření, 79, 81, 82
vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, 29, 34

Ž

životní minimum, 42, 49

Redakční rada Edice texty k sociální práci:

Mgr. Karel Bauer; Mgr. Radka Janebová, Ph.D.; PhDr. Martin Smutek, Ph.D.;

Mgr. Zuzana Truhlářová, Ph.D.

Řada: Právo v sociální práci

Název: **Právo sociálního zabezpečení**

Rok a místo vydání: 2013, Hradec Králové

Vydání: první

Náklad: 200

Vydalo nakladatelství Gaudeamus při Univerzitě Hradec Králové jako svou 1403. publikaci.

ISBN 978-80-7435-463-2